VOLTAIRE

Micromegas

Babil Kitaplığı

Jorge Luis Borges tarafından hazırlanan fantastik edebiyat dizisi

Dost Kitabevi Yayınları

ve yıllar geçtikçe, tercih ettiği ya da dışladığı okumalarıyla kişisel bir kitaplık yaratır. Buenos Aires'teki Ulusal Kitaplık'ın (ki burada dünyanın başka yörelerinde bulunmayan kitapların olduğu söylenir) yöneticisi Jorge Luis Borges bu kitap bolluğundan yararlanmasını bildi: Zaten büyülenmiş okurlarına, derin bilgi ve neşesiyle, şaşırtıcı derecede ilginç derlemeler hazırlayıp sundu.

Düşsel edebiyatın mücevherlerini oluşturan metinleri bir araya getirdi ve onun en güzel hikâyelerinden biri olan Babil Kitaplığı, aynı zamanda dizinin adı oldu.

1975 ile 1985 arasında yayımlanan bu dizi, daha şimdiden bir edebiyat klasiğidir. Bir araya gelen bu kitaplar aynı zamanda Buenos Aires'in bu büyük kütüphanecisine adanmış en duygusal anıtlardan da birini oluşturur.

İyi okumalar.

F. M. Ricci

Dost Kitabevi

Babil Kitaplığı

Micromegas
Voltaire

önsöz

Jorge Luis Borges

Memnon ou la sagesse humaine
Les deux consolés
Histoire des voyages de Scarmentado
Micromégas
Le Blanc et le noir
La Princesse de Babylone

Fransızcadan Çeviren:
Hasan Fehmi Nemli

Önsöz, İspanyolcadan Çeviren:
Mukadder Yaycıoğlu

ISBN 975-298-31-7

Birinci Baskı, Ekim 2002, Ankara

Tasarım: Franco Maria Ricci, Marcella Boneschi
Fotokompozisyon: Fototype, Milano
Baskı: Pelin Ofset, Ankara

Yayına Hazırlayan:
Ali Karabayram
Teknik Hazırlık:
Ferhat Babacan

Bu kitaplar, Adobe PageMaker 6.5'*te formatlanmış ve* Adobe Type Library Bodoni *yazı karakterleri kullanılarak hazırlanmıştır.*

Önsöz

Eleştirmenler, Voltaire'in öykülerinin iki kaynağı olduğunu söyler: birincisi, belki de en iyi çevirmeni olan Antoine Galland'ın XVIII. yüzyılın başlarında Avrupa'ya tanıttığı Bin Bir Gece Masalları; *ikincisi ise Jonathan Swift'in* Gulliver'in Seyahatleri *(1726). Bu gerçek yadsınamaz, ancak bir sanatçının imgelemi için diğer yapıtların sunduğu malzemeler itici güçten başka bir şey değildir.* Bin Bir Gece Masalları*'nda yer alan öyküler, dinleyicilerin inanmaları için kurgulanmıştı; kusursuz ve büyük oyunlar olan Voltaire'in akıllıca yazılmış öyküleri ise okuyucudan istek ve haz dolu bir katılım bekler. Istırapların adamı Swift,* Gulliver'in Seyahatleri*'nin insanoğluna bir karşı çıkış olmasını istiyordu; entelektüel bağlamda Voltaire de aynı şeyi amaçlamıştı, ancak onda neşeye*

ve mutluluğa yönelen bir şeyler vardı, öyle ki, bizler için bu karşı çıkışı muhteşem bir alaya dönüştürdü.

Felsefeye her zaman gereksinimlerden sonra yer veren Leibniz, dünyanın olası tüm dünyaların en iyisi olduğunu iddia ederdi. Voltaire böylesine inanılması güç bir öğretiyle alay edebilmek için Candide'*in altbaşlığı olarak iyimserlik sözcüğünü düşündü. Voltaire için felaket ve talihsizlik örneklerini toplamak zor olmadı, ancak bunu öyle cömertçe ve o denli usta bir üslupla yaptı ki elde ettiği sonuç kahredici bir hüznün tam tersi oldu. Voltaire gibi bir adam yaratan evren nasıl kötü olabilir? O, kötümser olduğuna inanıyordu, ancak yaradılışı melankolik olmasını engelledi. (*Kötümserliğ*in, Voltaire'in bulduğu bu tartışmalı sözcüğün zıddından türetildiğini eklemeye gerek yok.)*

Bilindiği gibi, Voltaire'in bize miras olarak bıraktığı çok sayıdaki yapıtının sonuçlarından biri Fransız Devrimi oldu; gerçekte, yaşasaydı bu hiç hoşuna gitmezdi, çünkü onun ütopyası, Babil Prensesi'*nde belirttiği gibi, İngiltere'deki anayasal monarşiydi.* Rezil *diye ad taktığı Katolik Kilisesi'nden, özellikle Cizvit Tarikatı'ndan nefret ettiği gibi, ileride en sadık okuyucuları olacak tanrıtanımazlardan da nefret ediyordu. Vahiy yoluyla ortaya çıkmış dinlerden değil, doğa dininden yanaydı. Annecy'de, kapısına* Deo erexit Voltaire *(Voltaire Tanrı için inşa ettirmiştir) yazdırdığı bir kilise inşa ettirdi. Bu kilisenin yeryüzünde Tanrı'ya ibadet edilebile-*

cek tek kilise olduğunu, çünkü diğer kiliselerin bakire ve ermişleri yücelttiklerini söyledi.

Bu seçkinin ilk öyküsü olan Memnon ya da İnsanın Bilgeliği, *"her yönüyle sağgörülü olmaya dayanan saçma bir proje tasarlayan" bir gencin önceden tahmin edilebilen talihsizliklerini anlatır. Öykünün sonunda, gence yardım etmek için ortaya çıkan melek, pekâlâ Leibniz'in bir karikatürü olabilir.* Avunan İki Kişi *başlıklı diğer öykü, Seneca'nın mutsuzları teselli etmek için mutsuzlukların ünlü örneklerini topladığı, asırlar sonra Petrarca ve Quevedo tarafından sürdürülen bir çalışmasının alaylamasıdır. Açıkça görüldüğü gibi, bu teselli yöntemi başarısızlığa uğrar.* Scarmentado'nun Seyahatlerinin Öyküsü, *hoşgörüsüzlük ve işkencelerin eğlenceli bir listesini sunduğu bazı kıtaların coğrafyasında gezinir.* Micromegas'*nın yereyi daha hırs doludur ve Gulliver'in seyahatlerini aşırı derecede abartır. Satürn sakinleri on beş bin yıl yaşarlar ve yalnızca bir anla kıyaslanabilecek bu sürenin kısalığından şikâyet ederler. Akla Kara'nın konusu, Pythagorasçı ruh göçünün Hint mitolojilerini akla getiren başdöndürücü dönüşümlerle iyi meleğin kötü melekle çatışmasıdır. Voltaire, hemen hemen tüm öykülerinde,* Bin Bir Gece Masalları'*nın ve Antik Çağ'ın coğrafyasını kullanır; ne ki, okur, Babil'in Paris, Brahmanlar'ın ya da Druidler'in ise Roma Kilisesi'nin rahipleri olduğunu fark etmekte gecikmez.* Babil Prensesi *başlangıçta bu hoş geleneği sürdürür; öykü ilerledikçe, iki âşık, Avru-*

pa krallıklarını dolaşırlar; İngiltere, Almanya ya da Galya, iki farklı zaman düzleminde varlıklarını sürdürürler: tarihin ilk zamanlarında ve Voltaire'in yaşadığı dönemde. Bu iki düzlem, geçmişte, tekboynuzların ve büyülü kuşların var ettiği tek bir görkemde birbirine karışır. Bu seçkide yer alan diğer öykülerde, Voltaire, taraf tutmayan alaycı bir izleyici gibi olayları dışarıdan yönetir, sanki düş gördüğünü biliyormuş ve neşe ya da acıma duygusuyla düşlemeye devam etmeye razı oluyormuş gibi kendisini ihtiraslı çalkantılara bırakır. Öykü kahramanlarının ruh durumları yüzeysel, ancak kişiliklerine uygundur; prenses, babasını mahvedecek olan orduları umursamayan ve kendisi gibi yalnızca aşk ateşiyle yanan Amazan'ı arayan âşık bir genç kızdan başka bir şey değildir. Belki de, Voltaire, insanoğlunun daha karmaşık bir çözümlemeye layık olmadığını düşünmüştür. Yanılmamış olması mümkün.

İnsanların genel kanılarının doğruluğunu kanıtlamak hoş bir şey. Genellemeler her zaman hatalı değildir; Voltaire, Fransız dilinde, belki de tüm dünyada yazılmış en iyi düzyazıya imzasını atmıştır.

1778 yılında, Irene *adlı tragedyasının patırtılı galasından kısa bir süre sonra, Paris'te, seksen dört yaşında öldü. Beşinci perde sona erdiğinde Voltaire'in bulunduğu loca ona defne dalından yapılmış bir çelenk sunan çok sayıda hayranıyla doldu. Voltaire onlara şu sözlerle*

teşekkür etti: Vous m'éttoufez sous des roses! *(Güllerin altında boğacaksınız beni!)*

Jorge Luis Borges
Kasım, 1975

Micromegas

Memnon ya da İnsanın Bilgeliği

Memnon, bir gün, tam bir bilge olmak gibi acayip bir fikre kaptırdı kendini. Yeryüzünde bir tek insan yoktur ki bu deliliği aklından geçirmemiş olsun. Memnon kendi kendine şöyle dedi: "İnsanın çok bilgili ve sonuç olarak da çok mutlu olması için sadece tutkusuz olması gerekir ve bilindiği gibi de bundan kolay hiçbir şey yoktur. Her şeyden önce, asla âşık olmayacağım; çok güzel bir kadın gördüğümde kendi kendime, 'bu yanaklar bir gün buruşacak; bu güzel gözleri mor halkalar çevreleyecek; bu yuvarlak gerdan pörsüyüp sarkacak; bu güzel başta saç kalmayacak' derim; onun o zamanki halini şimdiden görürüm ve böyle bir görüntü de kesinlikle başımı döndürmez.

"İkinci olarak, azla yetinmesini bileceğim; güzel yemeklere, nefis şaraplara ve toplumun ayar-

tıcılığına kendimi boş yere kaptırmayacağım; aşırılığın sonuçlarını gözümün önüne getireceğim: başın ağırlaşması, midenin kalkması, bilinç, sağlık ve zaman yitirmek; o zaman sadece gereksindiğim kadar yiyeceğim, sağlığım her zaman yerinde, zihnim her zaman açık olacak. Bu o kadar kolay ki, başarmak için hiçbir meziyete gerek yok.

"Sonra," diyordu Memnon, "biraz da geçimimi düşünmeliyim; öyle fazla bir şey istediğim yok; bütün malım mülküm sağlam bir şekilde Niniva genel mali tahsildarına yatırılmıştır; kimseye muhtaç olmadan yaşayacak kadar gelirim var. Bundan büyük nimet mi olur? Hiçbir zaman kimseye yaltaklanmak zorunda kalmayacağım; kimseyi kıskanmayacağım; kimse de beni kıskanmayacak. Bu da yine son derece kolay bir şey. Dostlarım var," diye devam ediyordu Memnon, "benimle çekişmelerini gerektirecek bir şey olmadığına göre, onları kaybetmem söz konusu olamaz. Ben onlara diş bilemeyeceğim, onlar da bana; bunun da bir zorluğu yok."

Memnon, odasında bilgelik üzerine bu küçük planı yaptıktan sonra, başını pencereden uzattı. Evinin yakınındaki çınarlar altında dolaşan iki kadın gördü. Biri yaşlıydı ve pek bir şey düşünüyora benzemiyordu; diğeri gençti, güzeldi ve çok dertli görünüyordu. Genç kadın iç geçiriyor, ağlıyordu ve bu da onu daha çekici yapıyordu. Bilgemiz çok duygulandı, ama kadının güzelliğinden dolayı değil (böyle bir zayıflığa kapılmayacağından çok emindi), kadının duyduğu

derin üzüntü nedeniyle. Aşağı indi, bilgeliğiyle teselli etmek niyetiyle Ninivalı genç kadına yaklaştı. Bu güzel kadın, çok saf ve dokunaklı bir havayla, olmayan amcasının ona yaptığı bütün kötülükleri saydı döktü; dolaplar çevirerek hiçbir zaman sahip olmadığı malı mülkü nasıl elinden aldığını anlattı ve kendisine karşı şiddet kullanmasından korktuğunu söyledi. "Bana çok yerinde öğütler vereceğinizi sanıyorum," dedi genç kadın Memnon'a, "lütfedip evime kadar gelir ve işlerimi incelerseniz, eminim ki beni içinde bulunduğum bu zor durumdan kurtarırsınız." Memnon, kadının işlerini incelemek ve ona bilgece öğütler vermek için onu takip etmekte duraksamadı.
Dertli kadın, Memnon'u güzel kokularla dolu bir odaya götürdü; geniş bir divanın üzerine kendisiyle beraber oturttu; karşı karşıya geçip ayak ayak üstüne attılar. Genç kadının gözlerinden zaman zaman yaşlar dökülüyor; gözlerini ne zaman kaldırsa bilge Memnon'un bakışlarıyla karşılaşan bakışlarını yere çevirerek konuşuyordu. Sözleri insanın yüreğine işliyor ve bakışlarının her karşılaşmasında etkisi daha da artıyordu. Memnon, kadının işleriyle içtenlikle ilgileniyor ve bu kadar dürüst ve bahtsız birini sevindirmek için zaman zaman büyük bir arzu duyuyordu. Konuşmanın heyecanıyla yavaş yavaş birbirlerine yaklaşmışlardı; artık karşı karşıya oturmuyor ve ayak ayak üstüne atmıyorlardı. Memnon kadına öyle candan önerilerde bulundu, öyle sevecen öğütler verdi ki, artık ne o

ne de öteki işten söz edebiliyor ya da ne durumda olduklarını biliyorlardı.

Tahmin edilebileceği gibi, onlar bu durumdayken amca çıkageldi; tepeden tırnağa silahlıydı; ilk söylediği şey bilge Memnon'la yeğenini, haklı olarak, öldüreceği, son söylediği şeyse, yüklüce bir para karşılığında hayatlarını bağışlayabileceği oldu. Memnon, nesi varsa vermek zorunda kaldı. O zamanlar bu kadar ucuza kurtulmaktan insanlar mutluluk duyuyorlardı: Amerika henüz keşfedilmemişti ve dertli bayanlar da bugünkü kadar tehlikeli değillerdi.

Utanmış ve umutsuzluğa kapılmış olan Memnon evine döndü. Birkaç yakın arkadaşıyla birlikte kendini yemeğe çağıran bir not buldu evinde. "Evde tek başıma kalırsam," dedi, "kafamı hep bugünkü kötü biten serüvene takacağım; bir şey yiyemeyeceğim, hasta düşeceğim. Gidip yakın arkadaşlarımla sade bir yemek yesem daha iyi olacak; onların arkadaşlığı bana bu sabahki budalalığımı unutturur." Çağırıya uyup yemeğe gitti; onu biraz hüzünlü buldular. Üzüntüsünü dağıtmak için şarap içirdiler. Kararında alınan şarap, ruha ve bedene şifadır. Bilge Memnon böyle düşündü ve sarhoş oldu. Yemekten sonra kumar oynamaya çağırdılar. Arkadaşlarla oynanan oyun iyi bir zaman geçirme vasıtasıdır. Oynadı. Kesesindeki paranın tümünü kaybetti, dört misli de borçlandı. Oyunda tartışma çıktı ve kavgaya dönüştü; çok yakın arkadaşlarından birinin fırlattığı, zar atarken kullanılan meşin hokka bir gözünü çıkardı. Bilge Memnon'u evi-

ne sarhoş, beş parasız ve bir gözü eksik götürdüler.

Şarabın etkisiyle kısa bir süre sızdı; biraz kendine gelir gibi olunca, dostlarına borcunu ödemek için para bulmak üzere, uşağını Niniva genel mali tahsildarına gönderdi: parasını yatırdığı adamın yüz ailenin yüreğine ateş düşürerek hileli bir şekilde o sabah iflas ettiği söylendi. Çok öfkelenen Memnon, iflas eden kişiye karşı kraldan adalet istemek üzere, gözünün üzerinde bir yakı, elinde bir dilekçe ile saraya gitti. Bir salonda, çevresi yirmi dört ayak gelen çemberli eteklerini rahat bir havayla taşıyan birçok kadın gördü. İçlerinden Memnon'u biraz tanıyan bir kadın, ona yan yan bakarak, "Ne iğrenç!" dedi. Memnon'u daha iyi tanıyan bir başkası "İyi akşamlar, Bay Memnon, doğrusu sizi gördüğüme çok sevindim, ama, Bay Memnon neden bir gözünüzü kaybettiniz?" dedi ve sorunun yanıtını beklemeden uzaklaştı. Bir köşeye çekilen Memnon, hükümdarın ayağına kapanabileceği zamanı beklemeye başladı. Bu zaman geldi. Memnon üç kere yeri öpüp dilekçesini sundu. İyi yürekli Majesteleri Memnon'u çok olumlu karşıladı ve dilekçeyi kendine okuyup anlatsın diye satraplarından birine verdi. Bu satrap, Memnon'u bir kenara çekti, acı acı gülerek kibirli bir havayla, "Bana bak sokur," dedi, "bana baş vuracağın yerde krala başvurmanı çok gülünç buluyorum; kapatmamın oda hizmetçilerinden birinin yeğeni olduğu için korumam altında olmasından onur duyduğum namuslu bir müflise karşı adalet tale-

binde bulunmanı ise daha da gülünç buluyorum. Eğer sana kalan tek gözünden de olmak istemiyorsan, bu işten vazgeç dostum."

Böylece, sabahleyin kadınlardan, aşırı yiyip içmekten, kumardan, kavgadan, özellikle de saraydan vazgeçmiş olan Memnon, gece olmadan, güzel bir kadın tarafından aldatılıp soyulmuş, sarhoş olmuş, kumar oynamış, kavgaya tutuşmuş, bir gözünü kaybetmiş, saraya gitmiş ve orada kendisiyle alay edilmişti.

Şaşkınlıktan donmuş, duyduğu acıdan yıkılmış bir halde istemeye istemeye evine döndü. İçeri girmek istedi; alacaklıları hesabına evinin eşyalarını boşaltan görevlilerle karşılaştı. Bir çınarın dibine, neredeyse yarı baygın serilip kaldı. Orada, sevgili amcasıyla gezinen ve gözünün üzerindeki yakıyla Memnon'u görünce bir kahkaha patlatan sabahki güzel kadını gördü. Gece oldu; Memnon, evinin duvarlarının yanında, samanların üzerinde yattı. Ateşi çıktı; nöbet geçirerek uyudu ve düşünde cennetteki ruhlardan biri göründü.

Bu ruh ışık içinde parıl parıl parlıyordu; altı güzel kanadı vardı, ama ne ayakları, ne başı, ne kuyruğu vardı; hiçbir şeye benzemiyordu. Memnon ona, "Sen kimsin?" diye sordu. Öteki, "Senin iyilik meleğinim," diye yanıtladı. Memnon ona, "Öyleyse, gözümü, sağlığımı, mallarımı ve aklımı geri ver," dedi. Sonra, meleğe, tüm bunları bir gün içinde nasıl yitirdiğini anlattı. Melek, "İşte bizim yaşadığımız dünyada yaşanmayacak bir serüven," dedi. Memnon, "Peki hangi dün-

yada yaşıyorsunuz?" diye sordu. "Benim yurdum," diye yanıtladı melek, "güneşten beş yüz fersah uzakta, buradan gördüğün Sirius'un yanında küçük bir yıldızdır. Memnon, "Çok güzel bir ülkeymiş!" dedi, "desenize ki, sizde zavallı bir adamı aldatan kaltaklar, parasını kumarda alıp gözünü çıkaran yakın arkadaşlar, müflisler, adaletli davranmayı reddeden satraplar yok?" Yıldız sakini, "Hayır," dedi, "bizde böyle şeyler yok; biz asla kadınlar tarafından aldatılmayız, çünkü bizde kadın yok; sofrada aşırılığa kaçmayız, çünkü biz yemeyiz; bizde müflis yoktur, çünkü bizde ne altın ne gümüş var; bizim gözümüz çıkarılamaz, çünkü sizin gibi bedenimiz yok ve satraplar bize asla haksızlık yapmazlar, çünkü benim küçük yıldızımda herkes eşittir." Memnon, "Peki, o zaman, kadınsız ve yemeksiz, nasıl geçiriyorsunuz zamanınızı?" diye sordu. Melek, "Bize emanet edilen diğer küreleri gözetleyerek," diye yanıtladı, "ve ben seni avutmaya geldim." Memnon, "Çok yazık! Bu kadar çılgınlık yapmamı önlemek için dün gece gelmen gerekmez miydi?" diye sordu. Gök yaratığı, "Ağabeyin Assan'ın yanındaydım," dedi, "o, senden daha acınacak durumda. Sarayında bulunmaktan onur duyduğu, iyi kalpli hükümdarı, Hint Kralı, küçük bir patavatsızlığı yüzünden iki gözünü çıkardı; şu anda elleri ayakları zincirli olarak zindanda yatıyor." Memnon, "İki kardeşten biri tek gözünü, diğeri iki gözünü yitirdikten, biri samanlar üzerinde, diğeri zindanda yattıktan sonra bir ailenin iyilik meleği olma-

sının ne anlamı var ki?" dedi. Yıldızlı yaratık, "Bahtın değişecek," diye sözlerine devam etti, "her zaman tek gözlü kalacak oluşun dışında, kusursuz bir bilge olmak gibi budalalıklara kalkışmamak şartıyla oldukça mutlu olacaksın." Memnon, içini çekerek, "Yani, kusursuz bilgelik ulaşılmaz bir şey mi?" diye haykırdı. Diğeri, "Kusursuz ustalık, kusursuz güçlülük, kusursuz mutluluk kadar olanaksız," diye karşılık verdi, "biz bile bundan çok uzağız. Tüm bunların bulunduğu bir küre var; ama sonsuzluğa serpiştirilmiş yüz milyar dünyada her şey derece derecedir. İkinci dünyada birinci dünyadakinden, üçüncü dünyada ikincisinden daha az bilgelik ve haz vardır ve bu, herkesin deli olduğu sonuncu dünyaya kadar böyle gider." Memnon, "Korkarım ki," dedi, "bizim küçük yerküremiz, bana sözünü etmek lütfunda bulunduğunuz evrendeki o deliler evinin ta kendisi olmalı." Melek, "Tam olarak değil," dedi, "ama ona yaklaşıyor: Her şeyin yerli yerinde olması gerekir." Memnon, "Öyleyse, bazı şairlerle[1] bazı filozoflar[2] '*her şey iyidir*' derken büyük bir yanılgı içindeler mi?" diye sordu. Göklerin filozofu, "Tüm evrenin düzeni göz önüne alınacak olursa, son derece haklılar," diye yanıtladı. Zavallı Memnon, "Buna ancak, tek gözlü olmadığım zaman inanırım," diye yanıt verdi.

1) Alexander Pope (1688-1744). (ç.n.)
2) Antony Ashley Cooper Shaftesbury (1671-1713); Henry Saint-John Bolingbroke (1678-1751) ve Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716). (ç.n.)

Avunan İki Kişi

Büyük düşünür Citophile, üzgün ve üzülmekte de çok haklı olan bir kadına bir gün şöyle dedi: "Bayan, ulu VI. Henry'nin kızı olan İngiltere Kraliçesi de sizin kadar mutsuzdu: Onu ülkesinden kovdular; okyanusta yakalandığı fırtınalarla ölümün kıyısına geldi; kocasının giyotinde can verdiğini gördü." Kadın, "Onun için çok üzüldüm," diyerek kendi bahtsızlığı için ağlamaya koyuldu.
"Ama," dedi Citophile, "bir de Marie Stuart'ı anımsasanıza; basla bariton arası çok güzel bir sesi olan namuslu bir müzisyene fena halde tutulmuştu. Kocası, müzisyeni gözlerinin önünde öldürdü; sonra da, kızoğlankız olduğunu söyleyen, dostu ve akrabası Kraliçe Elisabeth kendisini on sekiz yıl hapis tuttuktan sonra boynunu vurdurdu." Kadın, "Bu çok gaddarca," diye

yanıtladı ve yine kendi dertlerini kara kara düşünmeye daldı.

"Belki de, yakalanıp boğazlanan Napolili güzel Jeanne'dan söz edildiğini duymuşsunuzdur," dedi avutucu. "Belli belirsiz anımsıyorum," dedi dertli kadın.

"Bir gün, akşam yemeğinden sonra tahtından indirilen ve ıssız bir adada ölen, bizim zamanımızdan bir kadın hükümdarın serüvenini size anlatmalıyım," diye ilave etti öteki. "Bu öyküyü baştan sona biliyorum," dedi kadın.

"Pekâlâ, kendisine felsefe öğrettiğim bir başka ulu prensesin başına gelenleri anlatacağım size. Tüm büyük ve güzel prensesler gibi, onun da bir âşığı vardı. Odasına giren babası, yüzünü ateş basmış, gözleri kızıl yakutlar gibi ateş saçan âşığı yakaladı; prensesin de heyecanı yüzünden okunuyordu. Genç adamın yüzü babanın hiç hoşuna gitmedi ve eyalette o zamana kadar hiç kimsenin yemediği kadar şiddetli bir tokat yapıştırdı delikanlının yüzüne. Âşık, maşayı kaptığı gibi kayınpederinin kafasını kırdı; yara güç de olsa iyileşti, ama izi hâlâ duruyor. Aklını yitireyazan prenses pencereden aşağı atlayıp ayağını sakatladı; boyunun posunun yerinde olmasına karşın, topalladığı bugün bile belli oluyor. Âşık, ulu bir prensin kafasını kırmaktan ölüm cezasına çarptırıldı. Âşığını asmaya götürürlerken, prensesin içinde bulunduğu ruh halini bir düşünün. Hapisteyken, uzun süre onu gördüm; bana bahtsızlıklarının dışında bir şey anlatmadı." Kadın, "Peki o zaman, neden benim kendi bahtsızlık-

larımı düşünmemi istemiyorsunuz?" diye sordu. "Çünkü, bunları düşünmemek gerekir," dedi düşünür, "bunca yüce kadın bu kadar bahtsız olduktan sonra, umutsuzluğa düşmek size yakışmıyor. Bir Hekabe'yi düşünün, bir Niobé'yi düşünün." Kadın, "Ah," dedi, "ben onların ya da o güzel prenseslerin zamanında yaşamış olsaydım ve avutmak için siz de onlara benim bahtsızlıklarımı anlatsaydınız, sanıyor musunuz ki, sizi dinlerlerdi?"

Ertesi gün, düşünür, biricik oğlunu yitirdi, duyduğu acıdan öleyazdı. Kadın çocuklarını yitiren bütün kralların bir listesini hazırlatarak düşünüre götürdü. Düşünür, okuyup çok yerinde buldu, ama daha az da ağlamadı hani. Üç ay sonra görüştüklerinde, birbirlerini çok neşeli görmekten büyük bir şaşkınlık duydular. Zaman adına güzel bir heykel yaptırıp üzerine şöyle yazdırdılar: AVUTANA.

Scarmentado'nun Seyahatlerinin Öyküsü

Yazan: Kendisi

1600'de Kandiye kentinde doğdum. Babam, kentin valisiydi; *Iro* adında, oldukça sert olmakla birlikte vasat bir şairin, beni övmek için, Minos'un soyundan geldiğimi söyleyen kötü mısralar dizdiğini anımsıyorum; ama babam gözden düştüğünde, aynı şair, Pasiphaé ile âşığının soyundan geldiğimi söyleyen başka şiirler yazdı. Bu Iro çok kötü bir adam ve adadaki insanların en can sıkıcısı, en alçağıydı.

Babam, öğrenim görmem için beni on beşimde Roma'ya gönderdi. Bu kente tüm gerçekleri öğrenmek umuduyla geldim; çünkü o zamana kadar, bu aşağılık dünyada, Çin'den Alpler'e kadar, âdet olduğu üzere, bana hep tersi öğretilmişti. Tavsiyeyle gönderildiğim Monsignor Profondo benzersiz bir adam ve dünyanın gördüğü en müthiş bilginlerden biriydi. Bana Aristote-

les'in kategorilerini öğretmek istedi ve beni az daha gözdelerinin kategorisine sokuyordu; paçayı zor kurtardım. Dinsel törenler, şeytan ya da cin kovma ayinleri ve birkaç vurgun gördüm. Çok tedbirli biri olan Signora Olimpia'nın satılmaması gereken birçok şeyi sattığı, haksız olarak, söyleniyordu. Bütün bunları çok eğlenceli bulacak bir yaştaydım. Signora Fatelo adında çok yumuşak huylu genç bir kadın beni sevmeyi kafasına koydu. Bugün artık mevcut olmayan bir tarikattan, manastıra girme andı içmiş iki genç papaz, Peder Poignardini ile Peder Aconiti, genç kadına kur yapıyorlardı. Kadın bana yakınlık göstererek onları uzlaştırdı. Ama ben de aforoz edilme ve zehirlenme tehlikesiyle yüz yüze geldim. St. Pierre'in mimarisini çok beğenmiş olarak kenti terk ettim.
Fransa'ya gittim; Adil Louis'nin hüküm sürdüğü dönemdi. Burada bana ilk olarak, halk tarafından eti kızartılıp isteyenlere çok ucuz bir fiyata dağıtılan Mareşal d'Ancre'ın etinden sabah kahvaltımda bir parça yemek isteyip istemediğim soruldu.
Bu devlet, bazen meclisteki bir koltuk uğruna, bazen de tartışmalı iki sayfa yüzünden sürekli olarak iç savaşlar yaşıyordu. Altmış yılı aşkın bir süredir, bazen örtülü olarak, bazen açıkça körüklenen bu ateş, bu güzel ülkeyi kasıp kavuruyordu. Bunlar hep Özgür Fransız Kilisesi'nin başının altından çıkıyordu. "Çok yazık!" dedim, "Bu halk yumuşak yaratılışlı olmakla birlikte birileri onu bu niteliğinden uzaklaştırmış. Hem

eğleniyor, hem de katliamlar yapıyorlar. Sadece eğlendikleri zaman çok mutlu bir dönem olacak."

İngiltere'ye geçtim. Burada da aynı çekişmeler, aynı öfkeleri körüklüyordu. Katolik azizler, kilisenin iyiliği için, kralı, kraliyet ailesini, parlamentoyu barutla havaya uçurmaya ve İngiltere'yi bu zındıklardan kurtarmaya karar vermişlerdi. Bana, VIII. Henri'nin kızı, ermiş kraliçe Marie'nin, tebaasından beş yüzden fazlasını yaktırdığı meydanı gösterdiler. Hibernoislı[3] bir papaz bunun çok iyi bir eylem olduğunu söyledi bana: Çünkü, birincisi, yakılanlar İngilizdi; ikincisi, kutsal su almıyorlardı ve St. Patrice deliğine[4] inanmıyorlardı. Özellikle, Kraliçe Marie'nin hâlâ ermiş ilan edilmemiş olmasına çok şaşıyordu, ama yeğen-kardinalin biraz boş vakti olur olmaz, çok yakında bu ilanın yapılacağını umuyordu.

Oradan, soğukkanlı insanlarının arasında daha fazla huzur bulacağımı umduğum Hollanda'ya gittim. Lahey'e vardığımda, saygın bir ihtiyarın başını vuruyorlardı. Bu baş, cumhuriyetin en fazla övünç duyacağı başbakan Barneveldt'in kel başıydı. Duyduğum merhametten duygulanarak, suçunun ne olduğunu, devlete ihanet edip etmediğini sordum. Kara cüppeli bir protestan papazı, "Daha fenasını yaptı," diye beni yanıtladı, "bu adam, ruhun inançla olduğu kadar fay-

3) İrlanda. (ç.n.)
4) İrlanda'da cehenneme indiğine inanılan delik. (ç.n.)

dalı işlerle de kurtulabileceğine inanan biridir. Çok iyi bilirsiniz ki, eğer böylesi fikirler kök salacak olursa, cumhuriyet ayakta kalamaz, bu yüzden böylesine rezil iğrençlikleri bastırmak için sert yasalar gerekir." Ülkenin derin görüşlere sahip bir siyasetçisi, içini çekerek bana, "Ne yazık ki, monsieur," dedi, "güzel günler sonsuza kadar sürmez; bu halkın bu kadar gayretli olması bir tesadüften başka bir şey değil; karakterinin esası hoşgörü denen iğrenç bir dogmaya dayanır ve bir gün yeniden eski karakterine döneceğini düşünmek insanı korkudan tir tir titretiyor." Ilımlılığın ve hoşgörünün bu uğursuz çağı beklenedursun, ben, ağırbaşlılığın sıkıntısını hiçbir şeyin azaltmadığı bu ülkeyi vakit geçirmeden terk ederek, İspanya'ya giden bir gemiye bindim.

Saray Sevilla'daydı; kalyonlar gelmişti; yılın en güzel mevsiminde her tarafta bolluk ve neşe göze çarpıyordu. Her iki yanı portakal ve limon ağaçlı bir yolun sonunda, değerli kumaşlarla örtülü sıra sıra basamaklarla amfitiyatro gibi çevrili kocaman bir alan gördüm. Kral, kraliçe, erkek ve kız çocukları muhteşem bir sayvanın altındaydılar. Bu yüce ailenin tam karşısında, ama daha yüksekte bir başka taht daha vardı. Yol arkadaşlarımdan birine, "Eğer bu taht Tanrı'ya ayrılmamışsa, ne işe yarayacağını anlamadım," dedim. Bu patavatsız sözler ağırbaşlı bir İspanyol tarafından duyuldu ve bana pahalıya mal oldu. Ben gösterişli bir geçit töreni ya da boğa güreşi seyredeceğimizi beklerken, büyük engizi-

tör bu yüksek tahtta göründü ve kralla halkı kutsadı.

Arkasından ikişerli sıra halinde dizilmiş siyahlı, beyazlı, grili, ayakkabılı, ayakkabısız, sakallı, sakalsız, sivri kukuletalı, kukuletasız bir sürü papaz sökün etti; onların peşi sıra cellat yürüyordu. Daha sonra, üzerine şeytan ve alev resimleri çizilmiş çuval bezlerine bürünmüş kırk kadar insan, polis memurları ve soylularla çevrili olarak göründüler. Bunlar, Musa'larından vazgeçmeye kesinlikle yanaşmayan Yahudiler, vaftiz analarıyla evlenmiş veya Notre-Dame d'Atocha'ya tapınmayan ya da Hieronymus keşişleri uğruna paracıklarından olmak istemeyen Hıristiyanlardı. Sofuca çok güzel dualar okunduktan sonra tüm suçlular hafif ateşte yakıldı; kraliyet ailesi bundan son derece gurur duymuşa benziyordu.

Akşam, tam yatmak üzereyken, engizisyonun iki görevlisiyle Azize Hermandad odama geldiler. Beni şefkatle kucakladılar ve tek kelime söylemeden içerisinde sadece hasır bir yatakla güzel bir haç bulunan çok soğuk bir zindana götürdüler. Orada altı hafta kaldım; bu sürenin sonunda, engizisyon papazı, gidip kendisiyle konuşmam ricasıyla bana birini yolladı. Engizitör, babaca bir sevgiyle bir süre beni kolları arasında sıktı; bu kadar kötü bir yerde kaldığımı öğrenmenin kendisini cidden üzdüğünü; ama evin bütün dairelerinin dolu olduğunu ve bir dahaki sefere daha rahat bir yerde misafir edileceğimi umduğunu söyledi. Sonra, büyük bir içtenlikle, niçin orada bulunduğumu bilip bilmediğimi sor-

du. “Besbelli, günahlarım yüzünden,” dedim. “Pekâlâ, evladım, hangi günahın için? Benimle hiç çekinmeden konuşabilirsin.” Boş yere kafa yordumsa da, bulamadım. Bunun üzerine papaz, iyilik olsun diye bana yol gösterdi. Nihayet patavatsızca sarf ettiğim sözleri anımsadım. Bir disiplin cezası ve otuz bin real para ödeyerek kurtuldum.Önünde eğilmek üzere büyük engizitörün huzuruna götürüldüm: Çok kibar bir insandı; küçük şölenini nasıl bulduğumu sordu bana. Çok nefis bulduğumu söyledim ve ne kadar güzel olursa olsun bu ülkeden ayrılmamız konusunda yol arkadaşlarımı sıkıştırmaya gittim. Onlar da, İspanyollar’ın din uğruna yaptığı tüm büyük işler hakkında bilgilenme fırsatı bulmuşlardı. Ünlü Chiapa piskoposunun anılarını okumuşlardı; bu anılardan anlaşıldığına göre, Amerika’daki kâfirleri dine döndürmek için on milyonunu boğazlayıp yakmış ya da boğmuşlardı. Bu piskoposun abarttığını sanıyorum, ama bütün bu kurbanların sayısı beş milyona düşürülse bile, yine de hayranlık duyulacak bir miktar. Seyahat etme arzusuyla yanıp tutuşuyordum. Avrupa turumu Türkiye ile tamamlamayı kafama koydum ve hemen yola koyulduk. Göreceğim şenlikler konusunda fikrimi söylememek niyetindeydim. “Bu Türkler,” dedim arkadaşlarıma, “vaftiz edilmemiş zındıklardır ve sonuç olarak da saygıdeğer engizitörlerden daha zalim olacaklardır. İslam ülkesinde ağzımızı açmayalım.” Böylece Türkiye’ye vardık. Türkiye’de Kandiye’dekinden daha fazla kilise bulunduğunu gör-

mekten fena halde şaşkınlığa düştüm. Kimi Yunanca, kimi Latince, daha başkaları Ermenice olarak Bakire Meryem'e özgürce dua eden ve Muhammed'e lanet okuyan sayısız keşiş gördüm. "Bu Türkler ne iyi insanlar!" diye haykırdım. Rum Hıristiyanlarla Latin Hıristiyanlar İstanbul'da birbirlerinin can düşmanıydılar; bu köleler birbirlerini ısıran ve ayrılmaları için sahipleri tarafından dövülen köpekler gibi birbirlerini kıyıyorlardı. O zamanlar, sadrazam, Rumların tarafını tutuyordu. Rum Patriği beni Latin Patriği'nin evinde yemek yemiş olmakla suçladı; divanda tabanlarıma yüz sopa vurulması cezasına çarptırıldım ve beş yüz fındık altını ödeyerek kurtuldum. Ertesi gün sadrazam boğduruldu; bir sonraki gün yerine atanan yeni sadrazamsa Latin taraftarıydı ve Yunan Patriği'nin evinde yemek yemiş olmaktan dolayı beni aynı cezaya çarptırdıktan topu topu bir ay sonra o da boğduruldu. Artık ne Rum ne de Latin kiliselerine adım atmak içimden gelmiyordu. Avunmak için, baş başayken çok canayakın, camideyken dini bütün biri olan çok güzel bir Çerkez kızı kiraladım. Çerkez kızı, bir gece, aşktan coşunca sıkı sıkıya beni kucaklayarak, "*Alla Illa Alla*"[5] diye bağırdı. Bu sözler Türkler'in iman sözleriymiş. Onları aşk sözleri sandığımdan, büyük bir sevgiyle ben de, "*Alla Illa Alla*" diye bağırdım. "Allaha şükürler olsun!" dedi, "Siz de müslüman oldunuz." Bana güç kuvvet veren

5) Lâ ilâhe illâllâh. (ç.n.)

Tanrı'yı kutsadığımı söyledim ve kendimi çok mutlu hissettim. Sabahleyin imam beni sünnet etmeye geldi; biraz güçlük çıkardığımdan, kadı beni kazığa oturtmaya niyetlendi; bin fındık altını ödeyerek önümden bir deri parçasıyla gerimi kurtardım ve bir daha da Türkiye'de Rum ve Latin ayinlerine katılmama ve yatakta "*Alla Illa Alla*" diye bağırmama kesin kararıyla vakit geçirmeden İran'a kaçtım.
İsfahan'a vardığımda kara koyunun mu ak koyunun mu tarafını tutttuğumu sordular. Etinin yumuşak olması şartıyla benim için fark etmeyeceğini söyledim. İranlıların o sıralar *Akkoyunlu* ve *Karakoyunlu* diye ikiye ayrıldığını bilmek gerekiyordu. İki tarafla da alay ettiğim sanıldı; daha kentin kapısında başımı fena halde belaya sokmuştum; koyunlardan kurtulmak bana yine bir kucak fındık altınına mal oldu.
Yanımda bir tercümanla Çin'e kadar gittim; tercüman, Çin'in özgürce ve keyif içerisinde yaşanılan bir ülke olduğu konusunda teminat veriyordu. Tatarlar kan ve ateşle ülkeye egemen olmuşlardı; bir yandan Cizvit papazları, öte yandan Dominiken papazları insanları Tanrı'nın saflarına kazandıklarını söylüyorlardı; ama kimse bu konuda bir şey bilmiyordu. Böylesine gayretli din çığırtkanları görülmemiştir; birbirlerinin boğazına sarılıyor, Roma'ya ciltler dolusu iftiralar yazıyorlar, birbirlerini imansızlıkla, yoldan çıkmışlıkla suçluyorlardı. Özellikle, saygıyla eğilme tarzı konusunda müthiş bir kavga sürüyordu. Cizvitler, Çinliler'in anneleriyle babalarını

Çin usulü selamlamalarını istiyordu, Dominikenler'se Roma usulü. Cizvitler beni Dominiken sandılar. Tatar hükümdarının gözünde Papa'nın casusu olarak görülmemi sağladılar. Yüksek meclis törenle beni yakalayıp bağlaması için bir mandarini görevlendirdi; o da dört zaptiyeye kumanda eden bir çavuşa emir verdi. Yüz kırk defa diz çöktürüldükten sonra hükümdarın huzuruna çıkarıldım. Hükümdar bana, Papa'nın casusu olup olmadığımı ve bu prensin kendini tahttan indirmek üzere bizzat geleceğinin doğru olup olmadığını sordu. Ona, Papa'nın yetmiş yaşında bir papaz olduğunu ve Majesteleri Tatar-Çin hükümdarından dört bin fersah uzakta oturduğunu, bir şemsiye ile nöbet tutan yaklaşık iki bin civarında askeri olduğunu, kimseyi tahtından indirmediğini ve Majestelerinin rahat uyuyabileceğini söyledim. Bu hayatımın en az üzücü serüveni oldu. Beni Macao'ya gönderdiler, oradan da Avrupa'ya gitmek üzere bir gemiye bindim.

Golconde[6] kıyılarında, bindiğim geminin onarılması gereği doğdu. Bu fırsattan yararlanarak, dünyada hakkında harika şeyler söylenen ulu Aureng-Zeb'in[7] sarayını görmeye gittim; Aureng-Zeb o sırada Delhi'deydi. Hükümdarın Mekke Şerifinin gönderdiği kutsal emaneti alması nedeniyle yapılan görkemli töreni düşünerek teselli buldum. Kutsal emanet, kutsal evin, yani Kâ-

6) Hindistan. (ç.n.)
7) Hindistan'ın Moğol imparatoru (1619-1707). (ç.n.)

be'nin, Beytullah'ın süpürüldüğü süpürgeydi. Bu süpürge, ruhun bütün pisliklerini süpüren simgeydi. Aureng-Zeb'in pek böyle bir şeye gereksinmesi var gibi görünmüyordu; bütün Hindistan'ın en dindar insanıydı. Kardeşlerinden birini boğazlamış, babasını zehirlemiş olduğu doğruydu. Yirmi raca ile bir o kadar güçlü adamı da işkenceyle öldürmüştü; ama bunlar önemli sayılmazdı; onun dine yürekten bağlılığından başka bir şeyden söz edilmiyordu. Onu, sadece, her cuma namazından sonra kafa uçuran Fas'ın yüce imparatoru Molla-İsmail'le kıyaslıyorlardı.
Tek kelime etmiyordum; seyahatler beni olgunlaştırmıştı ve bu iki yüce hükümdardan hangisinin büyük olduğu hakkında karar vermenin bana düşmediğini hissediyordum. Benimle aynı evde kalan bir Fransız delikanlısının Hint İmparatoru'yla Fas İmparatoru hakkında yeterli saygıyı göstermediğini itiraf ederim. Delikanlı, Avrupa'da devletlerini çok iyi idare eden, kiliseye giden, ama babalarını ve kardeşlerini öldürmeyen ve uyruklarının başını vurmayan çok dindar hükümdarlar bulunduğunu ağzından kaçırdı. Tercümanımız, genç arkadaşımın dine aykırı bu sözlerini Hintçe'ye çevirdi. Önceki tecrübelerimin ışığında hemen develeri eğerlettim ve hiç vakit geçirmeden genç Fransızla oradan ayrıldık. Daha sonra, ulu Aureng-Zeb'in görevlilerinin aynı gece bizi yakalamaya geldiklerini ama sadece tercümanı bulduklarını öğrendim. Tercümanı götürüp bir meydanda halkın gözü önünde asmışlar ve sarayın tüm nedimleri hiç

yaltaklanmadan tercümanın ölümünü hakkaniyete uygun bulmuşlar.

Kıtamızın güzelliklerinin tadını çıkarmak için görmem gereken bir tek Afrika kalmıştı geriye. Burayı da gördüm. Bindiğim gemi zenci korsanlarca ele geçirildi. Kaptanımız sızlanıp durdu, onlara neden uluslararası yasaları böyle çiğnediklerini sordu. Zenci kaptan onu şöyle yanıtladı: "Sizin uzun burnunuz var, bizimki yassı; sizin saçlarınız dümdüz, bizimki kıvırcık; sizin deriniz kül rengi, bizimki abanoz gibi siyah; sonuç olarak, kutsal doğa yasaları gereği, biz her zaman düşmanız. Niteliğini anlamadığım çetin ve gülünç işlerde çalıştırmak üzere Gine kıyılarındaki fuarlardan bir yük hayvanı alır gibi bizi satın alırsınız. Hiçbir işe yaramayan, iyi bir Mısır soğanı bile etmeyen bir tür sarı toprak çıkarmak için dağlarda bizi öküz siniriyle kırbaçlatırsınız; biz de sizinle karşılaştığımızda ve sizden daha güçlü olduğumuzda sizi köle yapıyor, sizi tarlalarımızda çalıştırıyor ve burun ya da kulaklarınızı kesiyoruz."

Bu kadar akla yatkın söze verecek bir karşılık bulamadık. Kulaklarımı ve burnumu kurtarmak için yaşlı bir zenci kadının tarlasında çalışmaya başladım. Bir yılın sonunda kurtulmalık ödenerek tutsaklıktan kurtarıldım. Yeryüzünde iyi, güzel, hayran olunacak ne varsa gördüm; bundan böyle evimden barkımdan başka bir yere gitmemeye karar verdim. Kendi yurdumda evlendim; boynuzlandım ve bunun hayattaki en iyi durum olduğunu anladım.

Micromegas

Felsefi Öykü

I
Bir Siriuslu'nun Satürn Gezegenine Seyahati

Sirius adlı yıldızın etrafında dönmekte olan şu gezegenlerden birinde, bizim karınca yuvamıza yaptığı son seyahatte tanıma şerefine erdiğim çok zeki bir genç adam vardı; adı Micromegas[8] idi, bütün büyük insanlara yaraşır bir ad. Boyu sekiz fersahtı. Sekiz fersahtan kastım, her biri beş ayak uzunluğunda yirmi dört bin geometrik adımdır.[9]

Halka her zaman büyük hizmetlerde bulunan cebircilerden birkaçı, hemen kağıda kaleme sa-

8) Micromegas: Küçük-büyük. (ç.n.)
9) Geometrik adım, beş ayak, yani 1m 62 cm'dir. Ayak ya da kral ayağı 12 pus, yani 0,324 m'dir; fersah bölgeden bölgeye değişir; Voltaire burada fersahı 4860 m olarak veriyor. (ç.n.)

rılarak, Sirius ülkesi sakini Bay Micromegas başından ayak ucuna kadar yüz yirmi bin kral ayağı gelen yirmi dört bin adım boyunda olduğuna ve biz dünyalılar ancak beş ayak boyunda olduğumuza göre ve bizim dünyamızın çevresi dokuz bin fersah olduğuna göre, onu meydana getiren kürenin çevresinin bizim küçük dünyamızın çevresinin kesin olarak tam yirmi bir milyon altı yüz bin katı olması gerektiğini bulacaklardır. Doğada bundan daha basit, bundan daha sıradan hiçbir şey olamaz. Bazı Alman ve İtalyan hükümdarlarının çevresi yarım saatte dolaşılabilecek ülkelerinin Türk, Rus ve Çin imparatorluklarıyla karşılaştırılması, doğadaki varlıklar arasında var olan çok büyük farklılıkların çok soluk bir resmi olabilir ancak.
Ekselanslarının boyu tam dediğim kadar olduğundan, bütün yontucu ve ressamlarımız, Micromegas'nın bel çevresinin elli bin kral ayağı geleceği konusunda ortak bir kanıya varmakta zorlanmayacaklardır: Bu, çok güzel bir orandır. Micromegas'nın burnu, yüzünün üçte biri ve güzel yüzü güzel gövdesinin uzunluğunun yedide biri olduğundan, Siriuslu'nun burnunun altı bin üç yüz otuz üç küsur kral ayağı geldiğini kabul etmek gerekiyor; görülmeye değer bir şey.
Kafasına gelince, en iyi yetişmiş insanlardan biriydi; çok şey biliyordu; bunlardan bazılarını kendisi keşfetmişti; gelenekleri gereği kendi gezegeninin Cizvit kolejinde okurken, zekasının gücüyle Euclides'in önermelerinden ellisini çözdüğünde daha iki yüz elli yaşında bile değildi.

Bu, kızkardeşinin demesine göre, eğlence olsun diye otuz iki önermeyi çözen ve o zamandan beri oldukça sıradan bir geometrici ve çok kötü bir metafizikçi kabul edilen Blaise Pascal'ın çözdüğü önermelerden on sekiz fazlaydı. Dört yüz elli yaşına doğru, çocukluktan çıkarken, anatomilerini incelemek için çapı yüz ayak bile gelmeyen ve sıradan mikroskoplarla görülemeyen birçok küçük böceği kesip biçti; bu böcekler üzerine, başına epeyce iş açan çok ilginç bir kitap yazdı. Ülkesinin, olur olmaz şeyler için hır çıkarmaktan hoşlanan cahil mi cahil müftüsü, Micromegas'nın kitabında kuşkulu, yakışıksız, cüretkâr, aykırı düşünceler ve dinin temel ilkelerine ters düşen noktalar bularak kovuşturma açtı: Dava, pirelerin yapısının esas olarak salyangozlarınkiyle aynı olup olmadığına dönüştü. Micromegas kendini zekice savundu; kadınları tarafına çekti; dava iki yüz yirmi yıl sürdü. En sonunda, müftü, Micromegas'nın kitabını, kitabın kapağını açmamış hukukçulara mahkum ettirdi ve yazarına da sekiz yüz yıl saraya adım atmaması emredildi.

Micromegas, içinde sıkıntı ve bayağılıktan başka hiçbir şey bulunmayan bir saraya girmesinin yasaklanmasına pek fazla üzülmedi. Müftüye karşı, onun pek umursamadığı bir şarkı yazdı ve söylendiğine göre *ruhunu ve kafasını* geliştirmek için gezegenden gezegene dolaşmaya başladı. Sadece posta arabası ve lando ile yolculuk yapmaya alışmış olanlar, hiç kuşkusuz yukarıdaki dünyanın taşıtları karşısında şaşıracaklar-

dır: Çünkü, şu küçük çamur küresi üzerinde yaşayan bizlerin kafası, kullanmaya alışık olduğumuz şeylerin ötesindekileri almaz. Gezginimiz evrensel çekim yasalarıyla bütün çeken ve iten kuvvetleri mükemmelen biliyordu. Bunları o kadar yerinde kullanıyordu ki, bazen bir güneş ışınının yardımıyla, bazen bir kuyruklu yıldızın olanaklarından yararlanarak, tıpkı daldan dala uçan bir kuş gibi kendini ve adamlarını küreden küreye götürüyordu. Kısa bir süre içerisinde samanyolunu baştan sona dolaştı; şunu da itiraf etmeliyim ki, göklerin bu en yüksek katına serpilmiş yıldızlar arasında, ünlü papaz Derham'ın dürbünüyle görmüş olmakla övündüğü şeyi asla görmedi. Bay Derham'ın yanlış görmüş olduğunu söyleyecek değilim, Allah esirgesin! Ama Micromegas tam yerindeydi, üstelik iyi bir gözlemciydi ve ben de kimseyi yalancı çıkarmak istemem. Micromegas epeyce dönüp dolaştıktan sonra Satürn küresine ulaştı. Yeni şeyler görmeye ne kadar alışık olsa da, gezegenin ve sakinlerinin küçüklüğünü gördüğünde, kimi kez çok daha bilge kişilerin bile gizleyemediği üstünlük duygusuyla gülümsemekten kendini alamadı. Çünkü, Satürn topu topu Dünya'nın dokuz yüz katı büyüklükteydi ve bu ülkenin yurttaşları da boyları bin *toise*[10] civarında cücelerdi. Tıpkı, Fransa'ya gelen bir İtalyan müzisyenin Lulli'nin müziğine gülmesi gibi, o ve adamları ilkin gülüp

10) Toise; yaklaşık 2 m'lik (tam olarak 1,949 m) bir uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

alay ettiler. Ama Siriuslu aptal olmadığından, düşünen bir varlığın sırf altı bin ayak boyunda olması yüzünden gülünç olmayacağını çok geçmeden anladı. Başlangıçta onları şaşırtmış olmakla birlikte, Satürnlüler'le çabucak birbirlerine alıştılar. Kendisi hiçbir şey icat etmemiş olmakla birlikte, başkalarının icatlarını çok iyi açıklayan, şöyle böyle mısralar dizen, matematikten iyi anlayan ve çok zeki biri olan Satürn Akademesi Sekreteri'yle çok yakın dost oldu. Okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla, Micromegas'nın bir gün Bay Sekreter'le yaptığı benzersiz bir konuşmayı burada olduğu gibi aktaracağım.

II
Siriuslu ile Satürnlü Arasında Bir Konuşma

Ekselansları yere uzanıp, Sekreter de onun yüzüne yaklaştıktan sonra, Micromegas, "Doğada çok değişik şeyler bulunduğunu itiraf etmek gerekiyor," dedi. Satürnlü, "Evet," dedi, "doğa öyle bir bahçedir ki, çiçekleri..." Öteki, "Bırakın canım," dedi, "şu bahçeyi, çiçekleri." Sekreter, "Doğa, esmerler ve sarışınlardan oluşan bir topluluktur, bunların süsleri..." diye devam etti konuşmasına. Öteki, "Bana ne sizin esmerlerinizden," dedi. "O halde, doğa bir resim galerisidir, çizgileri... "Yo, hayır," dedi bizim gezgin bir kere daha, "doğa, doğadır. Neden onu bir şeylere benzetmeye çalışıyorsunuz?" Sekreter, "Hoşunuza gitmek için," diye yanıtladı. Gezgin, "Ho-

şuma gidilmesini değil, bana bir şeyler öğretilmesini istiyorum," dedi. "Bana kürenizdeki insanların kaç duyusu olduğunu söylemekle başlayın." Akademisyen, "Yetmiş iki duyumuz var," dedi, "her gün onların azlığından yakınıp duruyoruz. Hayal gücümüz ihtiyaçlarımızın ötesine geçiyor; yetmiş iki duyumuz, gezegenimizin etrafındaki halkamız ve beş ayımızla kendimizi çok kısıtlanmış hissediyoruz; bütün merakımıza ve yetmiş iki duyumuzdan kaynaklanan çok sayıdaki tutkumuza karşın her zaman sıkılıyoruz." Micromegas, "İnanırım," dedi, "bizim dünyamızda bin kadar duyumuz var, yine de çok önemsiz olduğumuzu, bizden çok daha mükemmel varlıklar bulunduğunu durmadan söyleyen bilmem hangi belirsiz arzular, bilmem ne tür endişeler içindeyiz. Ben biraz seyahat ettim; bizden çok aşağı ölümlüler, bizden çok üstün varlıklar gördüm, ama gerçek ihtiyaçlarından daha fazlasını arzulamayan, ihtiyaçlarının tamamının karşılandığını düşünen bir kişiyle bile karşılaşmadım. Belki bir gün, hiçbir eksiği olmayan bir ülkeye gideceğim, ama bugüne kadar hiç kimsenin böyle bir ülkenin varlığından söz ettiğini duymadım." Bundan sonra, Siriuslu ile Satürnlü bitmez tükenmez tahminlere giriştiler; ama çok ustalıklı ve gerçeklikten uzak bir yığın akıl yürütmeden sonra gerçeklere dönmek zorunda kaldılar. Siriuslu, "Ne kadar yaşarsınız?" diye sordu. Satürnlü küçük adam, "Ah, çok az," dedi. Siriuslu, "Tıpkı bizim gibi," dedi, "her zaman yaşamın kısalığından yakınıyoruz. Bu,

evrensel bir doğa yasası olmalı. "Ne yazık ki," dedi Satürnlü, "ancak, Güneş beş yüz dönüşünü tamamlayıncaya kadar (yaklaşık on beş bin Dünya yılı) yaşıyoruz. Gördüğünüz gibi, neredeyse doğarken ölüyoruz. Varlığımız bir nokta, ömrümüz bir an, küremiz ise bir atomdur. İnsan bir şeyler öğrenmeye, deneyim kazanmaya kalmadan ölüm kapıyı çalıyor. Ben şahsen geleceğe dönük hiçbir plan yapmaya cesaret edemiyorum; kendimi koskoca bir okyanusta küçük bir su damlası gibi görüyorum. Bu dünyada sahip olduğum önemden, özellikle sizin önünüzde utanç duyuyorum."
Micromegas onu şöyle yanıtladı: "Bir filozof olmasaydınız, ömrümüzün sizinkinin yedi yüz katı olduğunu söyleyerek sizi üzmekten çekinirdim; ama çok iyi bilirsiniz ki, bedenin unsurlarına ayrışarak, bir başka biçim altında doğayı canlandırması gerektiğinde, buna ölüm denir; bu başkalaşım anı geldiğinde, sonsuz uzun yaşamakla, bir gün yaşamak arasında hiçbir fark kalmaz. İnsanların bizden bin kat daha uzun yaşadığı ülkelerde bulundum ve gördüm ki, orada da insanlar hâlâ yakınıyorlar. Ama, her yerde kadere rıza göstererek, doğanın yaratıcısına şükreden sağduyu sahibi insanlar da var. Bu evrende, hayranlık verici bir aynılıkla çok büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır. Örneğin, bütün düşünen varlıklar birbirinden farklıdır; yine de, düşünme ve arzu etme yetenekleri bakımından birbirlerine benzerler. Maddeye evrenin her tarafında rastlanmaktadır, ama madde her dün-

yada farklı özelliklere sahiptir. Sizdeki maddenin kaç çeşit özelliği var?" Satürnlü, "Eğer," dedi, "yokluğu halinde dünyamızın bugünkü halini sürdüremeyeceğini düşündüğümüz özelliklerinden söz ediyorsanız, kapsam, iki cismin aynı zamanda aynı uzay parçası içinde bulunamazlığı, devinme yeteneği, genel çekim, parçalanabilirlik ve benzeri üç yüz kadar özellikten söz edebiliriz." Gezgin, "Besbelli," diye yanıtladı, "sizin küçük yerleşiminiz için bu kadar az sayıda özelliği, Yaradan yeterli görmüş olmalı. Yaradan'ın bilgeliğine hayranlık duyuyorum; her yerde farklılıklar, aynı zamanda orantı da görüyorum. Küreniz küçük, sakinleri de öyle; az sayıda duyuya sahipsiniz, maddenizin az özelliği var; hepsi yüce Yaradan'ın eseri. İyi incelendiğinde Güneşiniz ne renktir?" Satürnlü, "Sarıya çalan beyaz," dedi, "ışınlarından birini tayfına ayırdığımızda, yedi renkten oluştuğunu görürüz." Siriuslu, "bizim güneşimiz kırmızıya çalar," dedi, "ve otuz dokuz temel rengimiz vardır. Yakından gördüğüm hiçbir güneş diğerine benzemiyor, tıpkı sizde olduğu gibi, bir tek yüz yok ki bütün diğerlerinden farklı olmasın."

Buna benzer birçok sorudan sonra, Micromegas, Satürn'de özü bakımından farklı ne kadar madde olduğu konusunda bilgi edindi. Bunların, Tanrı, uzay, madde, hisseden yaygın varlıklar, hisseden ve düşünen yaygın varlıklar, yaygın olmayan düşünen varlıklar, birbiriyle karışabilen ve birbiriyle karışamayan şeyler gibi ancak otuz kadar olduğunu öğrendi. Kendi dünyasında özü

bakımından üç yüz kadar madde olan ve gezilerinde ayrıca üç bin kadarını keşfetmiş olan Siriuslu, Satürnlü filozofu hayretler içinde bıraktı. En sonunda bildikleri konulardan biraz, bilmedikleri konulardan epeyce birbirlerine açıklamalarda bulunduktan ve güneş bir turunu tamamlayıncaya kadar muhakemeler yürüttükten sonra, birlikte küçük bir felsefi yolculuk yapmaya karar verdiler.

III
Siriuslu ile Satürnlü'nün Yolculuğu

Bizim iki filozof hatırı sayılır miktarda matematik aygıtıyla Satürn atmosferine açılmak üzereyken, Satürnlü'nün bunu haber alan metresi, göz yaşları içerisinde çıkışmaya geldi. Ancak altı yüz altmış toise boyundaydı, ama boyunun kısalığını güzelliğiyle telafi eden hoş bir esmer güzeliydi. Kadın, "Ah! Zalim!" diye bağırdı, "Bin beş yüz yıl sana direndikten sonra, nihayet kendimi sana vermeye başlamış, senin kolların arasında ancak yüz yıl yaşamışken, başka bir dünyadan bir devle birlikte seyahate çıkmak için beni terk ediyorsun ha! Git, öyleyse, senin için geçici bir hevestim yalnızca, beni hiçbir zaman gerçekten sevmedin. Gerçek bir Satürnlü olsaydın, sadık olurdun. Nereye koşuyorsun? Ne istiyorsun? Beş *ay*ımız senden daha az gezici, gezegenimizin çevresindeki halka senden daha az değişkendir. Neyse, olan olmuş. Bundan böyle

kimseyi sevmeyeceğim." Filozof, bütün filozofluğuyla onu kollarının arasına aldı, onunla birlikte ağladı ve kadın bayıldıktan sonra kalkıp kasaba eşrafından küçük bir beyle kendini avutmaya gitti.

Bununla birlikte, bizim iki meraklı yola çıktılar; önce, bizim küçük gezegenimizden çok ünlü birinin çok iyi keşfettiği gibi, oldukça yassı olan halkaya atladılar; oradan da, Ay'dan Ay'a geçtiler. Sonuncu Ay'ın yakınlarından bir kuyruklu yıldız geçiyordu; hizmetçileriyle ve aygıtlarıyla onun üstüne atladılar. Yüz elli milyon fersah kadar yol aldıktan sonra, Jüpiter'in uydularıyla karşılaştılar. Jüpiter'in kendisine de gittiler ve orada bir yıl kaldılar. Bu süre içerisinde, birkaç önermeyi biraz sert bulan engizisyoncu baylar olmasaydı bugün baskıya verilmiş olabilecek birçok sır öğrendiler. Ama ben nasıl öveceğimi bilmediğim bir cömertlik ve iyi kalplilikle kitaplarını görmeme izin veren ünlü ... Başpiskoposu'nun kitaplığında elyazmalarını okudum.

Ama biz gezginlerimize dönelim. Jüpiter'den ayrıldıktan sonra yüz milyon fersah kadar yol aldılar ve bizim küçük gezegenimizin beşte biri kadar olduğu bilinen Mars gezegenine geldiler; burada, bu gezegenin etrafında dönen, bizim gökbilimcilerimizin gözünden kaçmış iki Ay gördüler. Peder Castel'in oldukça eğlenceli yazılarla bu iki Ay'ın varlığına karşı çıkacağını biliyorum, ama ben benzetmeler yoluyla akıl yürüten insanlara güveniyorum. Bu esaslı filozoflar, Güneş'ten bu kadar uzak olan Mars'ın iki Ay'ı

olmadan yörüngesinde kalmasının ne kadar zor olacağını biliyorlardı. Her ne ise, bizimkiler Mars'ı o kadar küçük buldular ki, yatacak bir yer bulamayacaklarından korktular, sefil bir köy hanından tiksinerek komşu kente giden iki yolcu gibi yollarına devam ettiler. Ama Siriuslu ile arkadaşı çok geçmeden pişman oldular. Uzun süre yol aldılar ve hiçbir şey bulamadılar. En sonunda, küçük bir ışık fark ettiler: Burası, Dünya idi. Dünya, Jüpiter'den gelmekte olan gezginlerde acıma duyguları uyandırdı. Bununla birlikte, ikinci defa pişman olmak korkusuyla buraya inmeye karar verdiler. Kuyrukluyıldızın kuyruğuna geçtiler ve hazır bir *aurora borealis* bularak içine girdiler ve yeni üsul, beş temmuz bin yedi yüz otuz yedi tarihinde Baltık Denizi'nin kuzey kıyısında Yeryüzü'ne ayak bastılar.

IV
Dünya'da Kahramanlarımızın Başlarına Gelenler

Bir süre dinlendikten sonra, sabah kahvaltısında, adamları tarafından gerektiği gibi hazırlanmış iki kocaman dağı yediler. Bundan sonra, içinde bulundukları küçük ülkeyi tanımak istediler. Önce kuzeyden güneye doğru yürüdüler. Siriuslu'yla adamlarının adımları aşağı yukarı otuz bin kral ayağı geliyordu; Satürnlü Cüce'yse onu soluk soluğa izliyordu, beriki bir adım atarken, (teşbihte hata olmaz ama) tıpkı Prusya Kralı'nın hassa ala-

yından bir yüzbaşıyı izleyen küçük bir süs köpeği gibi, onun on iki adım atması gerekiyordu. Bu yabancılar çok hızlı yürüdüklerinden, dünyanın çevresini otuz altı saatte dolaşabilirlerdi; güneş, daha doğrusu dünya böyle bir yolculuğu bir günde yapar, ama ekseni etrafında dönmenin yaya yol almaktan çok daha kolay olduğunu unutmamak gerekir. Adı *Akdeniz* olan, onlar için fark edilmesi hemen hemen olanaksız şu küçük su birikintisi ile bizim köstebek yuvamızı çevreleyen, adı *Büyük Okyanus* olan öteki göleti gördükten sonra şimdi yeniden başlangıç noktalarına dönmüşlerdi. Su, hiçbir yerde Cüce'nin dizlerini aşmamış, ötekiyse ancak topuklarına kadar ıslanmıştı. Bu gezegende yaşam olup olmadığını anlamak için giderken de, gelirken de her yerin altını üstüne getirdiler. Eğildiler, yere yattılar, her tarafı yokladılar ama, gözleri ve elleri burada sürünmekte olan küçük varlıklarla orantılı olmadığından bizim ve gezegenin diğer sakinleri olan meslektaşlarımızın bu gezegeni varlığımızla onurlandırdığımızdan kuşkulanmalarına yol açacak bir şey sezinlemediler. Bazen çok çabuk yargıya varan Cüce, ilkin, yeryüzünde canlı olmadığına karar verdi. Bu kararının temel nedeni kimseyi görmemiş olmasıydı. Micromegas, çok kötü akıl yürüttüğünü ona kibarca hissettirdi. "Çünkü," diyordu, "benim açık seçik gördüğüm ellinci kadirden bazı yıldızları, siz küçük gözlerinizle görmüyorsunuz; bundan, bu yıldızların olmadığı sonucunu mu çıkarıyorsunuz?" "Ama," dedi Cüce, "çok iyi yokla-

dım." Öteki, "Ama," diye yanıtladı, "iyi hissetmediniz." "Ama," dedi Cüce, "bu gezegen öyle kötü yapılmış ve öylesine düzensiz ki, bana çok gülünç gözüküyor; burada her şey karmakarışık: Hiçbiri düz akmayan şu dereleri, hiçbiri kare, yuvarlak, oval ya da düzenli bir şekle sahip olmayan şu göletleri, kürenin üzerini pıtrak gibi kaplayan ve ayaklarımın derisini yüzen şu sivri noktaları (dağları kastediyordu) görüyor musunuz? Ayrıca gezegenin şekline bir bakın; kutuplarda ne kadar basık olduğunu, güneşin etrafında nasıl tuhaf bir şekilde döndüğünü; bu yüzden de kutuplardaki toprakların ister istemez verimsiz kaldığını fark ettiniz mi? Doğrusunu isterseniz, aklı başında hiç kimsenin burada oturmak istemeyeceğini düşündüğüm için, burada kimsenin olmadığı sonucuna vardım." "Belki de," dedi Micromegas, "burada yaşayanlar aklı başında değildirler. Ama, yine de bütün bu gördüklerimiz iş olsun diye yaratılmadılar ya? Satürn'le Jüpiter'de her şeyin çok düzenli olması nedeniyle, buradaki her şey size düzensiz geliyor. Pekâlâ, diyelim ki burada biraz düzensizlik var. Yolculuklarımda her zaman çok değişik şeyler görmüş olduğumu söylememiş miydim?" Satürnlü tüm bunlara karşı çıktı. Konuşmanın hararetine kendini kaptıran Micromegas şans eseri elmas kolyesinin ipini koparmasaydı tartışma hiç bitmeyecekti. Elmaslar etrafa saçıldı. Bunlar, en büyüğü dört yüz, en küçüğü elli libre çeken oldukça değişik boyutlarda güzel küçük elmaslardı. Cüce bunlardan birkaçını yerden

topladı ve gözlerine yaklaştırdığında, yontuluş tarzları yüzünden bu elmasların mükemmel birer mikroskop olduğunu fark etti. Yüz altmış ayak çapında küçük bir mikroskop alarak gözüne tuttu; Micromegas iki bin beş yüz ayak çapında bir elmas seçti. Elmaslar mükemmeldiler ama Siriuslu'yla Satürnlü başlangıçta bunlarla da bir şey göremediler, ayarlamak gerekiyordu. Sonunda, Satürnlü, Baltık Denizi'nin dalgaları arasında kıpırdayan, gözle görülmez bir şey gördü: Bu bir balinaydı. Büyük bir ustalıkla balinayı küçük parmağıyla alıp baş parmağının tırnağı üzerine koyarak Siriuslu'ya gösterdi: Siriuslu ikinci defa olarak gezegenimizin sakinlerinin aşırı küçüklüğüne güldü. Gezegenimizde yaşam olduğuna ikna olan Satürnlü, bu sefer de gezegenimizde sadece balinaların yaşadığını düşünmeye başladı ve ahkâm kesmede üzerine olmadığından, bu kadar küçük bir atomun nasıl hareket ettiğini, fikirlerinin, iradesinin ve özgürlüğünün olup olmadığını anlamak istedi. Micromegas'nın da kafası epeyce karışmıştı; hayvanı büyük bir sabırla inceledi; incelemenin sonucu, hayvanın bir ruhu olduğuna inanmaya olanak tanımıyordu. İki gezgin, gezegenimizde zekâ namına bir şey olmadığını düşünmeye başlamışlardı ki, Baltık Denizi'nde balinadan daha büyük bir şeyin yüzmekte olduğunu mikroskop yardımıyla fark ettiler. Bilindiği gibi, tam bu sırada, bir grup filozof, kimsenin aklına gelmeyen konularda gözlem yaptıkları kutup dairesinden dönmekteydiler. Gazeteler, gemilerinin Botni Körfezi kıyıla-

rında karaya oturduğunu ve zor kurtulduklarını yazdılar, ama bu dünyada hiçbir zaman işin içyüzü bilinmez. Bir tarihçi için kolay bir iş olmasa da, olup bitenleri kendimden hiçbir şey katmadan anlatacağım.

V
İki Gezginin Deneyleri ve Akıl Yürütmeleri

Micromegas, nesnenin göründüğü yere doğru yavaşçacık elini yaklaştırdı ve iki parmağını ileri uzatıp, sonra aldanmış olabileceği korkusuyla hemen geri çekti; daha sonra, parmaklarını açıp, ardından kapayarak bu bayları taşıyan gemiyi büyük bir ustalıkla yakaladı ve ezme korkusuyla hiç acele etmeden tırnağının üzerine koydu. "Satürnlü Cüce, "İşte," dedi, "ilkinden tamamen farklı bir hayvan." Siriuslu, sözde hayvanı avucunun içine koydu. Bir fırtınaya yakalandıklarını ve şimdi de bir kayanın üzerinde olduklarını sanan yolcularla gemi mürettebatı sağa sola koşuşturmaya başladı; tayfalar şarap fıçılarını kaparak Micromegas'nın avcuna fırlattılar ve ardından da kendilerini gemiden aşağı bıraktılar. Geometri bilginleri yükseklik ölçme aygıtlarını, açılır kapanır rasat aygıtlarını ve Lapon hizmetçilerini alarak Siriuslu'nun parmakları üzerine indiler. O kadar çok tepindiler ki, sonunda Micromegas parmağını gıdıklayan bir şeylerin kıpırdadığını hissetti: Rasat aygıtının ucu demirli ayaklarından biri işaret parmağına bir ayak de-

rinliğinde batırılmıştı; bunun yarattığı karıncalanma nedeniyle, Micromegas, elinde tuttuğu hayvandan bir şeyler çıkmış olduğu sonucuna vardı. Ama başlangıçta buna pek ihtimal vermedi. Bir balina veya gemiyi ancak gösterebilen bir mikroskop, insan kadar küçük bir varlığı göstermeye elbette yetmezdi. Kimsenin özsaygısını sarsmak istemem ama, burada, büyük adamları bir an için benimle beraber düşünmeye çağırmak zorunda olduğumu hissediyorum: Beş ayaklık boyuyla insanın yerküre üzerinde tuttuğu yer, boyu yaklaşık olarak bir parmağın altı yüz binde biri kadar olan bir hayvanın, çevresi on ayak gelen bir küre üzerinde tuttuğu yer kadardır. Dünyayı ellerinde tutabilen ve organlarının orantısı bizimkiyle aynı olan bir madde tasavvur ediniz, üstelik bu maddeden pekâlâ çok sayıda bulunabilir. Bu durumda, daha sonra kaybetmek zorunda kalacağımız iki köy kazanmak için giriştiğimiz şu savaşlar hakkında bu varlıkların ne düşüneceklerini lütfen bir düşünün.
Bu kitabı okuyacak bir kumbaracı kumandanının, askerlerinin şapkalarını en az iki ayak uzatacağından kuşkum yok; ama ona şimdiden söylemeliyim ki, bu hiçbir işe yaramayacak, kendisi de askerleri de her zaman sonsuz küçük kalmaya devam edeceklerdir.
Siriuslu filozofumuzun biraz önce sözünü ettiğim mikropları fark edebilmesi için ne büyük bir hüner göstermesi gerekiyordu, siz düşünün. Leuwenhoek'le Hartsoeker bizi oluşturan tohumu ilk gördüklerinde ya da gördüklerini sandık-

larında, daha şaşırtıcı bir buluş yapmış değillerdi. Micromegas, bir bilseniz, bu küçük makinelerin hareket ettiklerini görmekten, gidiş gelişlerini, koşuşturmalarını, yaptıkları işleri yakından izlemekten ne büyük bir zevk duydu, nasıl çığlık attı, mikroskopu yol arkadaşına nasıl bir sevinçle uzattı! "Onları görüyorum," diyordu ikisi birden, "bak, nasıl da yük kaldırıyorlar, eğilip, doğruluyorlar?" Böyle konuşurlarken, bu kadar yeni şeyler görmekten duydukları zevk ve onları yitirmekten duydukları korkuyla elleri titriyordu. Bu arada, kuşkunun en aşırısından inancın en aşırısına geçen Satürnlü, onların üremeye çalıştıklarını sandı: "*Aha,*" dedi, "*doğayı iş iş üzerinde yakaladım!*" Ama ister mikroskop kullanılsın ister kullanılmasın, çoğu kez olduğu gibi, görünüşe aldanıyordu.

VI
İnsanlarla Beraberken Başlarına Gelenler

Cüce arkadaşından daha iyi bir gözlemci olan Micromegas, atomların birbirleriyle konuşmakta olduklarını açıkça gördü ve arkadaşının dikkatini buna çekti; ama üremeyle ilgili yanılgısından dolayı utanç duyan Satürnlü böylesi varlıkların fikir sahibi olabileceklerine inanmak istemedi. O da Siriuslu kadar dil biliyordu; atomların konuşmalarını duymuyor, dolayısıyla da onların konuşmadıklarını varsayıyordu. Ayrıca bu zor fark edilen varlıkların nasıl olur da konuşma

organları olabilirdi? Hem sonra birbirlerine ne söyleyebilirlerdi ki? Konuşmak için az çok düşünmek gerekirdi, ama eğer düşünüyorlarsa, o zaman ruha benzer bir şeye sahip olmalıydılar. Oysa bu varlıklarda ruh benzeri bir şeyler olduğunu düşünmek ona saçma geliyordu. "Ama," dedi Siriuslu, "daha demin onların seviştiklerini düşünüyordunuz. Düşünmeden, birkaç kelime konuşmadan ya da en azından anlaşmadan sevişilebileceğini mi sanıyorsunuz? Öte yandan, bir sav ileri sürmenin çocuk yapmaktan daha mı zor olduğunu sanıyorsunuz? Benim için her ikisi de tam anlamıyla birer sır." "Artık," dedi Cüce, "ne inanmaya ne de inkâra cesaretim var; neye inanacağımı bilemiyorum. Bu böcekleri incelemeliyiz; daha sonra akıl yürütürüz." Micromegas, "Bu çok daha iyi olur," diye yanıtladı ve cebinden bir tırnak makası çıkararak tırnaklarını kesti ve oracıkta baş parmağının tırnağından kocaman huniye benzer bir megafon yaparak megafonun dar ucunu kendi kulağına dayadı. Megafonun ağzı bütün gemiyi ve mürettebatı çepeçevre içine alıyordu. En hafif sesler bile tırnağın yuvarlak lifleri tarafından yakalanıyordu ve göklerin filozofu, ustalığı sayesinde aşağıdaki böceklerin vızıltısını mükemmelen duyabiliyordu. Birkaç saat sonra sesleri birbirinden ayırt etmeye ve Fransızca'yı anlamaya başladı. Cüce de aynısını, ama çok daha güçlükle yaptı. Gezginlerin şaşkınlığı her an artıyordu. Güvelerin oldukça aklı başında laflar ettiklerini duyuyorlardı: Doğanın bu oyunu onlara anlaşılmaz

görünüyordu. Siriuslu ile cüce arkadaşının onlarla konuşmaya can attıklarından emin olabilirsiniz. Satürnlü gök gürültüsünü andıran sesinin, özellikle de Micromegas'nın sesinin, daha ne dedileri anlaşılmadan güveleri sağır etmesinden korkuyordu. Sesin kuvvetini azaltmak gerekiyordu. İnce uçları gemiye değen, kürdana benzer şeyler koydular ağızlarına. Siriuslu, Cüce'yi dizine oturtmuş, gemiyi de mürettebatıyla birlikte tırnaklarından birinin üzerinde tutuyordu. Ve buna benzer daha birçok önlemden sonra başını eğip alçak sesle konuşmaya başladı:
"Yüce Yaradan'ın sonsuz küçüklüğün uçurumunda yaratmak lütfunda bulunduğu görünmez böcekler, bu nüfuz edilemez sırlara ulaşmama izin verdiği için O'na hamdediyorum. Maiyetimden hiç kimse belki de size bakmaya tenezzül bile etmez, ama ben kimseyi hor görmem ve size himayemi sunuyorum."
Herhalde bugüne kadar hiç kimse bu sözleri duyan insanlar kadar şaşkınlığa düşmemiştir. Sesin nereden geldiğini çıkaramadılar. Geminin papazı belayı def etmek için dualar okumaya, tayfalar sövüp saymaya, filozoflar da bir sistem oluşturmaya başladılar, ama nasıl bir sistem kurarlarsa kursunlar kimin konuştuğunu anlayamadılar. Sesi, Micromegas'nın sesinden çok daha yumuşak olan Satürnlü Cüce, onlara ne tür varlıklarla karşı karşıya olduklarını birkaç sözcükle açıkladı. Onlara Satürn yolculuğunu, Bay Micromegas'nın kim olduğunu anlattı; bu kadar küçük olmalarına yazıklandıktan sonra, her za-

man hiçliğin sınırındaki bu sefil durumda mı bulunduklarını, balinalara ait olduğu görünen bir kürede ne yaptıklarını, mutlu olup olmadıklarını, çoğalıp çoğalmadıklarını, ruhları olup olmadığını ve buna benzer daha bir yığın soru sordu.
Ahkâm kesmeyi seven, diğerlerinden daha yürekli ve ruhundan kuşku duyulmasına çok alınmış biri, alidatıyla karşısındakinin boyunu ölçtükten sonra, bir iki yutkunup, üçüncüsünde şöyle dedi: "Bayım, öyle görünüyor ki, boyunuz bin toise geldiği için kendinizi bir..." Cüce, "Bin toise!" diye haykırdı, "Aman Allahım, nasıl olur da benim boyumu bilebilir? Bin toise! Bir parmak bile yanılmadı. Bu atom benim boyumu ölçtü. O bir geometri bilgini. O benim boyumu biliyor, onu ancak bir mikroskopla gören ben henüz onun boyunu bilmiyorum!" Fizikçi, "Evet," dedi, "boyunuzu ölçtüm. Dahası şu kocaman arkadaşınızın boyunu da ölçeceğim." Öneri kabul edildi ve Ekselansları boyluboyunca yere uzandı; çünkü ayakta durduğunda başı bulutların çok üstüne çıkıyordu. Ve filozoflarımız, Micromegas'nın, Dr. Swift'in adını vereceği, ama kadınlara duyduğum büyük saygı yüzünden benim ağzıma alamayacağım bir yerine kocaman bir ağaç diktiler. Sonra, üçgenlere bölme yöntemiyle, gördükleri şeyin yüz yirmi bin kral ayağı boyunda, genç biri olduğu sonucuna vardılar.
O zaman, Micromegas şu sözleri söyledi: "Hiçbir konuda, görünüşe bakarak bir yargıya varmamak gerektiğini şimdi her zamankinden daha iyi anlıyorum. Ey, bu kadar değersiz maddelere zekâ

veren Tanrım, sonsuz küçüğü yaratmak da senin için sonsuz büyüğü yaratmak kadar kolaydır; eğer bunlardan çok daha küçük varlıklar varsa, demek ki, onlar da göklerde gördüğüm ve bir tek ayağı şu indiğim gezegeni kaplayacak kadar büyük hayvanlardan daha zeki olabilirler." Filozoflardan biri, Micromegas'ya, gerçekte insanlardan çok küçük, zeki varlıkların bulunduğundan bir an bile kuşku duymaması gerektiği yanıtını verdi. Ona Virgilius'un arılar hakkında anlattığı tüm o uyduruk lafları değil, Swammerdam'ın keşfettiği şeyleri ve Réamur'ün anatomisini öğrenmek amacıyla kesip biçtiği şeyleri anlattı. Micromegas'ya insanlar için arılar neyse, arılar için de o demek olan hayvanlar olduğunu ve Siriuslu'nun kendisinin de sözünü ettiği o çok büyük hayvanlar için aynı şey olduğunu, bu büyük hayvanların da, yanlarında atomlar gibi kalacağı varlıklar olduğunu öğretti. Konuşma yavaş yavaş ilginçleşiyordu; Micromegas şöyle dedi.

VII
İnsanlarla Sohbet

"Ey, Yüce Tanrı'nın ustalığını ve gücünü gösterdiği zeki atomlar, hiç kuşkusuz gezegeninizde çok saf ve temiz zevkleriniz vardır: Çünkü, bu kadar az madde ve neredeyse tamamen zekâdan ibaret olduğunuza göre, bütün hayatınızı severek ve düşünerek geçiriyor olmalısınız; bu, gerçek zekânın yaşam tarzıdır. Hiçbir yerde gerçek

mutluluk görmedim ama burada bulunduğundan kuşkum yok." Bu laflara bütün filozoflar başlarını salladılar; içlerinden açık sözlü biri, çok fazla saygı duyulmayan az sayıda insan dışında bütün insanların deli, kötü yürekli ve mutsuz olduğu yolundaki inancını bütün içtenliğiyle itiraf etti. "Eğer kötülük maddeden kaynaklanıyorsa, kötülük yapmak için bizde gerekenden fazla madde; zekâdan kaynaklanıyorsa, gerekenden fazla zekâ var; örneğin, sizinle bunları konuştuğumuz sırada bizim gibi şapka giymiş yüz bin çılgın ile sarıklı yüz bin başka hayvanın birbirlerini boğazladığını ve yeryüzünün her tarafında, çok eski zamanlardan beri birbirimize böyle davrandığımızı biliyor musunuz?" Siriuslu'nun tüyleri diken diken oldu ve bu kadar zayıf hayvanlar arasındaki bu müthiş kavganın nedenini sordu. Filozof, "Hepsi, sizin topuğunuzdan daha büyük olmayan bir avuç toprak için," diye yanıtladı. "Bu birbirlerini boğazlayan milyonlarca insandan hiçbiri bu topraklarda en ufak bir hak iddia ediyor değiller. Mesele sadece, bu toprakların *Sultan* denilen bir adamın mı, yoksa bilmem neden *Çar* denilen bir adamın mı olacağından ibaret. Bunlardan ne biri ne diğeri kavga konusu toprağı ömründe görmüştür, ne de görecektir; bu birbirini boğazlamakta olan hayvanlardan da hemen hemen hiçbiri diğer hayvanı ömründe görmemiştir."
"Ah! Sefiller!" diye öfkeyle haykırdı Siriuslu. "Kudurmuşluğun bu kadarı aklın alacağı şey mi? Üç adımda oraya gidip üç tekmeyle bu gülünç,

katil karınca sürüsünü ezmek geliyor içimden." "Hiç zahmet etmeyin," dediler Siriuslu'ya, "onlar birbirlerini mahvetmek için ellerinden geleni yapıyorlar. On yıl içinde bu sefillerin yüzde birinin bile kalmayacağından emin olabilirsiniz; birbirlerine kılıç üşürmeseler bile açlık, yorgunluk ve sefahat hemen hemen topunun köküne kibrit suyu ekecek. Öte yandan, cezalandırılması gerekenler onlar değil, yediklerini hazmetmeye çalışırken oturdukları yerden milyonlarca insanın katledilmesi emrini veren, sonra da büyük bir ciddiyetle Tanrı'ya şükreden barbarlardır." Gezgin, bu kadar büyük çelişkiler içinde bulduğu insan ırkına acımaya başladığını hissetti. "Madem ki," dedi bu baylara, "siz az sayıda bilge insanlardansınız ve para için de kimseyi öldürmediğiniz belli, lütfen söyler misiniz bana, neyle uğraşırsınız?" Filozof, "Anatomik yapılarını öğrenmek için sinekleri keser biçeriz, çizgileri ölçer, sayıları bir araya getiririz; anladığımız iki-üç konuda anlaşır, anlamadığımız iki üç bin konuda didişir dururuz," diye yanıtladı. Siriuslu'yla Satürnlü hangi konularda anlaştıklarını öğrenmek için bu düşünen atomları sorguya çekmek hevesine kapıldılar hemen. Siriuslu, "Büyük Köpek Takımyıldızı ile İkizler Takımyıldızı arasındaki uzaklık sizin hesaplarınıza göre ne kadardır?" diye sordu. Filozoflar hep bir ağızdan yanıtladılar: "Otuz iki buçuk derece." "Ya, buradan Ay'a olan uzaklık?" "Yuvarlak sayı, dünyanın yarıçapının altmış katı." "Havanızın ağırlığı ne kadardır?" Onları köşeye sıkış-

tırdığını sanıyordu, ama hepsi birden havanın, aynı hacimdeki en hafif sudan dokuz yüz, düka altınından on dokuz bin defa hafif olduğunu söylediler. Verilen yanıtlardan şaşkına dönen Satürnlü Cüce, çeyrek saat önce ruhları olduğunu kabule yanaşmadığı bu insanların büyücü olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Sonunda, Micromegas onlara şöyle dedi: "Madem ki, dışınızdaki şeyleri bu kadar iyi biliyorsunuz, kuşkusuz içinizdekileri daha da iyi bilirsiniz. Bana, ruhunuzun ne olduğunu ve fikirlerinizi nasıl oluşturduğunuzu söyleyin." Filozoflar önceki gibi hep birden konuşmaya başladılar, ama bu defa hepsi başka başka düşüncedeydiler. En yaşlıları Aristoteles'ten alıntılar yapıyor, öteki Descartes'ın, birisi Malebranche'ın, başkası Leibniz'in, bir başkası Lock'un adını anıyordu. Yaşlı bir Aristotelesçi, kendine güvenen bir ses tonuyla, "Ruh," dedi, "bir *entelekya*, bir akıldır ki, onunla olduğu şey olmayı başarır. Louvre baskısının 633. sayfasında Aristoteles tam olarak şöyle der: 'Entελεχεία έστ.'" Micromegas, "Yunanca'yı çok iyi anlamıyorum," dedi. Filozof güve, "Ben de," dedi. Siriuslu, "Öyleyse, neden Aristoteles dediğiniz o adamın laflarını Yunanca söylüyorsunuz?" diye sordu. "Çünkü," diye yanıtladı bilgin, "insan hiç anlamadığı şeyleri en az bildiği dilde söylemelidir."

Descartesçı söz alıp, "Ruh, tüm metafizik fikirleri anasının karnında alan ve oradan çıktığında daha fazlasını öğrenemeyeceğini çok iyi bildiği şeyleri yeniden öğrenmek için okula gitmek zo-

runda kalan saf zekâdır," dedi. Sekiz fersah boyundaki dev, "Desenize," dedi, "çenenizde sakal çıktığında bunca cahil olmak için ananızın karnındayken ruhunuzun bilge olmasının pek anlamı yok. Ama zekâdan ne anlıyorsunuz?" "Amma da soru!" dedi bilgiç, "en ufak bir fikrim yok, madde olmadığı söyleniyor." "Peki, hiç değilse, maddenin ne olduğunu biliyor musunuz?" "Elbette," dedi adam, "örneğin bu taş gridir, belirli bir şekle sahiptir, üç boyutludur, ağırlığı vardır ve bölünebilir." "Pekâlâ," dedi Siriuslu, "bölünebilen ve ağırlığı olan bu gri şeyin ne olduğunu bana söyleyebilir misiniz? Onun bazı özelliklerini görüyorsunuz, ama esasını biliyor musunuz?" "Hayır," dedi öteki. "Demek ki, maddenin ne olduğunu bilmiyorsunuz."
O zaman, Micromegas, baş parmağının üzerindeki bir başka bilgine hitap ederek, ona ruhun ne olduğunu ve ne yaptığını sordu. "Hiç," diye yanıtladı Malebrancheçı filozof, "her şeyi benim için yapan Tanrı'dır; her şeyi onda görüyor, her şeyi onunla yapıyorum; her şeyi, ben karışmadan, yapan odur." Siriuslu bilgin, ona, "Var olmasan da olurmuş," dedi. Oradaki bir Leibnizçi'ye, "Ya sizin, dostum, sizin ruhunuz nedir? diye sordu. "Ruhum," dedi Leibnizçi, "bedenim zil çalarken saati gösteren ibredir, ya da şöyle diyelim, bedenim saati gösterirken, zil çalan odur; ya da ruhum evrenin aynası, bedenim aynanın çerçevesidir. Çok açık bir şey bu."
Lock taraftarı ufak tefek biri de vardı orada, söz ona verildiğinde, "Nasıl düşündüğümü bil-

miyorum, ama her zaman sadece duyularımın yardımıyla düşünmüş olduğumu biliyorum. Maddi olmayan akıllı varlıkların mevcudiyetinden kuşku duymuyorum, ama Tanrı'nın maddeye düşünce vermesinin olanaksızlığı ileri sürülürse doğrusu bundan kuşku duyarım. Ebedi güce saygı duyuyorum; ona sınır koymak bana düşmez. Hiçbir sav ileri sürmüyorum; düşündüğümüzden çok daha fazla şeyin olası olduğuna inanmakla yetiniyorum."

Siriuslu hayvan gülümsedi: Bu adamı, diğerlerinden daha bilge buldu. Satürnlü Cüce'yse, boyutları bu kadar orantısız olmasaydı, Lock'un bu çömezini kucaklayabilirdi. Ama ne yazık ki, orada, bütün filozof hayvancıkların sözünü kesen akademik kara şapkalı küçük bir hayvancık vardı; bu hayvancık bütün sırların yanıtının Aquinolu Aziz Tommaso'nun *La Somme* adlı yapıtında bulunduğunu söyledi; göklerin iki sakinini tepeden tırnağa süzdü ve onlara kendilerinin, dünyalarının, güneşlerinin, yıldızlarının, her şeyin yalnız ve yalnız insan için yaratılmış olduğunu söyledi.

Bu söylev üzerine, bizim iki gezgin, Homeros'a göre tanrılara has bitmez tükenmez bir kahkayla, omuzları ve karınları sarsılarak birbirlerinin üzerine yığıldılar; bu sarsılmalar sırasında Siriuslu'nun tırnağı üzerinde tuttuğu gemi Satürnlü'nün pantalon ceplerinden birine düştü. Bu iki iyi yürekli insan, uzun süre aradıktan sonra gemiyi ve mürettebatı bularak her şeyi yeniden düzene koydular. Siriuslu, küçük güve-

leri karşısına aldı ve sonsuz küçük şeylerin bu kadar gururlu olmalarına esasen biraz içerlemiş olmakla birlikte onlarla güzel güzel konuştu. Olguların niteliğini anlatacağı, onların okuyabileceği küçük harflerle yazılmış güzel bir felsefe kitabı hazırlayacağına söz verdi. Gerçekten de, yola çıkmadan önce, Siriuslu bu kitabı onlara verdi. Bilginler, kitabı Paris'e Bilimler Akademisi'ne götürdüler; ama Akademi Sekreteri kitabı açtığında sayfaların bomboş olduğunu görerek, "Ben de bundan kuşkulanıyordum," dedi.

Akla Kara

Kandahar Eyaleti'nde herkes genç Rustan'ın serüvenini bilir. Rustan, bir mirzanın oğluydu. Fransa'da marki, Almanya'da baron neyse bu ülkede de mirza odur. Rustan'ın mirza babası hatırı sayılır bir zenginliğe sahipti. Genç Rustan kendi sınıfından bir genç kızla, yani bir mirza kızıyla evlendirilecekti. Her iki aile de bu evliliği canı gönülden istiyordu. Rustan annesiyle babasının gönlünü avunduracak, karısını mutlu edip onunla birlikte kendi de mutlu olacaktı.
Ama ne yazık ki, Rustan, dünyanın en önemli fuarlarından olan ve Basra ile Astrakan fuarlarından daha fazla insanın ziyaret ettiği Kâbil fuarında Keşmir Prensesi'ni görmüştü. Yaşlı Keşmir Prensi'nin kızıyla birlikte fuara gelmiş olmasının nedenini aşağıda anlatacağız.
Hazinesinin en değerli parçalarından ikisini kaybetmişti: Bunlardan birincisi, o zamanlar sade-

ce Hintliler'in sahip olduğu bir sanatla üzerine kızının resmi hak edilmiş ve o zamandan beri kayıp olan baş parmak büyüklüğünde bir elmastı; ikincisiyse istenilen yere kendi kendine giden bir mızraktı. Bu, Fransa'da pek olağanüstü olmasa da, Keşmir'de olağanüstü sayılırdı.

Alteslerinin bir fakiri bu iki mücevheri çalıp onları prensese götürdü ve ona, "Bu iki mücevheri çok iyi saklayın, yazgınız buna bağlı," dedi. Sonra, çıkıp gitti, bir daha da onu gören olmadı. Umutsuzluğa kapılan Keşmir sultanı, Kâbil fuarına gitmeye ve elması ile silahının dünyanın dört bucağından gelen tüccarlardan birinde olup olmadığını görüp anlamaya karar verdi. Prens tüm seyahatlerinde kızını beraberinde götürüyordu. Prenses, elmasını yanına alıp kuşağının arasına sakladı; ama bu şekilde saklayamayacağı mızrağı Keşmir'deki Çin işi kasasında bıraktı.

Rustan'la kız birbirlerini Kâbil'de görüp yaşlarının bütün masumiyeti ve ülkelerinin bütün şefkatiyle birbirlerini sevdiler. Prenses, aşkının teminatı olarak elması Rustan'a verdi, delikanlı da, prenses ülkesine geri döndüğünde, gizlice Keşmir'e onu görmeye geleceğine söz verdi.

Genç mirzanın kendisine kâtip, seyis, sofracıbaşı ve uşak hizmetleri yapan iki gözde adamı vardı. Birinin adı Topaz'dı; bu adam bir Çerkez kızı kadar güzel, endamlı, beyaz, bir Ermeni kadar yumuşak huylu, hizmetsever ve bir mecusi kadar bilgeydi. Diğerinin adı Marsık idi; bu adamsa Topaz'dan daha tezcanlı, daha çalışkan, hiç-

bir şeyden yüksünmeyen, çok güzel bir zenciydi. Rustan, seyahat tasarısını onlara açtı. Topaz, efendisini kızdırmaktan çekinen bir hizmetkârın sakınımlı gayretiyle onu bu seyahatten caydırmaya çalıştı; neleri tehlikeye atacağını bir bir anlattı; nasıl iki aileyi perişan edeceğini, annesiyle babasının kalbine birer hançer saplamış olacağını söyledi. Topaz, Rustan'ı kararsızlığa sevk etti, ama Marsık tüm endişelerini gidererek onu yüreklendirdi.

Delikanlının, böyle uzun bir yolculuğa yetecek kadar parası yoktu. Bilge Topaz ona borç aldıramazdı, ama Marsık gerekli parayı sağladı. Efendisinin elmasını büyük bir ustalıkla yürüttü, bir benzerini yaptırarak onun yerine koydu ve hakikisini de birkaç bin rupi karşılığında bir Ermeniye rehin bıraktı.

Genç mirza rupilere kavuşunca seyahat için gereken hazırlıklar tamamlandı. Eşyaları bir file yükleyip atlara bindiler. Topaz, efendisine, "Bu girişiminiz nedeniyle sizi uyarmak cesaretini gösterdim; ama uyarı görevini yerine getirdikten sonra itaat etmek gerekir; emrinize amadeyim, sizi seviyorum ve dünyanın öbür ucuna kadar sizi takip edeceğim; ama yolda, buradan iki *parasange*[11] uzaktaki kâhine bir danışalım," dedi. Rustan buna razı oldu. Kâhin, "Eğer doğuya gidersen, batıda olacaksın," dedi. Rustan bu laftan bir şey anlamadı. Topaz, bu kehanetin

11) Parasange; Eski İran'da seyyahların kullandığı bir uzunluk birimi; yaklaşık üç mil, yani beş kilometre. (ç.n.)

iyiye yorumlanamayacağını ileri sürdü. her zaman gönül alıcı olan Marsık ise kehanetin iyilik müjdelediğine efendisini ikna etti.
Kâbil'de bir başka kâhin daha vardı; ona gittiler. Kâbilli kâhin şu sözlerle yanıtladı sorularını: "Sahip olduğunda sahip olmayacaksın, yendiğinde yenmeyeceksin, Rustan'san Rustan olmayacaksın." Bu kehanet de diğeri kadar anlaşılmaz gelmişti onlara. Topaz, "Kendinizi sakının," diyordu, Marsık ise "Hiçbir şeyden korkmayın." Delikanlının tutkusunu ve umudunu körükleyen bu uşak, tahmin edilebileceği gibi, efendisinin gözünde her zaman haklıydı.
Kâbil'den çıktıktan sonra büyük bir ormana girdiler; orada yemek yemek için çimenlere oturdular ve otlaması için atları serbest bıraktılar. Yemekleri ve yemek takımlarını taşıyan filin yükünü indirmeye hazırlanıyorlardı ki, küçük kervanda Topaz'la Marsık'ın bulunmadığı fark edildi. Yüksek sesle adları haykırıldı; orman Topaz ve Marsık bağırtılarıyla çın çın çınladı. Uşaklar kıyı bucak onları aradılar, bütün orman uşakların sesleriyle doldu; Topaz'la Marsık'ı görmeden, seslenmelerine bir yanıt alamadan geri döndüler. Rustan'a, "Bir kartalla dövüşen ve onun tüylerini yolan bir akbabadan başka bir şey görmedik," dediler. Bu kavga konusunda anlatılanlar Rustan'ın merakını çekti, yürüyerek kavganın olduğu yere gitti, ortada ne akbaba kalmıştı ne de kartal; ama Rusatan henüz yükü indirilmemiş filin büyük bir gergedanın saldırısına uğradığını gördü. Biri boynuzuyla vuruyor-

du, diğeri hortumuyla. Gergedan, Rustan'ı görünce savuşup gitti; fili yanlarına aldılar, ama bu sefer de atlar ortada yoktu. Rustan, "Yolculukta, insanın başına ormanlarda ne tuhaf işler geliyormuş," diye haykırdı. Uşaklar çok üzüldüler, efendileriyse aynı zamanda hem atlarını hem de sevgili zencisini ve hiçbir zaman aynı fikirde olmasalar da her zaman büyük bir dostluk duyduğu bilge Topaz'ını yitirmiş olmaktan büyük bir umutsuzluğa düştü.

Yakında Keşmirli güzel prensesin ayaklarının dibinde olacağı umuduyla, Rustan, kendini avutuyordu; o sırada, iri yarı, korkunç görünüşlü bir köylünün sopayla ölesiye dövdüğü çizgili kocaman bir eşekle karşılaştı. Hiçbir hayvan, bu tür eşekler kadar güzel, az bulunur ve ayağına çabuk değildir. Çizgili eşek, köylünün birbiri ardı sıra inen sopa darbelerine bir meşeyi kökünden sökebilecek çiftelerle karşılık veriyordu. Genç mirza, haklı olarak, sevimli mi sevimli bir yaratık olan eşekten yana çıktı. Köylü, eşeğe "Sana gösteririm," diyerek kaçtı. Eşek, kurtarıcısına kendi dilinde teşekkür etti; yaklaşıp kendini okşattı. Yemek yenildikten sonra, Rustan, eşeğe binip kimisi yaya kimisi filin üzerinde peşinden gelen uşaklarıyla Keşmir'in yolunu tuttu.

Rustan daha eşeğin üstüne adımını atmıştı ki, hayvan, Keşmir yolunu tutacak yerde, Kâbil'e döndü. Efendisinin dizginlere asılması, birden çekmesi, dizleriyle hayvanın karnını sıkıştırması, mahmuzlaması, dizginleri boşlaması, kendine

doğru çekmesi, sağına soluna kırbaç indirmesi, hiçbir şey kâr etmedi; inatçı hayvan, Kâbil'e doğru koşmaya devam etti.
Rustan tere batmış, bunalmış, umutsuzluğa kapılmıştı ki, bir deve tüccarına rastladı; tüccar ona, "Efendi," dedi, "sizi istemediğiniz bir yere götüren çok huysuz bir eşeğiniz var; onu bana bırakacak olursanız size en seçkin develerimden dördünü veririm." Rustan bu kadar iyi bir alışveriş yapmasını sağlayan Tanrı'ya şükretti. "Bana yolculuğumun çok kötü geçeceğini söyleyen Topaz fena halde yanılıyordu," dedi. Develerin en güzeline bindi, öteki üçü arkasından geliyordu; kervanına ulaştı; artık kendini mutluluğa götüren yolda olduğunu düşünüyordu.
Ancak dört *parasange* yol almıştı ki, kayaların üzerinden köpüre köpüre akan coşkun bir selle karşılaştı. Her iki kıyı da, insanın başını döndüren, cesaret namına bir şey bırakmayan dimdik uçurumdu; ne sağa ne sola giderek aşmanın bir yolu yoktu. "Yolculuğumun çetin geçeceği uyarısını yapan Topaz'ın haklı olduğundan korkmaya başlıyorum," dedi kendi kendine, "ben de böyle bir işe atılmakla büyük bir hata yaptım; yine de, Topaz yanımda olsaydı bana bir akıl verirdi; Marsık yanımda olsaydı, beni avutur, bu duruma bir çare bulurdu; ama ne yazık ki ikisi de yok." Adamlarının üzüntüsü sıkıntısını daha da artırıyordu. Gece, zifiri karanlıktı; ağlayıp sızlayarak geçirdiler geceyi. Sonunda yorgun bitkin düşen âşık yolcu uyuya kaldı. Gün ağarırken uyandığında, bir kıyıdan öbürüne

uzanan mermer bir köprünün kurulmuş olduğunu gördü selin üzerinde.

Köprüyü görenler hayret ve neşeyle çığlıklar atmaya, bağırmaya başladılar. "Nasıl olur? Bu bir düş mü? Bir mucize mi bu? Yoksa büyü mü? Karşıya geçelim mi?" Kervandakiler yerlere kapanıyor, yeniden ayağa kalkıp köprüye gidiyor, toprağı öpüyor, gözlerini gökyüzüne çevirip kollarını havaya kaldırıyor, ayakları titreyerek sağa sola koşuşturuyor, kendilerinden geçiyorlardı. Rustan, "Bu defa talihim yaver gidiyor," diyordu, "Topaz ne dediğini bilmiyormuş; kehanetler lehimeymiş; Marsık haklıymış, ama niye burada değil ki şimdi?"

Kervan selin öte tarafına daha yeni geçmişti ki, köprü müthiş bir gümbürtüyle çöktü. "Aman ne iyi," diye haykırdı Rustan, "Tanrı'ya şükürler olsun, Tanrı'ya hamd olsun! Demek ki Tanrı, sıradan bir beyzadeden başka bir şey olamayacağım ülkeme geri dönmemi istemiyor; sevdiğimle evlenmemi istiyor. Keşmir Prensi olacağım; böylece yöneticiliğe *sahip olarak* Kandahar'daki küçük mülkümün *sahibi olmayacağım.* Hem *Rustan olacağım,* hem de *olmayacağım*; çünkü, büyük bir prens olacağım: işte kehanetin büyük bir kısmının açıkça lehime olduğu ortada; geri kalanı da lehime yorulabilir; çok mutluyum. Ama ne diye Marsık yanımda değil ki? Onun yokluğuna, Topaz'ın yokluğuna üzüldüğümden bin defa daha fazla üzülüyorum."

Büyük bir neşe içinde birkaç *parasange* daha yol aldı; ama gün sona ererken, bir uçurumdan

daha sarp, bitirilmiş olsaydı Babil Kulesi'nin ulaşacağı yükseklikten daha yüksek, duvarı andırır bir sıra dağ, korkuya kapılan kervanın yolunu kesti.

Hepsi birden, "Tanrı burada telef olmamızı istiyor!" diye haykırdılar, "Köprüyü sırf dönüş umudumuz kalmasın diye yıktı; önümüze bu dağı daha ileri gidemeyelim diye dikti. Ey, Rustan! Ey, bahtsız mirza! Asla Keşmir'i göremeyeceğiz, Kandahar toprağına asla geri dönemeyeceğiz."

En yürek paralayıcı acılar, en bunaltıcı umutsuzluklar Rustan'ın ruhunda, umuduyla sarhoş olduğu ölçüsüz sevincin yerini alıyordu. Kehanetleri lehine yormaktan çok uzaktı. "Tanrım! Dostum Topaz'ı neden benden aldın?"

Umutsuzluğa kapılmış adamlarının ortasında derin derin iç çekip gözyaşı dökerek bu sözleri söylerken, dağın eteklerinde yüz bin meşalenin aydınlattığı, kemerli uzun bir yol şaşkınlıktan afallamış gözlerin önünde açılıverdi; Rustan haykırır, adamları diz üstü çöker, şaşkınlıktan sırt üstü yuvarlanırken, mucize diye bağrıştılar: "Rustan, Vişnu'nun gözdesi, Brahma'nın sevgilisi, o dünyanın efendisi olacak," diyorlardı. Rustan buna inanıyordu, kendinden geçmişti, kendini aştığına inanıyordu. "Ah, Marsık, ah benim sevgili Marsık'ım! Nerelerdesin? Bütün bu mucizeleri keşke sen de görebilseydin! Seni nasıl da kaybettim? Keşmir'in güzel prensesi, güzelliğini tekrar ne zaman göreceğim?"

Hizmetçileri, fili ve develeriyle dağın altındaki kemerli yola girip ilerledi; bu yolun sonunda,

kenarlarında dereler akan çiçeklerle süslü bir çayırlığa çıktı; çayırın sonunda göz alabildiğine uzanan ağaçlıklı yollar; bu yolların sonunda bir nehir vardı; nehir boyunca nefis bahçeler içinde binlerce eğlence evi bulunuyordu. Her taraftan şarkı ve çalgı sesleri geliyor, insanların dans edip eğlendikleri görülüyordu; Rustan nehir üzerindeki bu köprülerden birinden geçmek için acele etti ve rastladığı ilk insana bu güzel ülkenin neresi olduğunu sordu.

Soru sorduğu adam, "Keşmir eyaletinde bulunuyorsunuz," diye yanıtladı, "halkın gülüp oynadığını görüyorsunuz; babasının verdiği söz üzerine senyör Barbabou'yla evlenecek olan güzel prensesimizin düğününü yapıyoruz; bir yastıkta kocasınlar!" Bunu duyan Rustan düşüp bayıldı; Keşmirli bey sara hastası olduğunu sanarak onu evine taşıttı; Rustan orada uzun süre baygın yattı. Eyaletin en yetenekli iki hekimini çağırttılar; hekimler, artık biraz kendine gelir gibi olan, hıçkırırarak ağlayan, gözlerini belertip ara sıra "Topaz, Topaz, çok haklıymışsın!" diye haykıran hastanın nabzını ölçtüler.

Hekimlerden biri, Keşmirli beye, "Şivesinden bu delikanlının Kandaharlı olduğunu anlıyorum," dedi, "bu ülkenin havası ona yaramaz; onu evine göndermek gerekir. Gözlerinden onun delirmiş olduğunu çıkarıyorum; onu bana verin, vatanına geri götürüp iyi ederim." Öteki hekimse, delikanlının sadece üzüntüden hastalanmış olduğunu, onu düğüne götürüp dans ettirmek gerektiğini söyledi. Hekimler görüş alışverişinde

bulunurlarken, hasta kendini toparladı, iki hekime yol verildikten sonra Rustan ev sahibiyle baş başa kaldı.

"Saygıdeğer efendim," dedi ev sahibine, "önünüzde bayıldığım için affınızı dilerim; bunun kibar bir davranış olmadığını biliyorum; beni onurlandırdığınız iyiliğinize karşılık filimi kabul etmenizi rica ediyorum sizden." Bundan sonra, yolculuğunun amacından söz etmeden, yolculuk sırasında başına gelenleri anlattı. "Ama, Vişnu ve Brahma aşkına, Keşmir Prensesi'yle evlenen bu mutlu Barbabou'nun kim olduğunu bana söyleyin. Niçin babası onu damatlığa seçti ve niçin prenses onu kocalığa kabul etti?" Keşmirli, "Prenses hiç de Barbabou'yu kabul etmiş değil, tam tersine, halk neşeyle onun evliliğini kutlarken, o sarayının kulesine kapanmış gözyaşı döküyor, kendisi için yapılan eğlencelerin hiçbirini görmek istemiyor," dedi. Bu sözleri duyan Rustan kendini yeniden doğmuş gibi hissetti; acının soldurduğu yüzüne yeniden renk geldi. "Söyleyin bana, lütfen," dedi, sözüne devamla Rustan, "neden Keşmir Prensi kızını, onun istemediği Barbabou diye birine vermekte ısrar ediyor?" "İşin gerçeği şu," diye yanıtladı Keşmirli, "yüce prensimizin çok değer verdiği kocaman bir elmasla bir mızrağı kaybetmiş olduğunu, bilmem biliyor musunuz?" "Çok iyi biliyorum," dedi Rustan. Ev sahibi, "Prensimiz bu iki mücevherini uzun zaman dünyanın dört bucağında arayıp da hiçbir haber alamayınca, içine düştüğü umutsuzlukla bunlardan birini

kim getirirse kızını ona vereceğine söz verdi. Barbabou adında biri elmasla çıkageldi, bu sebeple yarın prensesle evleniyor."
Rustan'ın beti benzi sarardı; birtakım iltifatlar geveledi, ev sahibinden izin aldı ve devesine atladığı gibi törenin yapılacağı başkentin yolunu tuttu. Prensin sarayına vardı ve prense ileteceği önemli şeyler olduğunu söyleyerek huzura kabul edilmesini istedi. Prensin düğün hazırlıklarıyla meşgul olduğu söylendi. "Ben de aynı nedenle onunla konuşmak istiyorum," dedi Rustan. O kadar ısrar etti ki, onu içeri aldılar. Rustan, prense, "Yüce efendimiz," dedi, "Tanrı sizi her daim muzaffer kılsın, tuttuğunuzu altın etsin; ama damadınız düzenbazın biridir."
"Nasıl, düzenbazın biri mi? Bunu söylemeye nasıl cüret ediyorsun? Keşmir Prensi'nin kendi seçtiği damadı hakkında nasıl böyle konuşursun?"
"Evet, bir düzenbazdır o," diye yanıtladı Rustan, "ve Alteslerine bunu kanıtlamak için de elmasınızı getirdim."
Çok şaşıran prens, iki elması karşılaştırdı ve bu işlerden hiç anlamadığı için de hangisinin hakiki olduğunu bilemedi. "Al sana iki elmas," dedi, "oysa benim bir tek kızım var. İçinden çıkılması zor bir duruma düştüm." Barbabou'yu çağırttı ve ona kendisini aldatıp aldatmadığını sordu. Barbabou, elması bir Ermeniden satın aldığına yemin etti; ötekiyse kendi elmasını kimden aldığını söylemiyordu, ama bir çare önerdi: Altesleri uygun bulurlarsa, iki rakip derhal dövüşecekti. "Damadınızın sadece elması vermesi

yetmez," diyordu, "kendi değerini de kanıtlamalıdır. Rakibini öldürenin prensesle evlenmesini doğru bulmaz mısınız?" "Çok iyi olur," diye yanıtladı prens, "saray için de güzel bir gösteri olur; siz ikiniz hemen dövüşe başlayın; Keşmir geleneklerine göre yenen, yenilenin silahlarını alır ve kızımla evlenir."

Prensesin iki talibi derhal avluya indiler. Merdivende bir saksağanla bir karga vardı. Karga, "Dövüşün, dövüşün!" diye bağırırken, saksağan da, "Dövüşmeyin!" diye bağırıyordu. Bu, prensi güldürdü; rakipler birbirlerini kollamakla meşguldüler. Dövüş başladı; bütün nedimler etraflarında bir halka oldular. Prenses kulesinden dışarı adımını atmadı; bu seyre katılmaya hiçbir şekilde yanaşmıyordu; sevgilisinin Keşmir'de olabileceği aklının ucundan bile geçmiyordu ve Barbabou'dan öylesine iğreniyordu ki, yüzünü görmek istemiyordu. Güzel bir dövüş oldu; Barbabou yenik düştü ve halk buna çok sevindi; çünkü Barbabou çirkin, Rustan ise çok yakışıklıydı. Halk hemen hemen her zaman yakışıklıdan yanadır.

Dövüşün galibi, yenilenin örgü zırhını, pelerinini ve başlığını giydi ve saray halkını arkasına takıp, fanfar sesleri arasında, prensesin penceresinin altına gitti. Herkes, "Güzel prenses, gel de çirkin rakibini öldüren güzel kocanı gör," diye bağırıyor, kadınlar bu sözleri tekrarlıyordu. Prenses ne yazık ki başını pencereden uzattı ve iğrendiği adamın zırhlarını görünce, umutsuzluk içinde Çin işi kasasına koşarak, zırhın ört-

mediği bir noktadan sevgili Rustan'ının göğsüne saplanacak olan mızrağı çıkardı; Rustan büyük bir çığlık kopardı ve bu çığlığı duyan prenses bahtsız âşığının sesini tanır gibi oldu.
Prenses, yüreği kan ağlayarak, çılgınlar gibi indi merdivenleri. Rustan, al kanlar içinde babasının kollarında yatıyordu. Delikanlıyı görüp, tanıdığında duyduğu acıyı, acımayı ve dehşeti anlatmaya kelimeler yetmez. Prenses, gencin üzerine atılıp onu öpücüklere boğdu: "Bunlar, âşığın ve katilin olan kadından aldığın ilk ve son öpücükler," dedi ona. Mızrağı delikanlının yarasından çekip kendi kalbine sapladı ve taparcasına sevdiği adamın üzerine yığılıp kaldı. Şaşırıp çılgına dönen, kızıyla birlikte can vermeye hazır baba, boş yere onu hayata döndürmeye çalışıyordu; ama kızı artık ölmüştü. Lanet okuyarak ölümcül mızrağı paramparça etti, o uğursuz elmasları da fırlatıp attı. Kızının düğün töreni yerine cenaze töreni hazırlanırken prens, henüz ruhunu teslim etmemiş olan, kanlar içindeki Rustan'ı saraya taşıttı.
Rustan'ı bir yatağa yatırdılar. Ölüm döşeğinin iki yanında ilk gördüğü şey Topaz'la Marsık oldu. Duyduğu şaşkınlığın verdiği kuvvetle, "Ah sizi gidi hainler," dedi onlara, "neden beni terk ettiniz? Bahtsız Rustan'ın yanında olsaydınız prenses belki de hâlâ yaşıyor olacaktı." "Sizden bir an bile ayrılmadım," dedi Topaz; Marsık ise, "Ben hep yanınızdaydım," diye konuştu. Rustan, bezgin bir sesle, "Neler diyorsunuz siz?" dedi, neden son anımda benimle alay ediyorsu-

nuz?" "Bana kulak verecek olursanız," dedi Topaz, "korkunç sonuçlarını önceden gördüğüm bu ölümcül yolculuğu asla onaylamamış olduğumu biliyorsunuz. Akbabayla dövüşüp, onun tüylerini yolan kartal bendim; sizi vatanınıza dönmeye zorlamak için eşyalarınızı alıp kaçan fil de bendim; size rağmen sizi babanızın evine doğru götüren çizgili eşektim; atlarınızı kaçırtan yine bendim; geçişinizi engelleyen seli koparan bendim; böylesine uğursuz bir yolculuğun önünü kesmek için yolun üzerine dağı ben diktim; size memleket havası salık veren hekim bendim; size dövüşmeyin diye bağıran saksağan da bendim."
"Bense," dedi Marsık, "kartalın tüylerini yolduğu akbabaydım; file boyuna boynuz darbeleri indiren gergedandım; çizgili eşeği döven köylüydüm; felaketinize koşasınız diye size develeri veren tüccar bendim; üstünden geçtiğiniz köprüyü ben kurdum; içinden geçtiğiniz mağarayı ben kazdım; ayağa kalkmanızı öneren hekim bendim ve dövüşün diye bağıran karga da bendim."
"Kehanetleri hatırlasanıza," dedi Topaz, "*Eğer doğuya gidersen, batıda olursun.*" "Evet," dedi Marsık, "burada ölüler yüzleri batıya dönük gömülür: Kehanet çok açıktı, ama anladın mı? *Sahip oldun, ama sahip değildin*: Çünkü, elmas sendeydi, ama sahteydi ve sen bunu bilmiyordun. Yendin, ama ölüyorsun; Rustan'sın ama Rustan olmaktan çıkıyorsun: Bütün kehanetler doğru çıktı."
Marsık bunları söylerken Topaz'ın gövdesinde dört beyaz, kendi gövdesindeyse dört siyah ka-

nat belirdi. "Ne görüyorum?" diye bağırdı Rustan. Topaz'la Marsık beraberce yanıtladılar: "İki meleğini görüyorsun." "Peki, beyler," dedi onlara Rustan, "ne demeye bana karışıyorsunuz? Hem, zavallı bir insan için neden iki melek?" "Yasa böyle," dedi Topaz, "her insanın iki meleği vardır; bunu ilk Eflatun söyledi, sonra başkaları tekrarladı; gördüğün gibi, hiçbir şey bundan daha doğru olamaz. Seninle konuşmakta olan ben, senin iyilik meleğinim ve görevim, ömrünün sonuna kadar sana göz kulak olmaktı; bu görevi de gayet güzel yerine getirdim." "Senin işin bana hizmet etmek idiyse," dedi ölmek üzere olan, "demek ki, ben senden üstün bir varlık olmalıyım; peki, durmadan yanlış adımlar atmamı önleyemedikten, sevdiğimin ve benim acınacak halde ölmemizin önüne geçemedikten sonra, benim iyilik meleğim olduğunu söylemeye nasıl cüret edersin? "Ne yazık ki, bu senin alınyazındı," dedi Topaz. "Eğer her şey alınyazısıysa," dedi ölmek üzere olan, "o zaman melek neye yarar? Ya sen, Marsık, dört siyah kanadınla, belli ki, sen de kötülük meleğimsin?" "Dediğin gibi," diye yanıtladı Marsık. "Peki, prensesimin de mi kötülük meleğiydin?" "Hayır onun kendi kötülük meleği vardı, ben o meleğe yardımcı oldum." Ah! Kahrolası Marsık, bu kadar kötü olduğuna göre, Topaz'la aynı efendiye bağlı değilsindir. Siz ikiniz, biri iyi, diğeri kötü nitelikte iki farklı ilkeden yaratılmışsınız." "Böyle bir sonuç çıkarılamaz," dedi Marsık, "ama sorunun güçlüğü de ortada." "İyi bir varlığın bu kadar

uğursuz bir melek yaratması mümkün değil," diye sürdürdü konuşmasını can çekişmekte olan. "İster mümkün olsun, ister olmasın," dedi Marsık, bu şey dediğim gibidir." "Yazık!" dedi Topaz, "zavallı dostum, bu alçağın hâlâ kötülüğüne devam ettiğini, tartışarak, seni kızdırıp ölümünü çabuklaştırdığını anlamıyor musun?" "Defol, git," dedi üzgün Rustan, "senden de ondan olduğum kadar şikâyetçiyim; o bana kötülük yapmak istediğini itiraf ediyor hiç değilse, sense beni koruduğunu savlıyorsun, ama ne işe yaradın?" "Bundan dolayı çok üzgünüm," dedi iyilik meleği. "Ben de," dedi ölmek üzere olan, "ama bunların altında anlamadığım bir şey var." "Ben de anlamıyorum," dedi zavallı iyilik meleği. "Birazdan bilgi sahibi olacağım," dedi Rustan. "Göreceğiz," dedi Topaz. Sonra, her şey yok oldu. Rustan kendisini hiç çıkmadığı babasının evinde, bir saat önce uzandığı yatağında buldu yeniden.

Ter içinde ve şaşkın bir halde sıçrayarak uyandı. Kendisini yokladı, seslendi, haykırdı, zil çaldı, Oda uşağı Topaz, esneyerek, gece takkesiyle koşup geldi. Rustan, "Ölü müyüm, diri miyim?" diye bağırdı, "Keşmirli güzel prenses kurtulacak mı?..." "Efendim, düş mü görüyor?" diye soğukça yanıtladı Topaz.

"Ah!" diye haykırdı Rustan, "beni acımasız bir ölüme sürükleyen, o dört siyah kanatlı hain Marsık'a n'oldu?" "Yukarıda horlar durumda bıraktım, efendim, aşağı göndermemi ister misiniz?" "Tam altı aydır, o alçak bana eziyet ediyor; beni

o uğursuz Kâbil fuarına o götürdü; prensesin bana verdiği elması aşıran oydu; yolculuğa çıkmamın, prensesimin ölümünün ve hayatımın baharında göğsümü delip beni öldüren mızrağın tek sorumlusu odur."

"İçiniz rahat olsun," dedi Topaz, "siz hiç Kâbil'e gitmediniz; Keşmir Prensesi diye biri yok; prensin halen yüksek okula giden iki oğlundan başka çocuğu olmadı. Siz hiçbir zaman bir elmasa sahip olmadınız; prenses ölmüş olamaz, çünkü doğmadı; sağlığınız da harika."

"Nasıl! Ben Keşmir Prensi'nin yatağında ölürken, sen de orada değil miydin? Beni onca felaketten korumak için kartal, fil, çizgili eşek, hekim ve saksağan olduğunu itiraf etmedin mi?"

"Efendim, bütün bunları düşte görmüş olmalısınız. Düşüncelerimiz uykuda, uyanıkken olduğundan daha fazla bize bağlı değildir. Tanrı, besbelli, yararlanasınız diye bu düşüncelerin aklınızdan geçmesini istemiş olmalı."

"Benimle alay mı ediyorsun?" diye sordu Rustan, "Ne kadar uyudum?" "Ancak bir saat kadar uyudunuz, efendim." "Pekâlâ, seni başbelası, ukala, nasıl oluyor da bir saatte ben altı ay önceki Kâbil fuarına gidiyorum, geri dönüyorum, Keşmir'e yolculuk yapıyorum, Barbabou, prenses ve ben ölüyoruz?" "Efendimiz, bundan daha kolay, bundan daha basit bir şey olamaz; bundan daha kısa bir sürede dünyayı dolaşabilir, çok daha fazla serüven yaşayabilirdiniz."

"Zerdüşt'ün yazdığı Pers tarihinin özeti bir saatte okunamaz mı? Oysa bu özet, sekiz yüz bin

yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bütün bu olaylar birbirinin ardı sıra gözlerinizin önünden geçer; herhalde kabul edersiniz ki, Brahma için bütün bu olayları bir saate sıkıştırmak, sekiz yüz bin yıla yaymak kadar kolaydır; işte rüyanız için de durum bundan farklı değildir. Zamanın, çapı sonsuz olan bir çark üzerinde dönmekte olduğunu düşününüz. Sonsuz büyüklükteki bu çarkın altında birbirlerinin içine geçmiş, çeşitli büyüklüklerde sayısız çark bulunmaktadır; merkezdeki çark gözle görülemeyecek kadar küçüktür ve büyük çark bir tur dönene kadar sonsuz sayıda tur atar. Dünyanın başlangıcından sonuna kadarki bütün olayların birbirinin ardı sıra bir saniyenin yüz binde birinden daha az bir zamanda meydana gelebileceği açıktır ve denilebilir ki, olaylar da böyledir.

"Hiçbir şey anlamıyorum," dedi Rustan. "Eğer isterseniz," dedi Topaz, "bunu size kolayca anlatacak bir papağanım var. Tufandan bir süre önce doğdu; Nuh'un gemisinde bulundu, çok şey görüp yaşadı; bununla birlikte, sadece bir buçuk yaşındadır. Size, çok ilginç olan öyküsünü anlatacaktır."

"Çabuk gidip papağanınızı getirin," dedi Rustan, "yeniden uyuyuncaya kadar beni eğlendirir."

"Papağan, sofu kızkardeşimin evindedir, dedi Topaz, "gidip getireyim; ondan memnun kalacaksınız; belleği çok güçlüdür; her vesileyle zekâ gösterilerine baş vurmadan, tumturaklı sözler etmeden, anlatacağını basitçe anlatır." "Daha iyi," dedi Rustan, "ben böyle anlatılmasını se-

verim." Papağanı yanına getirdiler ve papağan şunları anlattı:

Not: *Mademoiselle Catherine Vadé, bu öykünün yazarı olan amcasının oğlu merhum Antoine Vadé'nin çantasında papağanın anlattığı öyküyü bulamadı. Papağanın yaşadığı zaman dilimi göz önüne alınacak olursa, bunun ne büyük bir kayıp olduğu kolayca anlaşılır.*

Babil Prensesi

I

Babil Kralı yaşlı Belus, dünyanın en önemli insanı olduğuna inanıyordu; çünkü nedimleri kendisine böyle söylüyor, tarih yazmanları da bunu kanıtlıyordu. Onun bu gülünçlüğünü bağışlatacak bir şey varsa, o da, Babil'i kendisinden otuz bin yıl önceki atalarının kurmuş olmasına karşın, kendisinin güzelleştirmiş olmasıydı. Bilindiği üzere, Babil'den birkaç *parasange* uzaktaki sarayıyla bahçesi, bu büyülü kıyıları sulayan Dicle ve Fırat nehirleri arasındaydı. Cephesi üç bin ayak gelen sarayı ta bulutlara kadar yükseliyordu. İmparatorluğun tüm krallarının ve tüm büyük adamlarının dev heykellerinin bulunduğu sahanlık elli ayak yüksekliğinde ak mermerden bir tırabzanla çevriliydi. Baştan aşağı kalın bir kurşun tabakasıyla kaplı çift sıra tuğla-

dan oluşan bu sahanlık on iki ayak derinliğinde toprakla doldurulmuş ve bu toprağa güneş ışınlarının nüfuz edemediği yollar oluşturan zeytin, portakal, limon, palmiye, hurma, hindistancevizi, tarçın ağaçları dikilmişti.
Oyuk yüz sütundan pompalanarak yükseltilen Fırat suyu bu bahçelerdeki büyük mermer havuzları dolduruyor ve başka kanallardan dökülerek parkta altı bin ayak yüksekliğinde çağlayanlar, gözün seçemediği yükseklikte yüz bin fıskiye oluşturduktan sonra, geldiği Fırat'a geri dönüyordu. Yüzyıllar sonra Asya'yı hayran bırakan Semiramis Bahçeleri, eski zamanların bu harikasının kötü bir taklidinden başka bir şey değildi; çünkü, Semiramis döneminde kadınlar ve erkekler yozlaşmaya başlamıştı.
Ama Babil'de en hayranlık verici, tüm geri kalanları gölgede bırakan şey, kralın Formosante adlı biricik kızıydı. Yüzyıllar sonra Praksiteles, prensesin portrelerine ve heykellerine bakarak kendi Afrodit'ini ve *Güzel Kalçalı Venüs*'ünü yontmuştur. Aslıyla kopyası arasında ne büyük bir fark var Tanrım! Belus da krallığından çok kızıyla gurur duyuyordu. Prenses on sekiz yaşındaydı; ona, kendine yaraşır bir koca bulmak gerekiyordu, ama böyle bir koca nereden bulunabilirdi ki. Eski bir kâhin prensese ancak Nemrud'un yayını gerebilen kişinin sahip olabileceği kehanetinde bulunmuştu. Bu Nemrud, Tanrı'nın bu güçlü avcısı, Derbent demirhanelerinde dövülen Kafkas demirinden daha sert bir abanoz ağacından, yedi Babil ayağı boyunda bir

yay bırakmıştı ve hiçbir ölümlü Nemrud'dan bu yana bu olağanüstü yayı gerememişti.

Yine denilmişti ki, bu yayı gerecek kol Babil arenasında salıverilecek en müthiş ve en tehlikeli aslanı da öldürecekti. Hepsi bu kadar da değil: Yayı geren, aslanı yenen kişi tüm rakiplerini yere serecekti, ama daha önemlisi, çok zeki, insanların en göz kamaştırıcısı, en erdemli kişi olacak ve tüm evrendeki en nadir şeye sahip olacaktı.

Formosante'ı isteme cüreti gösteren üç kral çıktı ortaya: Mısır Firavunu, Hint Şahı ve İskit Kaanı. Belus dövüşün yapılacağı günü ve yeri belirledi; dövüş, bahçesinin bir ucunda, birleşmiş Fırat ve Dicle sularının çevrelediği geniş bir alanda yapılacaktı. Dövüş alanının etrafına beş yüz bin seyircinin oturabileceği mermerden bir amfitiyatro inşa edildi. Amfitiyatronun tam karşısında kralın ve arkasında bütün saray erkanıyla Formosante'ın boy göstereceği taht bulunuyordu; sağda ve solda, amfitiyatro ile tahtın arasında üç kral için ve bu muhteşem gösteriyi merak edip gelen diğer hükümdarlar için tahtlar vardı.

İlk olarak, elinde Isis'in sistresiyle, Apis öküzüne binmiş Mısır Firavunu geldi. Peşi sıra, kardan beyaz keten elbiseler giyinmiş iki bin din adamı, iki bin hadım, iki bin büyücü ve iki bin savaşçı geliyordu.

Hint Kralı çok geçmeden on iki filin çektiği bir arabayla çıkageldi. Onun maiyeti Mısır Firavunu'nunkinden daha kalabalık ve daha şaşaalıydı. Son olarak da İskit Kralı göründü. Arkasında sadece ok ve yayla silahlanmış seçme savaşçılar

vardı. Bineği, evcilleştirmiş olduğu ve İran'ın en güzel atları boyunda muhteşem bir kaplandı. Bu gösterişli ve görkemli hükümdarın boyu rakiplerinin boyunu gölgede bırakıyordu; beyaz ve kaslı çıplak kolları Nemrud'un yayını şimdiden germiş gibiydi.

Üç prens ilkin Belus ile Formosante'ın önünde eğildiler. Mısır Kralı prensese Nil'in en güzel iki timsahını, iki su aygırı, iki zebra, iki Mısır sıçanı ve dünyanın en nadide şeyleri olduğuna inandığı Hermes'in kitaplarıyla iki mumya sundu. Hint Kralı her birinin sırtında yaldızlı birer tahta kule bulunan yüz fil sundu ve prensesin ayaklarının dibine Çâkya'nın[12] kendi elleriyle yazdığı *Veda* kitabını koydu.

Okuması yazması olmayan İskit Kralı kara tilki postuyla örtülmüş yüz savaş atı sundu.

Prenses, âşıklarının önünde gözlerini yere indirdi ve soylu olduğu kadar da alçakgönüllü bir zarafetle eğildi.

Belus, hükümdarları kendileri için hazırlanmış tahtlara gönderdi. "N'olur üç kızım olaydı!" dedi onlara, "bugün altı kişiyi mutlu ederdim." Sonra, Nemrud'un yayını ilk kimin deneyeceğini belirlemek için kura çektirdi. Üç talibin adı altın bir kaskın içine kondu. Kurada ilk Mısır Kralı'nın adı çıktı, sonra Hint Krah'nın adı göründü. Yaya ve rakiplerine bakan İskit Kralı üçüncü olmaktan hiç yakınmadı.

12) Buda. (ç.n.)

Bu parlak sınava hazırlanılırken yirmi bin içoğlanı ve yirmi bin genç kız hiçbir karışıklığa meydan vermeden sıralar arasında dolaşarak seyircilere serinletici içkiler dağıtıyorlardı. Herkes tanrıların kralları yeryüzüne sırf her gün, ama farklı farklı şenlikler düzenlesinler diye gönderdiğini; hayatın başka türlü geçirilemeyecek kadar kısa olduğunu; insanın ömrünü tüketen davaların, entrikaların, savaşların, dinsel çekişmelerin saçma ve iğrenç şeyler olduğunu; insanın sadece zevk için yaratılmış olduğunu; öyle olmasaydı bunlara böylesine tutkulu ve sürekli bir düşkünlük göstermeyeceğini; insanın özünün zevk almaktan ibaret olduğunu ve geriye kalan her şeyin çılgınlık olduğunu söylüyordu. Bu pek yerinde düşünceleri sadece olgular yalanlamıştır.

Formosante'ın yazgısını belirleyecek denemelere başlanacağı sırada, kimsenin tanımadığı bir genç tekboynuza binmiş, ardı sıra kendisi gibi bir başka tekboynuza binmiş ve yumruğu üzerinde kocaman bir kuş bulunan uşağı olmak üzere çıkageldi. Nöbetçiler, kutsal bir havası olan bu delikanlıyı, uşağını, binek hayvanlarını ve kocaman kuşu görmekten şaşkınlığa düştüler. Daha sonra dendiği gibi, delikanlı, Adonis'in yüzünü Herkül'ün gövdesinde taşıyordu; zarafetle haşmet bir aradaydı. Kapkara kaşlarıyla uzun sarı saçları, güzelliğin Babil'de bilinmeyen bu karışımı herkesi büyüledi: Bütün amfitiyatro daha iyi görebilmek için ayağa kalktı; sarayın kadınları şaşkın bakışlarını ondan alamıyorlardı. Sürekli

yere bakan Formosante da bakışlarını delikanlıya çevirdi ve kıpkırmızı kesildi; üç kralın beti benzi attı; tüm seyirciler Formosante'la tanınmayan delikanlıyı karşılaştırarak, "Dünyada prenses kadar güzel olan bu delikanlıdan başka biri yok," diye haykırdılar.
Büyük bir şaşkınlığa düşmüş olan mübaşirler delikanlıya kral olup olmadığını sordular. Delikanlı bu onura erişemediğini ama çok uzaklardan, Formosante'a layık bir kral olup olmadığını merak ettiği için gelmiş olduğunu söyledi. Onu, uşağını, iki tekboynuzunu ve kuşunu amfitiyatronun ilk sırasına götürdüler. Delikanlı, Belus'u, kızını, üç kralı ve seyircileri yerlere kadar eğilerek selamladı. İki tekboynuzu ayaklarının dibine yattı, kuşu omuzuna tünedi ve küçük bir torba taşıyan uşağı da geçti yanına oturdu.
Yarışma başladı. Nemrud'un yayı altın kılıfından çıkarıldı. Törenin baş yöneticisi, ardında elli içoğlanı ve önü sıra yürüyen yirmi borazancıyla yayı getirip Mısır Kralı'na sundu; o da bunu rahiplerine takdis ettirdi, Apis öküzünün başının üzerine koydu; artık ilk utkuyu kazanacağından hiç kuşkusu yoktu. Arenanın ortasına yürüdü; yayı germeye çalıştı, bütün gücünü sarf ediyor, yüzünü öylesine eğip büğüyordu ki bütün amfitiyatro kahkaya boğuldu, Formosante bile gülümsedi.
Başrahibi krala yaklaşarak, ona, "Majesteleri, kas ve sinirden başka bir şey olmayan bu anlamsız övünçten vazgeçsinler," dedi, "tüm geri kalanlarda kazanacaksınız. Osiris'in kılıcı sizde

olduğundan aslanı yeneceksiniz. Babil Prensesi en zeki prensin olacak, siz ki onca muamma çözdünüz. En erdemli olanla evlenecek; Mısırlı rahiplerce yetiştirildiğinize göre, o erdemli kişi sizsiniz. En eliaçık olan onu kazanacak; siz ise Deltada bulunabilecek en güzel iki timsahı ve en güzel iki sıçanı verdiniz; siz evrendeki en nadir şeyler olan Apis öküzüne ve Hermes'in kitaplarına sahipsiniz. Kimse Formosante'ı sizden alamaz." Mısır Kralı, "Haklısın," dedi ve tahtına çekildi.

Yayı götürüp Hint Kralı'nın eline teslim ettiler. Hint Kralı'nın bütün başarısı elinin su toplaması oldu; ancak on beş günde sönecek içi su dolu kabarcıklar. Ve İskit Kralı'nın kendinden daha şanslı olamayacağını düşünerek kendini avuttu. Sırası gelen İskit Kralı da yayı denedi. O, ustalığı kuvvetle birleştirmişti: Yay ellerinde biraz esner gibi oldu; hatta azıcık büktü de, ama asla tam olarak geremedi. Bu prensin güzel yüzünden hoşlanarak ona yakınlık duyan amfitiyatrodaki seyirciler, prensin yeterince başarılı olamaması üzerine inler gibi ses çıkardılar ve güzel prensesin asla evlenemeyeceğine hükmettiler.

O zaman kimsenin tanımadığı delikanlı bir sıçrayışta arenaya indi ve İskit Kralı'na hitaben, "Majesteleri tam olarak başaramamış olmasına hiç şaşırmasın," dedi. "Bu abanoz yaylar benim ülkemde yapılır; onu gerebilmek için belli bir hüner sahibi olmak gerekir. Onu bükebilmiş olduğunuz için, benim onu gerebilmemden daha fazla övünç duymalısınız." Ve hemen bir ok alarak

kirişe yerleştirdi, Nemrud'un yayını gerdi ve oku uzaklara fırlattı. Bir milyon el bu mucizeyi alkışladı. Bütün Babil alkışlarla çınladı ve tüm kadınlar, "Böylesine yakışıklı bir gencin, bu kadar kuvvetli olması ne güzel!" diyorlardı.

Sonra, delikanlı cebinden küçük bir fildişi tabaka çıkardı; tabakanın üzerine altın bir iğneyle bir şey yazdı ve fildişi tableti yaya bağlayarak tüm bunları, bütün seyircilerin gönlünü fetheden bir zarafetle prensese sundu. Daha sonra, gösterişe kaçmadan yürüyüp kuşuyla uşağı arasındaki yerini aldı. Bütün Babil hayretler içindeydi. Üç kral utançtan yerin dibine geçmişti, ama delikanlı bunu fark etmiş gibi görünmüyordu.

Formosante, yaya bağlanmış fildişi tabletin üzerine Kalde dilinde şu küçük şiirin yazılı olduğunu gördüğünde daha da şaşırdı:

Nemrud'un yayı savaş yayıdır;
Aşkın yayıysa, mutluluk;
Mutluluk sizdedir. Sizinle bu muzaffer tanrı
Yeryüzünün efendisi oldu.
Üç güçlü kral, üç rakip bugün,
Kendilerini size beğendirmek istiyorlar.
Gönlünüz hangisinde bilmem ama,
Onu insanlar kıskanacaklar.

Bu küçük koşuk prensesi sinirlendirmedi. Eskiden olsa Belus'u güneşe, Formosante'ı aya, boynunu bir kuleye ve göğsünü bir buğday ölçeğine benzetirlerdi diyerek bazı yaşlı saray mensupları bu koşuğu eleştirdiler. Bu beyler, yaban-

cının hayalgücünden yoksun olduğunu, gerçek şiirin kurallarının dışına çıktığını söylediler; ama tüm kadınlar mısraları çok sevecen buldular. Bir yayı bu kadar iyi geren birinin bu kadar zeki olmasına hayran kaldılar. Prensesin nedimesi ona, "Hanımım," dedi, "işte size ziyan olmuş bir yetenek. Zekâsı ve Belus'un yayı bu delikanlının ne işine yarayacak?" "Beğenilmesine," diye yanıtladı Formosante. "Ah!" dedi dişlerinin arasından nedime, "delikanlı bir koşuk daha yazarsa prensesi kendisine âşık edecek."

Belus, müneccimlerine danıştıktan sonra, kralların üçünün de Nemrud'un yayını gerememiş olmalarına karşın, kızının evlendirilmesi gerektiğinden, kafesinde özel olarak beslenen büyük aslanı kim öldürürse kızını ona vereceğini ilan etti. Ülkesinin bütün bilgeliğiyle yetiştirilen Mısır Kralı, bir kralın evlenmek için vahşi hayvanlarla karşılaşmasını çok gülünç buldu. Formosante'a sahip olmanın çok büyük bir ödül olduğunu kabul ediyordu, ama eğer aslan onu boğacak olursa, asla güzel prensesle evlenemeyeceğini ileri sürüyordu. Hint Kralı da Mısırlı'nın duygularını paylaşıyordu; ikisi de Babil Kralı'nın kendileriyle alay ettiği sonucuna vardılar; onu cezalandırmak için ordular getirmek gerekiyordu; efendilerinin kutsal kafalarındaki saçın teline zarar gelmesin diye ölecek uyruklara sahiptiler; Babil Kralı'nı rahatlıkla tahtından indirebilirler ve sonra güzel Formosante için kura çekebilirlerdi.

Bu anlaşmaya vardıktan sonra, iki kral, Formosante'ı kaçırmak üzere üç yüz bin kişilik birer

ordu hazırlanması için ülkelerine haber gönderdiler.
Ama İskit Kralı, elinde yatağanıyla tek başına arenaya çıktı. Formosante'ın güzelliklerine çılgınca vurulmuş değildi; ünlenmek tek tutkusuydu; onu Babil'e getiren bu tutkuydu. Hint ve Mısır kralları aslanlarla karşılaşmayacak kadar sakınımlı olsalar da, kendisinin bu dövüşü hor görmeyecek kadar cesur olduğunu göstermek ve hükümdarlığın onurunu kurtarmak istiyordu. Az rastlanır yiğitliği, kaplanının yardımından yararlanmasına izin vermiyordu. Hafif bir zırh giyinmiş, başında, kar kadar beyaz üç at kuyruğunun gölgelediği altın kakmalı bir kask olduğu halde tek başına ilerledi.
Lübnan dağlarında bugüne kadar yetişmiş aslanların en irisini salıverdiler. Müthiş pençeleri üç kralı birden parçalayabilecek, kocaman ağzı üçünü birden yutabilecek gibiydi. Korkunç kükremeleri amfitiyatroyu çınlatıyordu. İki gururlu şampiyon hızla birbirinin üzerine atıldılar. Cesur İskit, kılıcını aslanın boğazına daldırdı, ama hiçbir şeyin delip geçemeyeceği kalın dişlerden birine çarpan kılıç tuz buz oldu ve yaralanmanın kudurttuğu ormanların canavarı kanlı tırnaklarını hükümdarın böğrüne geçirdi.
Bu kadar cesur bir prensin ölüm tehlikesi karşısında olduğunu gören genç yabancı şimşek gibi arenaya atladı ve bizim şenliklerimizde şövalyelerin halkaları veya Mağriplilerin başlarını aldıkları maharetle aslanın başını kesti.
Daha sonra, küçük bir kutu çıkararak, şu söz-

lerle onu İskit Kralı'na uzattı: "Majesteleri bu küçük kutuda ülkemde hazırlanan bir merhem bulacaklar. Bu merhemle şanlı yaralarınız anında iyileşecektir. Aslanı yenmenizi sadece tesadüf engelledi; yiğitliğiniz her türlü övgünün üzerindedir."

Minnet duygusu kıskançlığına baskın çıkan İskit Kralı kurtarıcısına teşekkür etti ve onu sevgiyle kucakladıktan sonra merhemi yaralarına sürmek üzere karargâhına döndü.

Yabancı, aslanın başını uşağına verdi; o da aslanın başını amfitiyatronun alt tarafındaki büyük çeşmede yıkayıp bütün kanını akıttıktan sonra, küçük torbasından bir demir çıkardı, aslanın kırk dişini söküp, yerlerine aynı büyüklükte kırk elmas yerleştirdi.

Efendisiyse yine aynı alçakgönüllülükle geçip yerine oturdu, aslanın başını kuşuna vererek, ona, "Güzel kuş," dedi, "bu değersiz armağanı götürüp Formosante'ın ayaklarının dibine koy." Kuş, pençelerinden birinde bu korkunç ganimetle havalandı ve önünde yerlere eğilerek onu prensese sundu. Kırk pırlanta bütün gözleri kamaştırıyordu. Kendini beğenmiş Babil'de bu kadar muhteşem bir şey görmemişlerdi. Zümrüt, sarıyakut, gökyakut ve pirop hâlâ en değerli bezekler olarak görülüyordu. Belus ve sarayı hayran kalmışlardı. Bu armağanı sunan kuş onları daha da şaşırtmıştı. Bu kuş, bir kartal boyundaydı, ama bir kartalın gözlerinin kibirli ve tehdit edici olduğu ölçüde, bunun gözleri yumuşak ve şefkatliydi. Gagası pespembeydi ve biraz Formosante'ın gü-

zel dudaklarına benziyordu. Boynunda gökkuşağının bütün renkleri daha canlı ve daha parlak bir araya gelmiş gibiydi. Altın sarısının binbir tonu tüylerinde parıldıyordu. Ayakları gümüş rengiyle erguvan kırmızısının bir karışımıydı ve daha sonra Junon'un arabasına koşulacak olan güzel kuşların kuyruğu onunkinin yanına bile yaklaşamazdı.

Saray halkının dikkati, ilgisi, şaşkınlığı ve hayranlığı kırk elmasla kuş arasında ikiye bölünmüştü. Kuş, Belus'la kızı Formosante arasındaki tırabzana tünemişti; prenses kuşu okşuyor, seviyor, öpüyordu. Kuş da bu okşamalardan sanki saygıyla karışık bir zevk alıyordu. Prenses onu öpücüklere boğduğunda o da aynıyla karşılık veriyor, sonra duygulu bakışlarla prensese bakıyordu. Prensesin verdiği bisküvileri, fıstıkları kırmızı ve gümüşi ayaklarıyla alıyor ve dile gelmez bir zarafetle gagasına götürüyordu.

Büyük bir dikkatle elmasları gözden geçiren Belus, bu kadar değerli bir armağanın eyaletlerinden biri değerinde olduğuna hükmetti. Yabancı için, üç hükümdara verilecek armağanlardan daha görkemli armağanların hazırlanmasını emretti. "Bu genç adam," diyordu, "hiç kuşku yok ki, Çin Kralı'nın ya da, duyduğuma göre *Avrupa* diye bir bölge varmış dünyada, işte oranın veya Mısır Krallığı'na komşu olduğu söylenen Afrika'nın kralının oğludur."

Yabancıya teşekkür etmesi, bu imparatorluklardan birinin hükümdarı olup olmadığını ve bu kadar şaşırtıcı hazinelere sahip olduğu halde,

niçin bir uşak ve küçük bir torbayla gelmiş olduğunu sorması için başseyisini gönderdi hemen. Başseyis görevini yerine getirmek için amfitiyatroya doğru ilerlerken, tekboynuza binmiş başka bir uşak çıkageldi. Bu uşak, genç adama seslenerek şöyle dedi: "Babanız Ormar ömrünün son demlerini yaşıyor; size bunu haber vermeye geldim." Yabancı, gözlerini gökyüzüne doğru kaldırdı, gözünden yaşlar akıttı ve ağzından yanıt olarak sadece "Gidelim," sözü çıktı.
Başseyis aslanı öldürene, kırk elması verene ve güzel kuşun sahibine Belus'un teşekkürlerini bildirdikten sonra, uşağa bu genç yiğidin babasının hangi krallığın hükümdarı olduğunu sordu. Uşak bu soruyu, "Onun babası, bölgede çok sevilen yaşlı bir çobandır," diye yanıtladı.
Bu kısa görüşme yapılırken genç yabancı tekboynuzuna binmişti bile. Başseyise şöyle dedi: "Senyör, Belus'la kızının ayaklarına yüz sürdüğümü bildirmek lütfunda bulunur musunuz? Prenses lütfen ona bıraktığım kuşuma iyi baksın, o da kendisi gibi eşsizdir." Bu sözleri söyledikten sonra şimşek gibi ileri atıldı; iki uşak da onu takip etti ve gözden yittiler.
Formosante, bir çığlık atmaktan kendini alamadı. Efendisinin oturmuş olduğu amfitiyatroya doğru dönen kuş onu artık görememekten dolayı çok üzülmüş gibi göründü. Sonra, gözlerini ısrarla prensese dikip gagasını onun güzel ellerine sürerek, kendisini prensesin hizmetine adadığını anlatmaya çalıştı.
Her zamankinden çok şaşırmış olan Belus, bu

olağanüstü gencin bir çobanın oğlu olduğunu öğrendiğinde buna inanamadı. Arkasından adamlar gönderdi; ama adamları çok geçmeden geri dönüp tekboynuzlara binmiş bu üç kişiye yetişmenin olanağı olmadığını bildirdiler; onlar bu hızla günde yüz fersah yol giderlerdi.

II

Bu tuhaf serüven üzerine herkes akıl yürütüyor, boş tahminlerle kendini tüketiyordu. Nasıl olurdu da bir çobanın oğlu kırk kocaman elmas verirdi? Neden bir tekboynuza binmişti? Kimse bu sorulara yanıt veremiyordu, kuşunu okşamakta olan Formosante derin düşlere dalmıştı.
Formosante'ın çok yakın akrabası ve kendisi kadar güzel olan Prenses Aldée ona "Canım kardeşim," dedi, "bu genç yarı-tanrının bir çobanın oğlu olup olmadığını bilemem ama, bana öyle geliyor ki, evliliğinizle ilgili bütün şartları yerine getirdi. Nemrud'un yayını gerdi, aslanı yendi; sizin için hemen oracıkta bir koşuk yazdığına göre, demek ki çok zeki olmalı. Size verdiği kırk koca elmastan sonra, onun insanların en eliaçığı olduğunu inkâr edemezsiniz; sahip olduğu kuşsa dünyada en nadir bulunan şeydir. Sizin yanınızda kalmak varken, babasının hastalığını öğrenir öğrenmez hiç düşünmeden çekip gittiğine göre erdemi de eşsiz olmalı. Rakiplerini yere sermesi dışında kehanet her bakımdan doğrulanmıştır. Rakiplerini yere sermedi ama daha

iyisini yaptı: Korkulacak tek rakibinin hayatını kurtardı ve diğer ikisiyle dövüşmeye gelince, kolayca onları alt edeceğinden kuşkulanmadığınıza inanıyorum."

"Tüm bu söyledikleriniz çok doğru," dedi Formosante, "ama insanların en büyüğünün, belki de en sevimlisinin bir çobanın oğlu olması mümkün mü?"

Nedime söze karışarak, çoğu kez bu çoban sözcüğünün krallar için kullanıldığını; krallara, sürülerini kırktıkları için *çoban* dendiğini; bunun kuşkusuz uşağın kötü bir şakası olduğunu; bu genç yiğidin, tek başına kendi değerinin kralların şatafatının ne kadar üstünde olduğunu göstermek ve Formosante'ın sadece kendisine borçlu olmak için bu denli az adamla gelmiş olduğunu söyledi. Prenses, bu sözlere, kuşu binlerce sevecen öpücüğe boğarak yanıt verdi.

Bununla birlikte, üç krala ve şenliği görmeye gelen diğer prenslere büyük bir şölen hazırlanıyordu. Kralın kızıyla yeğeni şölene onur vereceklerdi. Krallara, Babil'in şanına yaraşır armağanlar gönderildi. Belus, sofranın hazırlanmasını beklerken, güzel Formosante'ın evliliğini görüşmek üzere meclisini topladı ve en yüksek politik mevkideki kişi olarak şu konuşmayı yaptı:

"Artık yaşlandım, ne yapacağımı, kızımı kime vereceğimi bilemiyorum. Onu hak eden beş para etmez bir çoban; Hint Kralı'yla Mısır Kralı tabansız çıktı; İskit Kralı oldukça uygundu, ama ortaya sürülen şartların hiçbirini yerine getiremedi. Bir daha kâhine danışacağım. Bu arada,

siz görüşmelere devam edin; kâhinin dediklerine göre bir sonuca varırız. Çünkü, bir kral, ölümsüz tanrıların buyruklarına uygun davranmalıdır."

Sonra, kral tapınağına gider; kâhin, âdeti olduğu üzere, çok kısa bir yanıt verir: "Kızın, ancak dünyayı dolaştıktan sonra evlenecek." Şaşıran Belus, meclise dönerek bu yanıtı aktarır.

Bütün vezirler kâhinlere karşı büyük bir saygı besliyorlardı; hepsi onların dinin temeli olduğunu; aklın ve mantığın onlar karşısında susması gerektiğini; onlar sayesinde kralların halklar üzerinde, müneccimlerin krallar üzerinde egemenliklerini sürdürdüklerini; onlar olmasa yeryüzünde ne erdem ne de huzur kalacağını kabul ediyor ya da yalandan ediyor görünüyorlardı. Hemen hemen tüm vezirler kâhinlere karşı duydukları derin saygıyı dile getirdikten sonra, nihayet, bu seferki kâhinin son derece münasebetsiz olduğu, ona itaat etmek gerekmediği; bir genç kız, hele hele büyük Babil Kralı'nın kızı için nereye gittiğini bilmeden dolaşmanın yakışık almayacağı; böyle bir yolun ancak hiç evlenmemenin ya da gizli, utanç verici ve gülünç bir evliliğin yolu olabileceği; kısacası bu kâhinin akıl ve fikirden yoksun olduğu sonucuna vardılar.

Diğerlerinden daha akıllı olan, Onadase adındaki en genç vezir, kâhinin mutlaka bazı kutsal yerlerin ziyaret edilmesini kastetmiş olacağını ve prensesi buralara götürmeye hazır olduğunu söyledi. Meclis onun fikrine geldi, ama tüm vezirler prensese kendileri eşlik etmek istiyorlar-

dı. Kral, kızının, Arabistan yolu üzerinde üç yüz *parasange* uzaklıktaki, ziyaretine gelen genç kızların mutlu evlilikler yapmasını sağlamakla ünlü bir tapınağı ziyarete etmesine ve ona bu yolculukta en yaşlı vezirin eşlik etmesine karar verdi. Bu karardan sonra sofraya oturuldu.

III

Bahçenin ortasında, çağlayanlar arasında, üç yüz ayak çapında oval bir salon yükseliyordu; salonun lacivert kubbesinde takımyıldızlarını ve gezegenleri temsil eden altın sarısı yıldızlar serpiliydi; bunların her biri yerli yerindeydi ve bu kubbe, gök cisimlerinin hareketini yöneten mekanizma gibi görünmez bir mekanizmayla hareket ettiriliyordu. Kristal silindirler içine sıkıştırılmış yüz bin meşale yemek salonunun içini ve dışını aydınlatıyordu. Basamak basamak bir büfede yirmi bin altın kap ya da tabak bulunuyordu; büfenin karşısındaki diğer basamaklar müzisyenlerle doluydu. Diğer iki amfitiyatrodan biri bütün mevsimlerin meyveleriyle, diğeriyse içinde yeryüzünün bütün şarapları parıldayan kristal anforalarla doluydu.
Davetliler, her bölümüne çiçek ve meyve şekli verilmiş, değerli taşlardan bir masanın etrafına oturdular. Güzel Formosante Hint Kralı'yla Mısır Kralı'nın arasına, güzel Aldée İskit Kralı'nın yanına oturmuştu. Otuz kadar prens vardı ve her birinin yanında sarayın en güzel kızlarından biri

oturuyordu. Kızının tam karşısına, ortaya oturmuş olan kral, kızını evlendirememiş olmanın acısıyla onun hâlâ yanında olmasının sevinci arasında bocalıyor gibiydi. Formosante, kraldan kuşunu yanı başına, masaya koymasına izin vermesini istedi. Kral bunu uygun buldu.
Çalınan müzik, her prense, yanındaki komşusuyla rahatça sohbete dalma olanağı verdi. Şölen muhteşem olduğu kadar da eğlenceli görünüyordu. Formosante'ın önüne kral babasının çok sevdiği yahni yemeğinden koymuşlardı. Prenses bu yemeğin Majestelerinin önüne götürülmesini söyledi; kuş yemeği şaşılacak bir ustalıkla kaptığı gibi götürüp krala sundu. Herkes şaşkınlıktan dilini yutayazdı. Belus, kuşu kızının okşadığı kadar çok okşadı, sevdi. Sonra, kuş, prensesin yanına dönmek için yeniden havalandı. Uçarken açtığı kuyruğu o kadar güzel, kanatları öylesine parlak, altın sarısı tüyleri öylesine göz kamaştırıcıydı ki, kimse gözlerini ondan alamıyordu. Çalıp söyleyenler müziklerine ara verip, hareketsiz kalakaldılar. Kimse yemiyor, kimse konuşmuyordu, sadece bir hayranlık mırıltısı duyuluyordu. Babil Prensesi, dünyada krallar da olduğunu aklına bile getirmeden kuşu yemek boyunca öptü durdu. Hint ve Mısır kralları iki misli öfkelenip, gücendiler ve her biri öç almak için üç yüz bin kişilik ordularının yürüyüşlerini hızlandırmaya ahdetti.
İskit Kralı'na gelince, o, güzel Aldée ile sohbet etmekle meşguldü; Formosante'ın kayıtsızlığına hiç aldırmadı; onu küçümseyen yüce gönlünde

öfkeden çok ilgisizlik vardı. "Güzel olduğunu kabul ediyorum," diyordu, "ama bana öyle geliyor ki, güzelliğinden başka bir şeyle ilgilenmeyen; halkın arasında görünmeye tenezzül ettiği için insanların kendisine minnettar kalacağını sanan şu kadınlardan olmalı. Benim ülkemde putlara tapmayız. Gönül almasını bilen, saygılı bir kadını, çirkin de olsa, bu güzel heykele yeğlerim. Siz de onun kadar güzelsiniz ve hiç değilse yabancılarla konuşmaya gönül indiriyorsunuz. Sizi ona yeğlediğimi bir İskit'in tüm açıkyürekliliğiyle itiraf ediyorum." Ama Formosante'ın karakteri konusunda yanılıyordu; o hiç de göründüğü gibi başkalarını hor gören biri değildi; ama iltifatını Prenses Aldée çok iyi karşıladı. Sohbetleri çok ilginç bir hal almıştı. Çok memnun kalmışlardı ve sofradan kalkmadan önce artık birbirlerinden emindiler.

Yemekten sonra, korulukta gezintiye çıkıldı. İskit Kralı'yla Aldée ıssız bir kulübe aramaktan geri durmadılar. Çok açıkyürekli biri olan Aldée bu prense şöyle dedi:

"Kuzinim benden daha güzel ve Babil tahtına aday da olsa ondan nefret etmiyorum; sizin hoşunuza gitmiş olma onuru bana fazlasıyla yeter. Sizinle İskit ülkesinde olmayı, sizsiz Babil tahtına yeğlerim; ama bu taht benim hakkımdır, eğer dünyada hak diye bir şey varsa. Çünkü, ben Nemrud'un büyük oğlunun soyundan geliyorum, Formosante ise küçük oğlunun soyundan. Onun dedesi benim dedemi tahtan indirip öldürttü."

"Demek, Babil sarayında kanbağına bu kadar değer veriliyormuş!" dedi İskit. "Dedenin adı neydi?" "Onun adı da benimki gibi Aldée idi. Babam da aynı adı taşıyordu: Annemle birlikte imparatorluğun iç bölgelerine sürgüne gönderildiler; onların ölümünden sonra Belus artık benden korkmaz oldu ve beni kızıyla birlikte yetiştirmek istedi; ama asla evlenmemememe karar verdi."

"Babanızın, dedenizin ve sizin öcünüzü almasını bilirim," dedi İskit Kralı, "Evlenmenizi size garanti ediyorum; yarın sabah gün ağarmadan sizi kaçıracağım, çünkü yarın Babil Kralı'yla yemeğe oturmam gerekiyor ve haklarınızı savunmak için üç yüz bin kişilik bir orduyla geri döneceğim." "Bunu çok isterim," dedi güzel Aldée ve birbirlerine şerefleri üzerine söz verdikten sonra ayrıldılar.

Eşsiz Formosante yatmaya gideli epey olmuştu. Yatağının yanına, kuşunun tünemesi için gümüş rengi bir sandık içinde bir portakal ağacı koydurmuştu. Yatağının perdeleri kapalıydı ama gözünde damla uyku yoktu. Gönlü ve hayalgücü ayaktaydı. Sevimli yabancı gözlerinin önünden gitmiyordu; onu Nemrud'un yayına ok yerleştirirken görüyordu; aslanın başını keserken gözünün önüne getiriyordu; delikanlının yazdığı koşuğu okuyordu; nihayet tekboynuzuna atladığı gibi kalabalığın içinden sıyrılıp gidişini görüyor, o zaman hıçkırıklara boğuluyor, gözyaşları içinde haykırıyordu: "Onu bir daha göremeyeceğim, geri dönmeyecek."

"Geri dönecek, hanımım," diye ağacın tepesinden yanıt verdi kuş, "sizi bir defa görüp de bir daha görmemek hiç olur mu?"
"Aman Tanrım! Ey ölümsüz tanrılar! Kuşum Kaldece konuşuyor." Böyle diyerek yatağının perdelerini açtı, kollarını kuşa doğru uzatarak, yatağının içinde dizlerinin üzerine çöktü: "Yeryüzüne inmiş bir Tanrı mısın? Bu güzel tüylerin altına gizlenmiş yüce Oromazdes misin?[13] Eğer bir tanrıysan o güzel delikanlıyı bana geri getir."
"Ben sadece bir kuşum," diye yanıt verdi öteki, "ama bütün hayvanların hâlâ konuştuğu, kuşların, yılanların, eşeklerin, atların ve griffonların[14] insanlarla senli benli konuştukları bir zamanda doğdum. Nedimeniz beni bir büyücü sanmasın diye herkesin önünde konuşmadım; konuştuğumu sizden başka kimsenin bilmesini istemiyorum."
Apışıp kalan, ne yapacağını bilemeyen, bunca mucizeden başı dönen Formosante, heyecan içerisinde, aynı anda yüzlerce soru sormak isteğiyle yanıp tutuşarak kuşa kaç yaşında olduğunu sordu. "Yirmi yedi bin dokuz yüz buçuk yaşındayım, hanımım. Müneccimlerinizin *gün-tün eşitliği devinmesi* dedikleri ve göğün, sizin yıl hesabınızla yaklaşık olarak yirmi sekiz bin yılda tamamlanan küçük dolanımıyla aşağı yukarı aynı yaş-

13) Ahura Mazda'nın bir adı. (ç.n.)
14) Griffon; kartal başlı aslan olarak betimlenen efsanevi yaratık. (ç.n.)

tayım. Çok daha uzun süren dolanımlar, dolayısıyla da benden çok daha yaşlı varlıklar da mevcuttur. Yolculuklarımdan birinde Kaldece öğreneli yirmi iki bin yıl kadar oluyor. Kalde dilinden her zaman hoşlanmışımdır; ama meslektaşlarım olan diğer hayvanlar sizin ortamlarınızda konuşmaktan vazgeçtiler." "Peki, neden böyle oldu, benim kutsal kuşum?" "Ne yazık ki, sonunda insanlar bizi korumak ve bizden bir şeyler öğrenmek yerine bizi yeme alışkanlığı edindiler. Barbarlar! Onlarla aynı organlara, aynı duygulara, aynı gereksinimlere, aynı arzulara sahip olduğumuzu, onlar gibi bir ruhumuz olduğunu; sadece kötüleri pişirip yemek gerektiğini kavramaları gerekmez miydi? Sizinle öylesine kardeşiz ki, insanlarla bir anlaşma yapmış olan yüce Varlık, başlangıcı ve sonu olmayan yüce Yaradan, bu anlaşmaya bizi özellikle dahil etmiştir. Size bizim kanımızla beslenmeyi, bize de sizin kanınızı emmeyi yasakladı.

"Onca dile çevrilmiş olan sizin şu Lokman'ınızın masalları, eskiden bizimle insanlar arasında var olan mutlu alışverişin ebedi kanıtlarıdır. Bu masalların hepsi, '*Hayvanların konuştuğu zamanlarda*' sözüyle başlar. Her zaman aranızda köpekleriyle konuşan birçok kadının bulunduğu bir gerçektir; ama köpekler, kırbaçlarla dövülerek ava gitmeye, eski ortak dostlarımız olan geyiklerin, alageyiklerin, tavşanların ve kekliklerin öldürülmesinde suç ortağı olmaya zorlandıklarından beri konuşmalara yanıt vermemeye karar vermişlerdir.

"Atların konuştuğu eski şiirleriniz de vardır; ayrıca arabacılarınız her gün atlarına söz söylerler; ama öylesine kaba sözler, öylesine utanç verici sözler söylerler ki, eskiden sizi o kadar seven atlar bugün sizden nefret ediyorlar.

"İnsanların en mükemmeli olan sizin şu sevimli yabancınızın yaşadığı ülke, sizin türünüzün bizimkileri hâlâ sevdiği ve bizimle konuştuğu tek ülke; insanların haksever olduğu tek yerdir."

"Peki, benim sevgili yabancımın ülkesi neresidir? Bu yiğidin adı nedir? İmparatorluğuna ne ad verilir? Çünkü, sizin bir yarasa olduğunuza ne kadar inanıyorsam onun bir çoban olduğuna da ancak o kadar inanıyorum."

"Onun ülkesi, hanımım, Ganj'ın doğu yakasında yaşayan, erdemli ve yenilmez bir halk olan Gangaridler'in ülkesidir. Dostumun adı Amazan'dır. O bir kral değil, üstelik olmaya gönül indirir mi bilmem; yurttaşlarını çok sever; o da onlar gibi çobandır. Ama bu çobanların, partallar içindeki, güttükleri koyunlardan her zaman daha kötü giyimli, yoksulluğun yükü altında inim inim inleyen, efendilerinden aldıkları üç kuruşun yarısını tahsildara kaptıran sizin çobanlarınıza benzediğini sanmayın. Eşit doğan Gangarid çobanları, her zaman çiçekli çayırlarını kaplayan sayısız sürünün sahibidirler. Hayvanlarını hiçbir zaman öldürmezler: Benzerini öldürüp yemek Ganj'a karşı işlenmiş korkunç bir suçtur. En has ipekten daha ince ve daha parlak olan yünleri Doğu'nun en önemli ticaret kaynağıdır. Öte yandan, Gangaridler'in topra-

ğında insanın arzulayabileceği her şey yetişir. Amazan'ın size sunmak şerefine erdiği şu kocaman elmaslar kendine ait bir maden ocağından çıkarılmıştır. Onun bindiğini gördüğünüz tekboynuz, Gangaridler'in normal binek hayvanıdır. Bu hayvan, dünyayı süsleyen en güzel, en gururlu, en müthiş ve en yumuşak huylu hayvandır. Çok kalabalık orduları dağıtmak için yüz Gangarid ile yüz tekboynuz yeterlidir. İki yüz yıl kadar önce Hint krallarından biri bu ulusu fethetmek gibi bir çılgınlığa kalkışacak oldu: Ardı sıra yürüyen on bin fil ve bir milyon savaşçıyla sefere çıktı. Tekboynuzlar, filleri, sizin sofranızda gördüğüm altın şişlere geçirilmiş semiz tarla kuşları gibi delip geçtiler. Savaşçılar, Gangaridler'in kılıç darbeleri altında, tıpkı Doğu halkları tarafından biçilen pirinç demetleri gibi düşüyorlardı. Kral, altı yüz binden fazla adamıyla birlikte tutsak düştü. Onu, Ganj'ın sağaltıcı sularında yudular; ülkelerinin beslenme rejimine göre, soluk alıp veren her şeyi beslemek için doğanın cömertçe verdiği sebzelerden bol bol yemekten ibaret olan bir rejime göre beslediler. Etle beslenip sert içkiler içen insanlar, türlü çılgınlıklar yapmalarına yol açan hırçın, kavgacı bir karakter edinirler. En başta gelen delilikleri kardeşlerinin kanını dökme çılgınlığına kapılmaları ve mezarlıklar üzerinde hüküm sürmek üzere bitek ovaları yakıp yıkmalarıdır. Hint Kralı'nın hastalığını sağaltmak için tam altı ay uğraştılar. Nihayet hekimler kralın nabzının daha sakin atmaya başladığına ve daha oturaklı

biri olduğuna hükmettiklerinde, Gangaridler meclisine bunu belirten bir belge sundular. Bu meclis, tekboynuzların fikrini de aldıktan sonra, Hint Kralı'nı, akılsız maiyetini ve budala savaşçılarını insanca ülkelerine gönderdiler. Bu ders onları akıllandırdı ve o zamandan beri Hintliler, sizdeki bilgi edinmeye meraklı cahillerin asla eşit olamayacakları Kaldeli düşünürlere saygı duymaları gibi, Gangaridler'e saygı gösterirler."

"Bu arada, benim sevgili kuşum," dedi ona prenses, "Gangaridler'in bir dini var mı?" "Bir din mi, hanımım? Tanrı'ya şükretmek için her dolunayda, dikkatleri dağılmasın diye, erkekler sedirağacından büyük bir tapınakta, kadınlar bir başkasında, kuşlar bir korulukta, dört ayaklılar güzel bir çayırlıkta toplanırız. Bize verdiği tüm nimetler için ona şükürler ederiz. Olağanüstü vaaz eden papağanlarımız vardır.

"İşte sevgili Amazan'ımın yurdu böyledir; ben de orada yaşarım; onun size esinlediği aşk kadar ben de ona dostluk duyarım. Bana inanacak olursanız birlikte gidelim; böylece onun ziyaretine karşılık vermiş olursunuz."

"Hakikaten güzel bir mesleğiniz var, sevgili kuşum," dedi, bu yolculuğu yapmaya can atan, ama söylemeye cesaret edemeyen prenses gülümseyerek. "Dostuma hizmet ediyorum," dedi kuş, "ve sizi sevmek mutluluğuna eriştikten sonra, aşkınıza hizmet etmek daha da büyük bir mutluluk."

Formosante artık nerede olduğunu bilmiyordu; sanki ayakları yerden kesilmişti. Bugün görmüş olduğu, halen görmekte ve duymakta olduğu

şeylerle, hele hele yüreğinden geçen duygularla öylesine mest olmuştu ki, yeryüzünün bağlarından kurtulup göğün dokuzuncu katında, kendilerini hurilerin kolları arasında, semavi mutlulukla çevrili gören şanslı Müslümanların hissettikleri, Formosante'ın hissettiklerinin yanında hiç kalırdı.

IV

Formosante bütün geceyi Amazan'dan söz ederek geçirdi. Amazan'a artık *çobanım* diyordu; o zamandan başlayarak, bazı uluslarda *çoban* ve *sevgili* sözcükleri hep birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Bazen, kuşa Amazan'ın başka sevgilisi olup olmadığını soruyordu. Kuş, 'hayır' dediğindeyse sevincinden kabına sığamıyordu. Bazen, Amazan'ın günlerini nasıl geçirdiğini bilmek istiyordu ve Amazan'ın günlerini iyilik yaparak, sanatla uğraşarak, doğanın sırlarını çözmeye ve kendini geliştirmeye çalışarak geçirdiğini öğrenince taşkın bir mutluluk duyuyordu. Bazen, kuşunun ruhunun, âşığının ruhuyla aynı nitelikte olup olmadığını bilmek istiyordu; âşığı on sekiz ya da on dokuz yaşındayken, o neden neredeyse yirmi sekiz bin yıl yaşamıştı? Buna benzer sorular soruyor ve kuş sorularına merakını daha da kışkırtan ölçülü yanıtlar veriyordu. Sonunda uyku ikisinin de gözlerini kapadı ve Formosante, tanrıların gönderdiği, bazen gerçekliği de aşan

ve Kaldelilerin cümle felsefelerinin açıklayamayacağı tatlı düşlere daldı.
Formosante çok geç uyandı. Kral babası odasına girdiğinde gün hayli ilerlemişti. Kuş, kralı çok büyük bir saygıyla karşıladı, önü sıra uçtu, kanatlarını çırptı, boynunu uzattı ve tekrar portakal ağacı üzerindeki yerini aldı. Kral, gördüğü düşlerin daha da güzelleştirdiği kızının yatağına oturdu. Uzun sakalı bu güzel yüze yaklaştı ve yüzüne iki öpücük komdurduktan sonra kızına şöyle dedi:
"Sevgili kızım, dün umduğum gibi sana bir koca bulamadık; oysa imratorluğumun geleceği için sana bir koca bulmamız gerekiyor. Senin de bildiğin gibi hiç yalan söylemeyen ve bütün davranışlarıma yön veren kâhine danıştım. Sana dünyayı dolaştırmamı emretti. Seyahate çıkman gerekiyor." "Herhalde Gangaridler ülkesine olmalı," dedi prenses ve ağzından bu sözler kaçar kaçmaz da bir aptallık ettiğini anladı. Coğrafyadan zerre kadar anlamayan kral, Gangarid demekle ne demek istediğini sordu. Formosante kolayca uyduruk bir bahane buldu. Kral, kızına kutsal yerleri ziyaret edeceğini; yanı sıra gelecek olanları belirlediğini haber verdi; bunlar danışma meclisinin en yaşlı üyesi, başrahip, bir nedime, bir hekim, bir eczacı, kuşu ve gerek duyduğu tüm hizmetçilerdi.
Kral babasının sarayından dışarı adımını atmamış ve üç kralla Amazan'ın gelişine kadar gösterişli törenler ve görünüşte zevk ve sefa içinde geçen çok sıkıcı bir yaşam sürmüş olan Formosante

kutsal yerleri ziyaret etme fırsatının çıkmasına çok sevindi. "Kim bilir," diyordu içinden, "belki, tanrılar benim sevgili Gangarid'ime aynı tapınağa gitmeyi esinlerler de onu yeniden görme mutluluğuna erişirim." Ziyaretine gideceği ermişe karşı yüreğinde her zaman gizliden gizliye bir sevgi beslemiş olduğunu söyleyerek, babasına sevecenlikle teşekkür etti.

Belus konuklarına mükemmel bir yemek verdi; yemekte sadece erkekler vardı. Konuklar birbirleriyle uyuşmayan türden insanlardı: Hepsi birbirini kıskanan, hepsi sözlerini tartarak söyleyen, hepsi komşularından ve kendinden sıkılan krallar, prensler, vezirler, yüksek papazlardı. Çok fazla içilmesine karşın yine de yemek çok sıkıcı geçti. Prensler yolculuğa hazırlanarak kendi dairelerinde kaldılar ve yemeklerini kendi odalarında yediler. Sonra, Formosante, kendisini eğlendirmek için görkemli kuyruğunu ve nefis tüylerini açarak ağaçtan ağaca uçan sevgili kuşu ile bahçede dolaşmaya çıktı.

İçtiği şaraptan, hadi sarhoş olmuş demeyelim, başı dönmüş olan Mısır Kralı, uşaklarından birinden bir yay ve ok istedi. Bu prens, gerçekte krallığının en beceriksiz okçusuydu. Ok attığı zaman en emin yer nişan aldığı yerdi. Ama ok kadar hızlı uçan güzel kuş birden okun önüne atıldı ve kanlar içinde Formosante'ın kollarına düştü. Mısırlı aptal aptal gülerek dairesine çekildi. Prenses çığlıklarıyla gökyüzünü yırttı, gözyaşlarına boğuldu, saçını başını yoldu, bağrını dövdü. Ölmek üzere olan kuş, prensese fısıltıyla, "Beni yakıp, külle-

rimi Mutlu Arabistan'daki eski Aden ya da Eden kentinin doğusunda, küçük bir karanfil ve tarçın yığını üzerinde güneşe sermeyi sakın unutmayın," dedi. Bu lafları söyledikten sonra kuş öldü. Formosante uzun süre kendini bilmeden yattı ve kendisine gelir gelmez de hıçkırıklara boğuldu. Acısını paylaşan ve Mısır Kralı'na ilenen babasının, bu olayın uğursuz bir geleceği haber verdiğinden hiç kuşkusu yoktu. Danışmak için hemen tapınağının kâhinine koştu. Kâhin, "Her şey birbirine karışmış; yaşayan ölü; vefasızlık ve sebat, kayıp ve kazanç, felaket ve mutluluk," diye yanıtladı. Ne kral ne de meclisi bundan bir şey anlayabildi, ama kral yürekten bağlı olduğu görevi yerine getirmiş olmaktan hoşnuttu.

Kral kâhine danışırken, iki gözü iki çeşme ağlayan kızı, kuşun hüzün verici son isteğini yerine getirmekle meşgul oldu ve küllerini canı pahasına da olsa Arabistan'a götürmeye karar verdi. Kuşu, üzerinde uyuduğu portakal ağacıyla birlikte yanmaz bir keten içinde yaktılar ve küllerini toplayıp etrafına kızılyakutlar ve aslanın ağzından çıkarılan elmaslar dizilmiş altın bir vazoya koydular. Keşke bu hüzün verici görevi yerine getireceğine iğrenç Mısır Kralı'nı diri diri yaksaydı! En çok bunu istiyordu şimdi. Kızgınlıkla, iki timsahını, iki su aygırını, iki zebrasını, iki sıçanını öldürttü ve iki mumyasını Fırat'ın sularına attırdı; eğer Apis öküzünü de eline geçirebilseydi, ona da acımayacaktı.

Bu hakarete çok kızan Mısır Kralı, üç yüz bin adamının yürüyüşünü hızlandırmak üzere he-

men oradan ayrıldı. Müttefikinin gittiğini gören Hint Kralı da aynı gün, üç yüz bin kişilik ordusunu Mısır ordusuyla birleştirmek kesin kararıyla yola çıktı. İskit Kralı ise, üç yüz bin İskit'in başında geri dönüp Prenses Aldée için savaşmak ve büyük oğulun soyundan geldiği için hakkı olan Babil tahtını ona geri vermek kararıyla prensesi de yanına alarak geceleyin kaçmıştı.

Öte yandan, güzel Formosante da, kuşunun son isteklerini yerine getirebilmek için Arabistan'a gidebileceği ve ölümsüz tanrıların adaleti sayesinde, artık onsuz yaşayamayacağı sevgili Amazan'ına kavuşacağı umuduyla sabahın üçünde hacı kervanıyla yola koyuldu.

Böylece, Babil Kralı uyandığında kimseyi göremedi. "Büyük şölenler nasıl da sona eriyormuş," dedi kendi kendine, "gürültü patırtı dinince insan ruhunda ne büyük, ne şaşırtıcı bir boşluk kalıyormuş!" Ama Prenses Aldée'nin kaçırıldığını öğrendiğinde gerçekten krallara yaraşır bir öfkeyle köpürdü. Tüm vezirlerinin uyandırılması ve meclisin toplanması emrini verdi. Onların gelmesini beklerken kâhine danışmayı da unutmadı; ama o zamandan beri tüm dünyada çok ünlü olan şu sözlerden başkasını alamadı kâhinin ağzından: *Kızlar evlendirilmediğinde, kendileri evlenirler.*

İskit Kralı'na karşı derhal üç yüz bin kişilik bir ordunun yola çıkarılması emredildi. Böylece, savaşların en korkuncu her yandan tutuşturulmuş oldu ve buna da bugüne kadar yeyüzünde görülmüş en güzel şölen yol açmıştı. Asya, her biri üç

yüz biner kişilik dört ordu tarafından taş taş üstünde kalmamamcasına yakılıp yıkılacaktı. Birkaç yüzyıl sonra bütün dünyayı hayrete düşürecek olan Troya savaşlarının buna kıyasla çocuk oyuncağı kalacağı çok iyi bilinmektedir; öte yandan, Troya savaşlarının nedeni kendini iki defa kaçırtmış oldukça çapkın yaşlı bir kadın iken burada söz konusu olan iki kızla bir kuştu.

Hint Kralı, ordusunu, Babil'den dosdoğru Keşmir'e uzanan büyük ve muhteşem yol üzerinde bekleyecekti. İskit Kralı, Aldée'yle birlikte Immaüs dağına çıkan güzel yoldan ilerliyordu. Tüm bu yollar daha sonraları kötü idare yüzünden yok olup gitmiştir. Mısır Kralı batıya doğru yürümüştü ve cahil İbranilerin daha sonraları *Büyük Deniz* adını verdikleri küçük Akdeniz'in kıyılarını takip ederek yoluna devam ediyordu.

Güzel Formosante'a gelince, her iki yanı koyu bir gölge ve her mevsimde meyve veren yüksek palmiye ağaçlarıyla çevrili Basra yolunu izliyordu. Ziyaretine gittiği tapınak da Basra'daydı. Bu tapınağın adandığı ermiş, daha sonraları Lampsakos'ta insanların tapınırcasına sevdikleri ermişle hemen hemen aynı yetenekteydi. Sadece kızlara koca bulmakla kalmıyor, sık sık kocanın yerini de tutuyordu. Bütün Asya'nın en sevilen ermişiydi.

Formosante'ın Basra'daki ermişe şuncacık aldırış ettiği yoktu; aklı fikri sevgili Gangarid çobanında, güzel Amazan'ındaydı. Ölü kuşun isteklerini yerine getirmek için Basra'da gemiye binerek Mutlu Arabistan'a gitmeyi tasarlıyordu.

Üçüncü konaklamamada, bir hana yeni inmiş ve hancı odalarını daha yeni hazır etmişti ki, Mısır Kralı'nın da aynı hana gelmekte olduğunu öğrendi. Prensesin yola çıktığını casusları vasıtasıyla öğrenen Mısır Kralı peşindeki çok sayıda muhafızla derhal yolunu değiştirdi. Hana gelince bütün kapılara nöbetçilerini yerleştirdi; güzel Formosante'ın odasına çıkarak ona şöyle dedi: "Küçük hanım, ben de sizi arıyordum; Babil'deyken beni hiç önemsemediniz; burnu büyük ve yeltek hanımları cezalandırmak gerekir; lütfedip bu akşam yemeği benimle yer, gece de yatağımı paylaşırsanız, sizden duyacağım memnuniyete göre size davranacağım."
Formosante karşı koyacak konumda olmadığını gördü; sağduyunun duruma ayak uydurmak olduğunu biliyordu; masum bir ustalıkla Mısır Kralı'ndan kurtulma yolunu seçti: Ona, gözünün ucuyla baktı; yüzlerce yıl sonra denileceği gibi, *göz süzdü* ve en akıllı insanları deli, en açıkgözleri kör edecek bir alçakgönüllülük, zarafet, tatlılık, utangaçlık ve bir yığın cilveyle konuştu:
"Kral babamın sarayına şeref verdiğinizde, önünüzde gözlerimi hep yere çevirmiş olduğumu itiraf ediyorum, prensim. Kalbimden korkuyordum, saflığımdan, basitliğimden korkuyordum; babam ve rakipleriniz, tercihe en layık olan sizi tercih ettiğimi anlayacaklar diye ödüm kopuyordu. Şimdi duygularımı size açabilirim. Sizden sonra dünyada en fazla saygı duyduğum Apis öküzü üzerine yemin ederim ki, teklifiniz beni son derece sevindirdi. Sizinle zaten babamın

sarayında yemek yemiş bulunuyorum; burada o olmadan da sizinle yemek yiyebilirim. Sizden bütün istediğim, başrahibinizin de bizimle içmesidir; Babil'de gözüme çok şirin görünmüştü; nefis Şiraz şarabım var; ikinize de bu şaraptan tattırmak istiyorum. İkinci teklifinize gelince, çok çekici bir teklif, ama soylu bir kızın bundan söz etmesi yakışık almaz. Sadece şu kadarını bilin ki, sizi kralların en büyüğü ve insanların en sevimlisi olarak görüyorum."

Bu sözler Mısır Kralı'nın başını döndürdü; başrahibin sofrada üçüncü kişi olmasını kabul etti.

"Sizden bir iyilik daha isteyeceğim," dedi prenses, "lütfen eczacımın gelip benimle konuşmasına izin verin: Kızların her zaman özen gösterilmesi gereken baş dönmesi, yürek çarpıntısı, karın ağrısı, boğulma hissi gibi bazı küçük rahatsızlıkları olur; belli durumlarda bunlara belli bir düzen vermek gerekir; tek kelimeyle acilen eczacıma ihtiyacım var ve bu küçük isteğimi geri çevirmeyeceğinizi umuyorum."

"Küçük hanım," diye yanıt verdi Mısır Kralı, "her ne kadar bir eczacı benden farklı amaçlara hizmet etse ve sanatının ereği benimkinin tam tersi olsa da, bu kadar haklı bir isteği reddetmeyecek kadar yol yordam bilirim. Sofra hazırlanırken gelip sizi görmesini emredeceğim; yol yorgunu olduğunuzu tahmin ediyorum; bir de oda hizmetçisine ihtiyacınız olmalı; en hoşunuza gideni getirtebilirsiniz; emirlerinizi ve keyfinizi bekleyeceğim." Kral, çıkıp gitti; eczacıyla Irla adlı oda hizmetçisi geldiler. Prenses bu kıza tam anlamıyla

güveniyordu; ona akşam yemeği için altı şişe Şiraz şarabı getirtmesini ve aynı şaraptan, subaylarını oda hapsinde tutan nöbetçilere de içirmesini emretti. Sonra, eczacıya, her zaman yanında bulundurduğu, insanları yirmi dört saat uyutan ilacından bütün şişelere koymasını söyledi. Emirlerine harfiyen uyuldu. Kral, yarım saat sonra başrahibiyle geldi. Yemek çok neşeli geçti; kralla rahibi altı şişeyi boşalttılar ve Mısır'da bu kadar güzel şarap bulunmadığını itiraf ettiler; oda hizmetçisi de sofraya hizmet eden uşaklara aynı şaraptan içirmeyi unutmadı. Prensese gelince, doktorunun içmesine izin vermediğini söyleyerek ağzına koymadı. Çok geçmeden hepsi uyudu.
Kralın başrahibinin bütün diğer rahiplerinkinden çok daha güzel bir sakalı vardı. Formosante büyük bir ustalıkla bu sakalı kesti, sonra küçük bir şeride diktirerek çenesinin altına tutturdu. Sonra, rahibin cübbesini ve mevkiini gösteren tüm işaretleri giyindi, oda hizmetçisine de tanrıça Isis'in rahibesi kıyafetini giydirdi ve kavanozuyla mücevherlerini de alarak, efendileri gibi uyumakta olan nöbetçilerin arasından geçip handan çıktı. Özel hizmetçisi, kapıda iki atın hazır bulundurulmasını ihmal etmemişti. Prenses maiyetindeki subaylardan hiçbirini yanında götüremezdi; nasıl olsa yakalanırlardı.
Formosante ile Irla asker safları arasından geçtiler; Formosante'ı başrahip zanneden askerler ona *muhterem peder* diyor ve hayır duasını istiyorlardı. İki kaçak, kral uyanmadan, yirmi dört saat içinde Basra'ya ulaştılar. O zaman, kuşku

doğurabilecek kıyafetlerini değiştirdiler. Ormus Boğazı[15] yoluyla kendilerini Mutlu Arabistan'ın güzel Eden kıyılarına götüren bir gemi kiraladılar tez elden. Bahçeleri çok ünlü olan bu Eden kenti, o zamandan beri Tanrı nezdinde makbul kişilerin ikâmet ettiği yer olarak görülmüştür; bu bahçeler, Champs Élysée, Hespérides bahçeleri ve Fortunée Adaları'ndaki bahçeleri andırıyordu. Çünkü, bu sıcak iklimde insanlar, gölgeliklerden ve su şırıltılarından daha büyük güzellikler düşünemememişlerdir. Birbirlerini hiçbir zaman anlamadan konuşan, net fikirlere ve doğru ifadelere ulaşamayan insanlar, göklerde sonsuza kadar Yüce Tanrı'nın yanında yaşamakla cennette, bahçelerde dolaşmak arasında bir fark görmemişlerdir.

Prenses bu topraklara ayak bastığında, ilk işi, sevgili kuşunun kendisinden istediği son ve hüzünlü görevi yerine getirmek oldu. Güzel elleriyle karanfil ve tarçın dallarından küçük bir yığın yaptı. Kuşun küllerini bu yığının üzerine serptiğinde, kendiliğinden alev aldığını görmek prenses için büyük bir sürpriz oldu. Her şey çabucak yanıp bitti. Küllerin olduğu yerde büyük bir yumurta duruyordu; prenses bu yumurtadan kuşunun yeniden çıktığını gördü; eskisinden de parıltılıydı. Bu, prensesin hayatının en güzel ânı oldu; onu bundan daha mutlu edecek sadece biri vardı; onu arzuluyordu ama hiç umudu yoktu.

15) Hürmüz Boğazı. (ç.n.)

Prenses, kuşa, "Görüyorum ki," dedi, "siz şu sözünü çok işittiğim Anka kuşusunuz. Şaşkınlık ve sevinçten öleyazdım. Dirilişe inanmıyordum ama alınyazımda bunu da görmek varmış." Anka, "Diriliş, hanımım," dedi, "dünyanın en basit işidir. Birinin iki defa doğmasında şaşılacak bir yan yoktur. Bu dünyada her şey dirilir; tırtıl, kelebek olarak dirilir; toprağa düşen çekirdek ağaç olarak dirilir; toprağa gömülen tüm hayvanlar ot olarak, bitki olarak dirilir, diğer hayvanları besler ve onların özlerinin bir kısmını oluşturur; bedenini oluşturan bütün zerrecikler farklı farklı varlıklara dönüşür. Şurası da doğru ki, Yüce Oromazdes'in kendisi olarak dirilme özelliği bağışladığı tek varlık benim."
Amazan'la Anka'yı ilk gördüğü günden beri her saati şaşkınlıklar içinde geçen Formosante, kuşa, "Yüce Yaradan'ın, küllerinizden aşağı yukarı bir benzerinizi yaratmış olduğunu görüyorum, ama eskisiyle aynı kişiliğe, aynı ruha sahip olmanızı, doğrusu bu ya, pek anlayamıyorum. Ölümünüzden sonra ben sizi cebimde taşırken ruhunuza ne oldu?"
"Hanımım, Yüce Oromazdes'in eylemini benim küçük bir kıvılcımımı üzerinde sürdürmesi, bu eyleme en baştan başlaması kadar kolay değil midir? Oromazdes daha önce bana duygu, bellek ve düşünce vermişti; şimdi onları bana yeniden veriyor. Bu lütfu ister bende gizli bulunan temel bir ateş atomuna bağlamış olsun, isterse organlarımın bütününe; temelde hiç fark etmez. Ankalar da, insanlar da bunun nasıl olduğunu

hiçbir zaman öğrenemeyeceklerdir; ama Yüce Yaradan'ın bana bahşettiği en büyük lütuf, beni sizin için diriltmiş olmasıdır. Keşke bir daha dirileceğim yirmi sekiz bin yaşıma kadarki ömrümü sizinle ve sevgili Amazan'ımla birlikte geçirebilsem!"
"Sevgili Anka'm," diye sözlerine devam etti prenses, "Babil'de bana söylediğiniz ve asla unutmayacağım ilk sözlerinizi anımsıyor musunuz? Taparcasına sevdiğim sevgili çobanımı yeniden görme umudunu bana o sözler vermişti. Birlikte mutlaka Gangaridler ülkesine gitmeli ve onu Babil'e getirmeliyiz." "Benim niyetim de bu," dedi Anka, "kaybedecek hiç zamanımız yok. En kısa yoldan, yani hava yoluyla gidip Amazan'ı bulmalıyız. Mutlu Arabistan'da, buradan ancak yüz elli mil uzaklıkta yaşayan ve çok yakın dostum olan iki griffon var. Posta güverciniyle onlara mektup göndereceğim; gece olmadan önce burada olurlar. Sizin için, azığınızı koymaya uygun çekmeceleri de olan bir kanepe yaptıracak kadar zamanımız var. Hizmetçinizle birlikte bu kanepede çok rahat edersiniz. İki griffon, türlerinin en güçlüleridir; her biri pençeleriyle kanepenin bir ucundan tutar; ama bir defa daha söyleyeyim, çok zamanımız kalmadı." Anka, hiç vakit geçirmeden, Formosante'la birlikte, tanıdığı bir döşemeciye giderek kanepe siparişi verdi. Sipariş dört saat içinde hazırlandı. Kanepenin çekmecelerine cicili bicili küçük ekmekler, Babil bisküvilerinden üstün bisküviler, limon, ananas, hindistancevizi, fıstık ve Şiraz şarabı Surenne

şarabından ne kadar üstünse, Şiraz şarabından o kadar üstün olan Eden şarabı koydular. Kanepe rahat ve sağlam olduğu ölçüde, hafifti de. İki griffon Eden'e tam denilen saatte geldiler. Formosante'la Irla arabalarına yerleştiler. İki griffon onları bir tüy gibi havalandırdı. Anka bazen yanları sıra uçuyor, bazen kanepenin arkalığına konuyordu. İki griffon, havayı yaran bir ok hızıyla Ganj'a doğru yol aldılar. Sadece karınlarını doyurup iki griffonun susuzluklarını gidermek için, geceleri kısa bir süre dinleniyorlardı. Sonunda Gangaridler'in ülkesine vardılar. Prensesin yüreği, umutla, aşkla ve sevinçle çarpıyordu. Anka, arabayı Amazan'ın evinin önünde durdurdu. Amazan'la konuşmak istedi, ama Amazan üç saat önce evden çıkmıştı ve kimse nereye gittiğini bilmiyordu.
Formosante'ın umutsuzluğunu anlatabilecek kelime Gangaridler'in dilinde bile yoktur. "Eyvah! İşte korktuğum başımıza geldi," dedi Anka, "Basra yolundaki handa o değersiz Mısır Kralı ile geçirdiğiniz üç saat belki de sizi bir ömür boyu mutluluktan etti; korkarım ki, Amazan'ı bir daha asla göremeyeceğiz."
Anka, bunun üzerine, hizmetçilere Amazan'ın annesini görmek istediğini söyledi. Hizmetçiler, evvelki gün kocasını yitirdiği için kimseyle görüşmediği yanıtını verdiler. Evde itibarı olan Anka, Formosante'ı portakal ağacından duvarları ince uzun fildişi süslerle kaplı bir salona aldırdı; bellerine altın sarısı kemerler bağlamış, uzun, beyaz giysiler içindeki kadın ve erkek ço-

ban yamakları onlara yüz porselen sepet içerisinde yüz çeşit yiyecek sundular. Bu sepetlerde et namına hiçbir şey yoktu. Pirinç, hint irmiği, irmik, şehriye, erişteler, omletler, sütlü yumurtalar, yağlı peynirler, her türden hamur işleri, sebzeler, başka iklimlerde yetişmeyecek tat ve kokuda meyveler vardı; en iyi şaraplardan üstün bol bol serinletici içecek vardı.
Prenses güllerden bir yatağın üzerine uzanmış yemek yerken, bereket ki dilsiz dört tavuskuşu parlak kanatlarıyla onu yelpazeliyordu; iki yüz kuşla yüzü erkek yüzü dişi iki yüz çoban, prensese iki sesli bir konser verdiler; kızlarla birlikte bülbüller, kanaryalar, çalıbülbülleri, ispinozlar tiz sesleri, erkeklerse bas sesleri okuyorlardı; basit ve güzel bir müzikti. Prenses, Babil daha ihtişamlı olsa da, doğanın Gangaridler ülkesinde bin defa daha hoş olduğunu kabul etti; ama kendisine bu teselli edici, keyifli müzik ziyafeti verilirken, o gözyaşları döküyor ve yoldaşı genç Irla'ya, "Bu kadınlı erkekli çobanlar, bu bülbüller, bu kanaryalar sevişiyorlar, oysa ben özlemiyle yanıp tutuştuğum yiğit Gangarid'imden mahrumum," diyordu.
Prenses bu karşılaştırmayı yapıp, zaman zaman hayranlıkla seyredip, zaman zaman gözyaşı dökerken, Anka, Amazan'ın annesine, "Hanımım," diyordu, "Babil Prensesi'yle görüşmekten kaçınamazsınız. Biliyorsunuz ki..." "Her şeyi biliyorum," dedi Amazan'ın annesi, "Basra yolundaki handa geçenlere kadar. Bir karatavuk bu sabah bana anlattı; bu zalim karatavuk, oğlumun umut-

suzlukla çıldırıp bu sabah baba evini terk etmesine sebep oldu." Anka, "Peki, prensesin beni dirilttiğini biliyor musunuz?" dedi. "Hayır sevgili evladım; karatavuktan sizin ölmüş olduğunuzu öğrendim de içim acıyla doldu. Kocamın kaybından ve oğlumun alelacele çekip gitmesinden öyle büyük bir üzüntü duydum ki, kapımı herkese kapattım. Ama madem ki Babil Prensesi hanemize şeref vermiş, derhal içeri alın; ona söyleyecek son derece önemli şeylerim var; sizin de bu görüşmede hazır bulunmanızı istiyorum." Derhal, prensesin bulunduğu salonun önündeki başka bir salona gitti. Yürümekte zorlanıyordu; yaklaşık üç yüz yaşındaydı, ama hâlâ güzeldi ve iki yüz otuz iki yüz kırk yaşlarındayken çok çekici olduğu anlaşılıyordu. Prenses üzerinde büyük bir etki yaratan, ilgi ve merhametle karışık saygılı bir ağırbaşlılıkla karşıladı Formosante'ı.
Formosante kadına önce kocasının ölümü nedeniyle derin üzüntülerini bildirdi, başsağlığı diledi. "Ne yazık ki," dedi dul kadın, "onun ölümü sizi düşündüğünüzden fazla ilgilendirmeli." "Kuşkusuz, çok üzüldüm," dedi Formosante, "onun babasıydı." Bu sözler üzerine ağlamaya başladı. "Onca tehlikeye atılarak sırf onu görmeye geldim. Onun için babamı ve dünyanın en görkemli sarayını terk ettim; nefret ettiğim bir Mısır Kralı tarafından kaçırıldım. Bu korsanın elinden kurtulunca, sevdiğimi görmek için havadan onca yolu aşıp geldim; geldim ki, o benden kaçıp uzaklara gitmiş." Gözyaşları ve hıçkırıklar daha fazla konuşmasını engelledi.

O zaman anne, "Prenses," dedi, "Mısır Kralı sizi kaçırdığında, Basra yolu üzerindeki bir han odasında onunla yemek yediğiniz sırada, güzel ellerinizle ona Şiraz şarabı doldururken, odada uçuşup duran bir karatavuğu anımsıyor musunuz?" "Evet, siz söyleyince anımsadım; dikkat etmemiştim; belleğimi yoklayınca anımsıyorum ki, Mısır Kralı beni öpmek üzere yerinden kalktığı sırada karatavuk tiz bir çığlıkla pencereden uçmuş ve bir daha da görünmemişti."

"Ne yazık ki, prenses," diye sözlerine devam etti Amazan'ın annesi, "mutsuzluğumuza da işte bu neden oldu; sağlık durumunuz ve Babil'de olup bitenler hakkında kendisine haber getirsin diye oğlum bu karatavuğu göndermişti; yakında gelip ayaklarınıza kapanmayı ve hayatını size adamayı planlıyordu. Sizi nasıl taparcasına sevdiğini bilemezsiniz. Bütün Gangaridler tutkulu ve sadıktırlar, ama oğlum en tutkulu ve en bağlı olanıdır. Karatavuk size bir han odasında rastlamış; Mısır Kralı ve aşağılık bir rahiple birlikte neşe içinde içiyormuşsunuz. Nihayet, Anka'yı öldüren ve oğlumun kendisine karşı büyük bir nefret beslediği bu hükümdara bir öpücük verdiğinizi görmüş. Karatavuk bunu görünce haklı bir öfkeye kapılmış ve uğursuz aşkınıza ilenerek uçmuş; bu sabah döndü ve her şeyi anlattı; ama nasıl bir anda geldi, Tanrım! Oğlum benimle birlikte babasının ve Anka'nın ölümüne ağlarken ve tam da kardeş çocukları olduğunuzu benden öğrendiği sırada!"

"Aman Tanrım! Kuzenim mi? Bu olabilir mi? Nasıl bir serüven sonucu? Nasıl? Neden? Hem

bu kadar mutlu olacağım, hem de onu gücendirecek kadar bahtsız ha!"

"Oğlum, dediğim gibi, sizinle yakın akrabadır," dedi Amazan'ın annesi, "birazdan size bunu kanıtlayacağım; ama akrabam olurken, oğlumu da elimden alıyorsunuz; oğlum Mısır Kralı'na verdiğiniz öpücüğün acısına dayanamaz."

"Halacığım," diye haykırdı güzel Formosante, "size onun ve Yüce Oromazdes'in üzerine yemin ederim ki, bu uğursuz öpücük günahkâr bir öpücük olmak şöyle dursun, tam tersine, oğlunuza karşı duyduğum aşkın kanıtıdır. Onun için babamın emirlerine itaat etmedim. Onun için Fırat'tan Ganj'a gidiyordum. Mısırlı iğrenç firavunun eline düştüğümde, ancak onu aldatarak elinden kurtulabildim. O zaman cebimde bulunan Anka'nın külleri ve ruhu buna tanıktır; o, hakkımı teslim edecektir. Ama nasıl oluyor da Ganj kıyılarında doğmuş olan oğlunuz, yüzyıllardır Fırat kıyılarında hüküm sürmüş bir aileden olan benim akrabam oluyor?"

Gangaridli saygıdeğer kadın, "Babanızın amcası Aldée'nin Babil Kralı olduğunu ve Belus'un babası tarafından tahtından indirildiğini biliyorsunuzdur," dedi. "Biliyorum, efendim." "Oğlu Aldée'nin evliliğinden, sarayınızda yetiştirilen Prenses Aldée adlı bir kızı olduğunu da biliyorsunuzdur. Babanızın zulmettiği bu prens kaçarak başka bir ad altında bizim mutlu ülkemize sığındı; benimle evlendi; ölümlülerin en güzeli, en güçlüsü, en yüreklisi, en erdemlisi ve bugün en çılgını olan oğlum prens Aldée-Amazan on-

dan oldu. Oğlum, güzelliğinizin ününü duyarak Babil'deki şenliğe katıldı; o zamandan beri sizi taparcasına seviyor ve belki de oğlumu bir daha hiç göremeyeceğim."

Sonra, Aldée sülalesine ait bütün belgeleri prensesin önüne serdi; Formosante bu belgelere şöyle bir göz ucuyla baktı ve "Ah, efendim," diye bağırdı, "olması arzulanan şey hiç araştırılır mı? Size yürekten inanıyorum. Ama Aldée-Amazan nerede? Akrabam, âşığım, kralım nerede? Hayatım nerede? Hangi yoldan gitti? Yüce Tanrının yarattığı bütün yıldızlarda, bütün evrenin en güzel süsü olan sevgilimi arayacağım. Canope yıldızına, Sheat'a, Aldebaran'a gideceğim; onu aşkıma ve suçsuzluğuma inandıracağım."

Anka, karatavuğun, prensesin Mısır Kralı'nı aşkla öpmüş olduğu yolundaki suçlamasının doğru olmadığına tanıklık etti; ama Amazan'ın yanılgısına son vermek ve onu geri getirmek gerekiyordu. Anka, bütün yollara kuşlar gönderdi, tekboynuzları dört bir yana koşturdu. Nihayet, Amazan'ın Çin yolunu tutmuş olduğu haberini getirdiler. "Öyleyse, Çin'e gidelim," diye haykırdı prenses, "uzak bir yer değil; en fazla on beş gün içinde oğlunuzu size geri getirmeyi umuyorum."

Bu sözler üzerine Gangarid anneyle Babil Prensesi birbirlerine sarılıp, birbirlerine içlerini döktüler ve içlerini çeke çeke ağladılar.

Anka, derhal altı tekboynuzun koşulduğu bir saltanat arabası emretti. Anne iki yüz süvari eri temin etti ve yeğeni prensese ülkedeki elmasların en iyilerinden birkaç bin tane hediye etti. Ka-

ratavuğun boşboğazlığının yol açtığı kötülüklere çok üzülmüş olan Anka, bütün karatavukların ülkeyi terk etmesini emretti; o tarihten beri Ganj kıyılarında karatavuk bulunmaz.

V

Tekboynuzlar sekiz güne kalmadan Formosante, Irla ve Anka'yı Çin'in başkenti Hanbalık'a[16] ulaştırdılar. Burası Babil'den daha büyük bir kentti ve tamamen farklı bir görkeme sahipti. Amazan'dan başka bir şey düşünecek durumda olsaydı bu yeni nesneler, yeni âdetler, Formosante'ı eğlendirebilirdi.

Çin İmparatoru, Babil Prensesi'nin kentin kapılarından birinde olduğunu öğrenir öğrenmez, tören giysisi içinde dört bin mandarin gönderdi; mandarinlerin her biri prensesin önünde eğilerek erguvan kırmızısı ipekten bir yaprak üzerine altın harflerle yazılmış, saygı ifade eden yazılar sundu. Formosante, onlara, dört bin dili olsaydı her birine ayrı ayrı teşekkür etmekten geri durmayacağını, ama sadece bir dili olduğu için, hepsine birden teşekkür etmesini mazur görmelerini diledi. Mandarinler, prensesi saygıyla imparatora götürdüler.

İmparator, dünyanın en adil, en kibar, en akıllı hükümdarıydı. Tarımın halkının gözünde saygınlığının artması için o mübarek elleriyle küçük

16) Pekin. (ç.n.)

bir tarlayı ilk o sürmüştü. Erdem için ödülü ilk o koymuştu. Yasalar, başka her yerde, utanç verici bir şekilde suçları cezalandırmakla sınırlıydı. Bu imparator, bütün Çin'i kendileri gibi düşünmeye zorlamak gibi çılgınca bir umutla Batı'dan gelen ve hakikatleri söylemek bahanesiyle zenginlik ve yüksek görevler edinen yabancı bir rahipler güruhunu devletinden kısa bir süre önce kovmuştu. Bu rahipleri kovarken, onlara, imparatorluğun tarihi kayıtlarına geçen şu sözleri söylemişti:

"Başka yerlerde yaptığınız kötülüklerin aynısını burada da yapabilirdiniz; dünyanın en hoşgörülü ulusuna hoşgörüsüzlük dogmalarını vaaz etmeye geldiniz. Sınıra kadar insanca götürüleceksiniz, geldiğiniz yere dönmeniz için gereken her şey size verilecek. Huzur içinde gidin, eğer huzur bulabilirseniz, bir daha da dönmeyin."

Babil Prensesi bu hükmü ve bu konuşmayı neşeyle öğrendi; hoşgörüsüzlükten çok uzak olduğu için sarayda iyi karşılanacağından emindi. Çin İmparatoru, prensesle baş başa yemek yerken, sıkıcı teşrifat kurallarını bir kenara bırakmak nezaketini gösterdi. Prenses, imparatorun çok hoşuna giden ve koltuğuna tüneyen Anka'yı ona tanıttı. Formosante, yemeğin sonuna doğru, yüreğinin bütün safiyetiyle, yolculuğunun amacını imparatora itiraf etti ve bu yiğit için duyduğu ölümcül tutkuyu saklamadan, serüvenini anlattığı güzel Amazan'ı Hanbalık'ta aratmasını ondan rica etti. Çin İmparatoru, prensese, "Kimden söz ediyorsunuz?" dedi, "sarayımda ken-

disini tanıma zevkini tattım; o sevimli Amazan'a hayran kaldım; çok büyük acılar içinde olduğu doğru, ama yine de insanın içine işleyen bir zarafeti vardı. Gözdelerimden hiçbiri onun kadar zeki değil; hiçbir yargıç mandarin ondan daha engin bilgiye sahip değil, hiçbir asker mandarinin onun kadar kendine güvenen ve yiğit bir görünümü yok; son derece genç oluşu bu yeteneklerinin değerini daha da artırıyor. Tien ile Changti'nin,[17] fatih olmayı arzulayacak kadar yüzüstü bıraktığı, acınası bir zavallı olsaydım, Amazan'dan ordularımın başına geçmesini ister ve bütün dünyayı fethedeceğimden hiç kuşku duymazdım. Duyduğu büyük üzüntünün ara sıra aklını karıştırması ne yazık!"

Birden heyecanlanan, ateş basan Formosante, acı ve sitem dolu bir ses tonuyla "Ah, efendim," dedi, "neden beni onunla aynı sofraya oturtmadınız? Beni öldürmek mi istiyorsunuz? Lütfen onu hemen çağırtın." "Prenses, o, bu sabah gitti ve yolculuğunun ne tarafa olduğunu da söylemedi." Formosante Anka'ya döndü: "Söylesene Anka," dedi, "benden daha bahtsız bir kız gördünüz mü? Ama efendim," diye devam etti sözlerine, "insanın bütün hayatını geçirmek isteyeceği sizinki kadar nezih bir saraydan insan neden birdenbire ayrılır ki?"

"Anlatayım, prenses. Saraydaki çok sevimli bir prenses, Amazan'a tutuldu ve öğlen vakti kendi dairesinde onunla buluşmak istedi; bunun üze-

17) Tien: Evrenin Tanrısı; Changti: Her şeyin ilkesi. (ç.n.)

rine, Amazan, akrabam prensesin çok gözyaşı dökmesine neden olan şu notu bırakarak, şafak sökerken yola çıkmış."

"Çin hanedanının güzel prensesi, siz, sadece sizi sevmiş olan birine lâyıksınız. Babil Prensesi Formosante'dan başkasını asla sevmemeye ve insanın yolculuk sırasında arzularını nasıl dizginleyebileceğini ona öğretmeye ölümsüz tanrılar üzerine yemin ettim. O, iğrenç bir Mısır Kralı'na kendisini kaptırma bahtsızlığına uğradı; ben insanların en mutsuzuyum; babamı, Anka'mı ve Formosante tarafından sevilme umudunu yitirdim; Formosante'ın benden başka birini sevdiğini öğrendiğim yerde bir an bile yaşayamadığım için kederler içindeki annemi, vatanımı terk ettim; bütün dünyayı dolaşmaya ve sadık kalmaya yemin ettim. Eğer yeminimi bozsaydım siz beni hor görürdünüz, tanrılar da cezalandırırdı; prenses, kendinize bir sevgili bulunuz ve ona benim kadar sadık olunuz."

"N'olur bu şaşırtıcı mektubu bana verin," dedi Formosante, "o beni avutur. Bahtsızlığım içinde mutluyum. Amazan beni seviyor; Amazan benim uğruma Çin prensesinden vazgeçiyor; dünyada bir tek o böyle bir utku kazanabilir; bana örnek oluyor, ama Anka biliyor ki, benim buna gereksinimim yok; sırf bağlılık nedeniyle verilmiş masum bir öpücük yüzünden sevdiğinden olmak ne zalimce! Peki ama nereye gitti? Hangi yolu tuttu? Lütfedip söyleyin de gideyim."

Çin İmparatoru, kendisine verilen raporlara göre, Amazan'ın İskit ülkesinin yolunu tuttuğuna

inandığını söyledi. Hemen tekboynuzlar koşuldu ve prenses en nazik sözlerle imparatora teşekkür ettikten sonra izin isteyerek Anka, oda hizmetçisi Irla ve maiyetiyle birlikte yola koyuldu. İskit ülkesine[18] vardıklarında, prenses, insanların ve hükümetlerin daha önce gördüklerinden ne kadar farklı olduğunu ve daha aydın birilerinin çıkıp binlerce yıllık bir karanlıktan sonra ışığı yavaş yavaş diğerlerine iletinceye ve bu vahşileri insana dönüştürebilecek kuvvetli ve azimli kahramanlar ortaya çıkıncaya kadar da hep farklı kalacaklarını gördü. İskit ülkesinde kent diye bir şey yoktu; sonuç olarak, güzel sanatlar da yoktu. Her tarafta geniş otlaklarla çadırlarında ve arabalarında yaşayan bir ulus görülüyordu sadece. Bu manzara prensesi dehşete düşürdü. Formosante, kralın hangi çadırda ya da arabada oturduğunu sordu. Formosante'a, kralın sekiz gün önce üç yüz bin süvariden oluşan ordusunun başında, yeğeni, güzel prenses Aldée'yi kaçırmış olduğu Babil Kralı'na karşı sefere çıktığını söylediler. "Kuzinim Aldée'yi mi kaçırmış? İşte bunu beklemiyordum. Neden! Gözüme girmeye çalışmaktan büyük mutluluk duyan kuzinim kraliçe oldu da, ben hâlâ evli değilim." Kendini hemen kraliçenin çadırına götürmelerini emretti. Bu uzak iklimlerdeki beklenmedik buluşmaları, karşılıklı olarak birbirlerinden öğrenecekleri olağanüstü şeylerin olması, birbirlerini sevmediklerini unutturdu; yeniden görüştüklerine se-

18) Sibirya. (ç.n.)

vindiler. Gerçek sevginin yerini tatlı bir yanılsama aldı; ağlayarak kucaklaştılar ve aralarında bir sarayda asla doğmayacak bir yakınlık, bir samimiyet doğdu.
Aldée, Anka'yı ve prensesin sırdaşı Irla'yı tanıdı; kuzinine samur kürkler hediye etti; o da ona elmaslar verdi. İki kralın giriştiği savaştan söz ettiler; dürüst iki insanın bir saatte çözebilecekleri bir uyuşmazlık yüzünden, sırf keyifleri istediği için hükümdarların birbirlerini boğazlamaya gönderdiği insanların içinde bulunduğu duruma acıdılar. Ama en çok da, aslanı yenen, dünyanın en büyük elmaslarını armağan eden, koşuklar dizen, Anka'nın sahibi ve bir karatavuğun boşboğazlığı sonucu dünyanın en mutsuz insanı olan güzel yabancıdan konuştular. "Canım kardeşim," diyordu Aldée; "Canım sevgilim!" diye haykırıyordu Formosante, "Onu görmüş olmalısınız; belki hâlâ buralardadır; çünkü, kuzinim, o sizin kardeşiniz olduğunu biliyor; Çin Kralı'ndan ayrıldığı gibi sizden de ansızın ayrılmış olamaz."
"Elbette onu gördüm," diye yanıtladı Aldée, "tam dört günü benimle geçirdi. Ah, kuzinim, kardeşim nasıl acınası bir durumda! Yanlış bir haber onu çılgına çevirmiş; nereye gittiğini bilmeden dünyayı dolaşıyor. Deliliğinin derecesini anla ki, bütün İskit ülkesinin en güzel kızının aşkını geri çevirdi. Ardında, kızı umutsuzluğa sürükleyen bir mektup bırakarak dün buradan ayrıldı. Kimmerler'in ülkesine[19] gitti." "Tanrı'ya şükür-

19) Rusya. (ç.n.)

ler olsun!" diye haykırdı Formosante, "Benim uğruma birini daha reddetmiş! Mutsuzluğumun tüm korku ve kaygılarıma üstün geldiği gibi, mutluluğum da umutlarımı aştı. Bu mektubu bana versinler de, ellerim özverileriyle dolu, yola çıkayım, peşinden koşayım. Hoşça kal, kuzinim; Amazan Kimmerler'in ülkesinde: Uçar gibi gidiyorum oraya."
Aldée, kuzini prensesin, kardeşi Amazan'dan da çılgın olduğunu gördü. Ama kendisi de bu salgın hastalığa yakalanmış, İskit Kralı uğruna Babil sarayının zevk ve görkemini terk etmiş olduğu için ve kadınların her zaman aşkın yol açtığı çılgınlıklara karşı ilgi duyması nedeniyle Formosante'a gerçekten acıdı; ona iyi yolculuklar diledi ve yeniden kardeşini görmek mutluluğuna ulaşacak olursa tutkusuna hizmet edeceğine söz verdi.

VI

Kısa bir süre içerisinde Babil Prensesi'yle Anka, nüfusu gerçekte Çin'den daha az ama yüzölçümü iki misli büyük olan, eskiden İskit ülkesine benzemekle birlikte bir süredir başka ülkeleri aydınlatmakla övünen krallıklar kadar gelişmiş Kimmerler'in ülkesine vardılar.
Birkaç günlük yürüyüşten sonra, tahttaki imparatoriçenin güzelleştirdiği bir kente geldiler; ama imparatoriçe kentte değildi; o sırada devletlerini kendi gözleriyle görmek, dertleri dinlemek, onlara çare bulmak, refahlarını artırmak ve eğitimi,

öğretimi yaygınlaştırmak için Avrupa sınırlarından Asya sınırlarına kadar dolaşıyordu.
Bu eski başkentin önde gelen görevlilerinden biri Babil Prensesi'yle Anka'nın gelişini öğrenince prensese saygılarını sunmaya ve onları şeref konuğu olarak karşılamaya koştu; kraliçelerin en kibarı ve en göz kamaştırıcısı olan efendisi, elbette ki, böyle önemli bir konuğa bizzat göstereceği saygının esirgenmemesinden dolayı kendisine minnet duyacaktı.
Formosante'ı saraya yerleştirip kendini bilmez kalabalığı dağıttılar, prensese ustalıkla hazırlanmış şölenler verdiler. Prenses dairesine çekildiğinde, büyük bir doğalbilimci olan Kimmer Beyi ile Anka uzun uzun görüştüler. Anka ona, Kimmerler'in ülkesinde eskiden seyahat etmiş olduğunu ve şimdi ülkeyi tanımakta zorlandığını itiraf etti. "Bu kadar kısa bir sürede bu denli büyük bir değişiklik nasıl meydana geldi?" diye sordu Anka, "daha üç yüz yıl önce, burada bütün korkunçluğuyla vahşi bir doğadan başka bir şey görmemiştim; şimdiyse her tarafta sanat, göz kamaştırıcı bir parlaklık, mutluluk ve nezaket görüyorum." Kimmerli, "Bu büyük esere bir tek kişi başladı, sonra bir kadın onu geliştirdi; bir kadın Mısırlılar'ın İsis'inden ve Yunanlılar'ın Ceres'inden daha büyük yasa koyucu oldu. Bugüne kadar yasa koyucuların büyük çoğunluğu, görüşlerini yönettikleri ülkelerle sınırlayan dar ve despotik kafa yapısına sahip insanlar olmuş, her biri kendi halklarını dünyanın tek halkı, dünyanın geri kalan halklarını da düşman ola-

rak görmüşlerdir. Bir tek bu halk için kurumlar oluşturmuş, sadece onun yararlanacağı âdetler, sadece onun için bir din tesis etmişlerdir. Böylece, batıl inanışları, taş yığınlarıyla ünlü Mısırlılar'ı serseme çevrip utanılacak bir duruma düşürdü. Mısırlılar, diğer ulusların dinsiz olduğuna inanıyor, onlarla hiç iletişim kurmuyorlardı; bazen sıradan önyargıların üzerine çıkabilen saray dışında, bir yabancının kullandığı bir tabaktan yemek yiyebilecek bir tek Mısırlı yoktu. Rahipleri zalim ve tutarsızdı. Toplumu bu kadar zor katlanılır yasalara boyun eğdirmektense yasaların hiç olmamasını ve sadece hakbilirliği ve haksızlığı yüreğimize kazıyan doğanın sesine kulak verilmesini tercih ediyorlardı.

"Bizim imparatoriçemiz bunun tam tersi ilkeyi benimsemiştir: Üzerinde bütün meridyenlerin birleştiği engin ülkesinin, bu farklı meridyenlerde yaşayan bütün halklarını göz önünde tutar. Yasalarının ilki, bütün dinlere hoşgörü ve bütün hatalara anlayış göstermektir. O, büyük dehasıyla, mezhepler farklı olsa da, ahlakın her yerde aynı olduğunu anladı; bu ilkeye uygun olarak kendi ulusuyla dünyanın bütün ulusları arasında bağlar kurdu ve Kimmerler kısa bir süre içinde İskandinavlar'la Çinliler'i kardeşleri gibi göreceklerdir. İmparatoriçemiz daha fazlasını da yaptı: İnsanlar arasındaki en önemli bağ olan bu hoşgörünün komşuları arasında da kurulmasını istedi; böylece 'yurdun anası' unvanını hak etti; böyle devam ederse 'insan ırkının velinimeti' unvanını da alacaktır.

Ondan önce, ne yazık ki çok güçlü olan insanlar, yağmalamak ve atalarından miras kalmış toprakları onların kendi kanlarıyla sulamak için bilinmeyen ulusların üzerine katil sürüleri yolluyorlardı: Bu katillere kahramanlar deniyordu; soygunculuklarının adı zaferdi. Bizim imparatoriçemizin zaferi başka türlüdür: O, barış götürmek için, insanların kendilerine zarar vermelerini önlemek, birbirlerini desteklemelerini sağlamak için ordular seferber etti; onun sancakları, dirlik düzenlik sancakları oldu."
Bu beyin kendisine öğrettiklerinden büyük bir memnuniyet duyan Anka, ona, "Efendim," dedi, "yirmi yedi bin dokuz yüz yıl ve yedi aydır bu dünyadayım; bana anlattığınız şeylerle karşılaştırılabilecek bir şey görmedim henüz." Dostu Amazan'dan haber sordu. Kimmerli ona, Çin'de ve İskit ülkesinde prensese anlatılanların aynısını anlattı. Amazan ziyaret ettiği saraylardan, kadının biri karşı koyamayacağından korktuğu bir buluşma talep ettiğinde, hemen kaçıyordu. Anka, böylece, Amazan'ın sadakatını bir kez daha kanıtlamış olduğunu Formosante'a haber verdi. Amazan, prensesinin bundan haberdar olabileceğini asla düşünmüş olamayacağı için bu sadakat çok şaşırtıcıydı.
Amazan İskandinavya'ya gitmişti. Bu iklimlerde kendisi için çok yeni görüntülerle karşılaştı. Bir ülkede,[20] krallıkla özgürlük, başka ülkelerde görülmeyen bir uyumla bir arada bulunuyordu;

20) İsveç. (ç.n.)

çiftçiler de yasama görevine krallığın ileri gelenleri kadar katılıyordu; genç bir prens, özgür bir ulusu yönetmeye layık olduğunun işaretlerini veriyordu. Bir başka ülkede,[21] daha tuhaf bir şeyle karşılaştı: Halkıyla yapmış olduğu anlaşmaya göre, ülkesini tek başına istediğince yönetmeye hak kazanmış bir kral, kralların en genci ve en adiliydi.

Sarmatlar'ın ülkesinde,[22] Amazan tahtta bir filozofun oturduğunu gördü: Ona, *anarşinin kralı* denebilirdi; çünkü, o, her biri bir tek sözü ile tüm diğerlerinin kararını ortadan kaldırabilen yüz bin küçük kralın başkanıydı. Aiolos, durmaksızın birbirleriyle mücadele eden bütün rüzgârları zaptetmede, bu hükümdarın düşünme biçimlerini uzlaştırmada çektiği kadar zahmet çekmemiştir: Dur durak bilmeden esen bir fırtınanın ortasında kalmış bir kaptandı; ama gemi dayanıyordu; çünkü prens usta bir kaptandı.

Kendi yurdundan bu kadar farklı bütün bu ülkeleri dolaşırken, Formosante'ın Mısır Kralı'na verdiği öpücükten dolayı hâlâ çok üzgün olan ve prensese eşsiz ve sarsılmaz bir sadakat örneği göstermekte son derece azimli olan Amazan, karşısına çıkan kısmetleri sürekli reddediyordu.

Babil Prensesi ile Anka her yerde Amazan'ın izini takip ediyorlardı; biri dolaşmaktan usanmıyor, ötekiler onu izlemede bir an yitirmiyor-

21) Danimarka. (ç.n.)
22) Polonya. (ç.n.)

lar ve hep sadece bir iki gün farkla onu ellerinden kaçırıyorlardı.

Böylece bütün Cermen elini kat ettiler; akıl ve felsefenin Kuzey'de ulaşmış olduğu ilerleme düzeyine hayran kaldılar: Tüm prensler çok bilgiliydi; hepsi, düşünce özgürlüğüne izin vermişti. Eğitim, çıkarları onları yanıltmakta olan ya da kendileri yanlış yolda olan insanlara emanet edilmemişti. Evrensel ahlâk bilgileriyle ve batıl inanışların hor görülmesi bilinciyle yetiştiriliyorlardı. Bu devletlerde, güney devletlerinin çoğunu zayıflatan ve nüfusunu azaltan anlamsız bir âdet ortadan kaldırılmıştı: Bu âdet, ebediyen birbirlerinden ayrılmış iki cinsiyetten son derece çok sayıda insanı kocaman zindanlara[23] diri diri gömüp asla birbirleriyle görüşmeyeceklerine yemin ettirmekti. Yüzlerce yıl el üstünde tutulan bu çılgınlık, en amansız savaşlardan fazla dünyayı kırıp geçirmiştir.

Kuzeyli prensler en sonunda anlamışlardır ki, eğer hara isteniyorsa en güçlü atlar kısraklardan ayrılmamalıdır. Bu prensler, hiç de daha az tuhaf ve daha az zararlı olmayan yanlışları da ortadan kaldırmışlardı. Sonunda, başka ülkelerde, insanların ancak ahmak olmaları koşuluyla yönetilebileceğine inanılırken, bu ülkelerde insanlar akıllarını başlarına toplamaya cüret edebilmişlerdir.

23) Manastır. (ç.n.)

VII

Amazan, Batavlar ülkesine[24] geldi ve üzüntüsüne rağmen, burada mutlu Gangarid ülkesiyle bazı küçük benzerlikler –özgürlük, eşitlik, temizlik, bolluk, hoşgörü– bulunduğunu görmekten mutluluk duydu. Ama ülkenin kadınları o kadar soğuktular ki, hiçbiri başka ülkelerde olduğu gibi Amazan'a yaklaşmadı, o da karşı koymak zahmetine katlanmamış oldu. Eğer bu kadınları elde etmeye kalkışsaydı, hiçbiri tarafından sevilmeden, onlara birbiri ardı sıra boyun eğdirebilirdi; ama o, kadın peşinde koşacak biri değildi.
Formosante, bu tatsız tuzsuz ulusun ülkesinde Amazan'ı neredeyse yakalıyordu; sadece bir an geç kaldı, o kadar.
Amazan, Batavların ülkesinde Albion adlı bir adadan övgüyle söz edildiğini duydu ve bir gemiye binerek oraya gitmeye karar verdi; tekboynuzlarıyla beraber bindiği gemi, doğudan esen uygun bir rüzgârla dört saat içerisinde Tyros'tan ve Atlantis Adası'ndan daha ünlü bu toprakların kıyılarına yanaştı.
Kendisini Duina, Vistül, Elbe, Veser kıyıları boyunca takip etmiş olan güzel Formosante nihayet, hızla akan suları Cermen denizine dökülen Ren Nehri'nin ağzına vardı.
Formosante, sevgilisinin Albion kıyılarına doğru yelken açmış olduğunu öğrendi. Amazan'ın

24) Hollanda. (ç.n.)

bindiği gemiyi gördüğünü düşünen Formosante sevincinden öyle bir çığlık attı ki, genç bir adamın bunca sevince yol açabileceğini akılları almayan Batav kadınları büyük bir şaşkınlık duydular; Anka'ya gelince, Batav kadınları ona da pek önem vermediler; çünkü, tüylerinin pazarda, kendi bataklıklarındaki ördek ve kaz palazlarının tüyü kadar etmeyeceğine hükmetmiş olmalıydılar. Babil Prensesi, tüm arzularının hedefinin, ruhunun, gönlünün sahibinin bulunduğu bu mutlu adaya bütün maiyetini taşıyabilmek için iki gemi kiraladı.

Tam sadık ve bahtsız Amazan Albion kıyılarına ayak basarken birdenbire batıdan uğursuz bir rüzgâr koptu: Babil Prensesi'nin gemileri limandan ayrılamadı. Formosante'ın kalbi sıkıştı, içi acıyla doldu, derin bir kedere kapıldı; rüzgârın değişmesini beklerken üzüntüsünden yatağa düştü; ama rüzgâr umut kırıcı bir şiddetle tam sekiz gün esti durdu. Prenses, kendine bir yüzyıl gibi gelen bu sekiz gün boyunca Irla'ya romanlar okuttu. Bu, Batavların roman yazmayı bildiği anlamına gelmez: Onlar, bütün dünyada başkaları adına mal satan insanlar olduklarından, başka ulusların gıda maddelerini sattıkları gibi, düşünüş biçimlerini de satıyorlardı. Prenses, Marc-Michel Rey Kitabevi'nden, Auson[25] ve Velş diyarlarında[26] yazılmış ve Batavları zengin

25) Eski İtalya'nın şiir dilindeki adı. (ç.n.)
26) Velş ya da Welche: Almanlar'a göre özellikle Fransız, İtalyan gibi yabancı. (ç.n.)

etmek için bu halklara satışı akıllıca yasaklanmış bütün öyküleri satın aldırdı; bu öykülerde kendisininkine benzeyen ve acısını hafifletecek bazı serüvenler bulmayı umuyordu. Irla okuyor, Anka fikrini söylüyordu; prenses ne *la Paysanne Parvenue*'de, ne *le Sopha*'da, ne *les Quatre Facardins*'de kendi serüvenine benzer en ufak bir benzerlik bulabildi; ikide bir öykünün okunmasını keserek rüzgârın hangi yönden estiğini soruyordu.

VIII

Bu sırada, Amazan altı tekboynuzun koşulduğu arabasında prensesini düşleyerek Albion'un başkentine doğru gidiyordu. Bir hendeğe yuvarlanmış şatafatlı bir araba gördü; uşaklar yardım aramak için etrafa dağılmışlardı; arabanın sahibi hiçbir sabırsızlık belirtisi göstermeden arabasının yanında bekliyor ve sigara içerek zaman geçiriyordu; çünkü, o zamanlar sigara içiliyordu. Adı, bu anıları çevirdiğim dilde hemen hemen Milord *Ne-önemi-var* anlamına gelen Milord *What-then* idi.
Amazan hemen yardıma koştu; arabayı tek başına kaldırdı; başka insanlardan o kadar kuvvetliydi. Milord Ne-önemi-var, "İşte sana güçlü kuvvetli bir adam," demekle yetindi. Çevreden yardıma gelen köylüler boş yere çağrıldıkları için kızarak yabancıya çattılar; '*yabancı köpek*' diyerek onu tehdit ettiler ve dövmek istediler.

Amazan iki eliyle onlardan ikisini yakalayarak yirmi adım öteye savurdu; ötekiler Amazan'a saygı gösterdiler, onu selamladılar ve bahşiş istediler. Amazan onlara hayatlarında görmedikleri kadar para verdi. Milord Ne-önemi-var, Amazan'a "Sizi çok beğendim," dedi, "birlikte akşam yemeği yemek için buradan üç mil uzaktaki sayfiye evime gelin." Kendi arabası sarsıntıdan bozulmuş olduğu için, Amazan'ın arabasına bindi. Çeyrek saat kadar suskun kaldıktan sonra, Milord, bir an Amazan'a baktı ve ona "*How dye do?*" dedi; bu, kelimesi kelimesine "*Nasıl yaptırıyorsunuz?*" demekti; çevirmenin dilinde de "*Nasıl gidiyorsunuz?*" anlamına geliyordu; bunun başka hiçbir dilde anlamı yoktu; sonra, "Altı güzel tekboynuzunuz varmış," diye ekledi ve yeniden sigarasını tüttürmeye koyuldu.
Gezgin, ona, tekboynuzların emrine amade olduğunu; Gangaridler ülkesinden onlarla geldiğini söyledi ve bu fırsattan yararlanarak ona Babil Prensesi'nden ve Mısır Kralı'na verdiği uğursuz öpücükten söz etti. Öteki, dünyada bir Mısır Kralı, bir Babil Prensesi varmış, yokmuş pek umursamadığından ağzını açıp da tek kelime söylemedi. Bir çeyrek saat daha konuşmadılar, sonra Milord, yeniden yol arkadaşına *nasıl yaptırdığını* ve Gangaridler'in ülkesinde *roast-beef* yiyip yemediklerini sordu. Gezgin, ona, her zamanki kibarlığıyla, Ganj kıyılarında insanların kardeşlerini yemedikleri yanıtını verdi. Yüzlerce yıl sonra Pythagoras, Porphyros ve İamblikhos'un savunacakları sistemi açıkladı. Bunun

üzerine Milord uyuklamaya başladı ve evine gelinceye kadar bir güzel uyku çekti.
Milord'un genç ve güzel bir karısı vardı; doğa bu kadına, kocasının kayıtsızlığı oranında ateşli ve duygulu bir ruh vermişti. Birçok Albionlu bey o gün öğlen yemeğine evine gelmişlerdi. Her tür insan vardı: Ülke hemen hemen hep yabancılar tarafından yönetilmiş olduğundan, bu prenslerle birlikte gelen aileler, beraberlerinde farklı farklı âdetler getirmişlerdi. Bunların arasında kimileri çok sevimli, kimileri üstün niteliklere sahip, kimileri son derece bilgili insanlar vardı.
Ev sahibesi, o sıralarda Albionlu genç kadınların suçlandığı yapmacıklı, beceriksiz, soğuk davranışlardan uzaktı; düşünce kısırlığını ve söyleyecek bir şeyi olmamanın alçaltıcı sıkıntısını küçümseyen bir tavır ve yapmacık bir sessizlikle saklamaya hiç mi hiç çalışmıyordu. Hiçbir kadın ondan daha çekici, daha sevimli olamazdı. Amazan'ı, kendinde bir huy haline gelmiş büyük bir nezaket ve zarafetle karşıladı. Bu genç yabancının son derece güzel olması ve birdenbire onu kocasıyla karşılaştırmak genç kadını allak bullak etti.
Sofraya oturuldu. Ev sahibesi, Amazan'ı yanına oturttu ve Amazan'dan Gangaridler'in, Tanrı'nın kutsal hayat bağışlamış olduğu hiçbir şeyi yemediklerini öğrenince, ona kuru üzüm karıştırılmış türlü türlü hamur tatlıları yedirdi. Gece oluncaya kadar süren ve Milord Ne-önemi-var'ın çok içip tek kelime konuşmadığı yemek süresin-

ce genç adamın güzelliği, gücü, Gangaridler'in gelenek ve görenekleri, sanatlardaki ilerleme, din ve hükümet, öğretici olduğu kadar da hoş bir sohbetin konusu oldu.

Yemekten sonra ev sahibesi bardaklara çay doldurur ve gözleriyle genç adamı yerken, o bir parlamento üyesiyle görüşüyordu; bilindiği gibi, daha o zamanlar, *zeki insanlar meclisi* anlamına gelen *wittenagemoth* adında bir parlamento vardı. Amazan, bu ülkenin bu kadar iyi tanınmasına yol açan anayasası, gelenekleri, yasaları, ordusu, görgü kuralları ve sanatları hakkında sorular sorup bilgi ediniyordu. Bu bey ona şöyle diyordu:

"İklimin çok sıcak olmamasına karşın, uzun süre çırılçıplak gezdik. Tiber Nehri'nin suladığı antik Satürn topraklarından gelen insanlar bize köle muamelesi yaptılar; ama bize ilk defa üstünlük sağlayan bu insanların bize yaptıklarınının bin beterini biz kendi kendimize yaptık. Krallarımızdan biri, yine Tiber Nehri'nin kıyılarında oturan ve kendisine *Yedi Dağların İhtiyarı* denilen bir rahibe bağlılığını ilan edecek kadar ileri götürdü alçalmayı. Bu yedi dağların yazgısı, o zamanlar ahmakların oturduğu Avrupa'nın büyük bölümüne uzun süre egemen olmak oldu!

"Bu alçalma döneminden sonra kan dökme ve anarşi yüzyılları geldi. Çevresini saran denizlerden daha fırtınalı olan ülkemiz altüst oldu, uyuşmazlıklarımız yüzünden kana bulandı. Birçok taçlı baş ölüm cezasına çarptırıldı. Hanedana mensup birçok prensin hayatı darağacında son

buldu; taraftarlarının yürekleri söküldü ve bunlarla yanaklarına vuruldu. Bütün büyük işleri cellat bitirdiğine göre, adamızın tarihini yazmak da ona düşerdi.

"Bunca dehşet yetmiyormuş gibi, kısa bir süre önce de kuduz köpekler tarafından ısırılmış, siyah paltolar giyen bazılarıyla ceketleri üzerine beyaz gömlekler giyen daha başkaları, kuduz mikrobunu bütün ulusa bulaştırdılar. Bütün yurttaşlar kutsallık adına ve Tanrı'yı arayarak ya katil ya boğazlanan, ya cellat ya boynu vurulan, ya yağmacı ya köle oldular.

"Bu korkunç uçurumdan, geçimsizliklerin, gaddarlıkların, cehaletin ve fanatizmin bu karmaşasından bugün bu dünyadaki belki de en mükemmel hükümetin çıkacağına kim inanırdı? İyilik yapmak için her olanağa sahip, elinden kötülük yapmak gelmeyen, onurlu ve zengin bir kral, özgür, savaşçı, ticareti bilen ve bilgili bir ulusun başındadır. Bir yandan soylular, öte yandan kentin temsilcileri hükümdarla birlikte yasama gücünü paylaşmaktadırlar.

"Kralların keyiflerince hükmettiği zamanlarda, düzensizlik, iç savaşlar, kargaşa ve yoksulluk bir alınyazısı gibi ülkede taş taş üstünde bırakmıyordu; halk huzura, refaha ve mutluluğa ancak kralların mutlak iktidardan vazgeçmelerinden sonra kavuştu. Anlaşılmaz şeyler üzerine çekişmeler sürerken her şey altüsttü; insanlar böylesi şeyleri önemsemememeye başladığında işler yoluna girdi. Muzaffer filolarımız şanımızı tüm denizlere taşıyor; yasalarımız servetlerimizi güven altı-

na alıyor; hiçbir yargıç bu yasaları keyfince yorumlayamaz; haklı bir gerekçeye dayanmadan hiç kimse tutuklanamaz. Bir yargıç bir yurttaşı, onu suçlayan tanıklar ve onu mahkum eden yasalar olmadan ölüme göndermeye cüret edecek olsa, onu bir katil gibi cezalandırırdık.

"Bizde her zaman kalemleriyle ve entrikalar çevirerek birbiriyle kavga eden iki partinin bulunduğu doğrudur; ama yurdu ve özgürlüğü savunmak için silah altına girmek gerektiğinde her zaman birleşirler. Bu iki parti birbirilerini kollar, karşılıklı olarak birbirlerinin kutsal yasaları ihlal etmelerini önlerler; birbirlerinden nefret eder, ama devleti severler: Bunlar aynı kadının isteklerini yerine getirmeye çalışan kıskanç âşıklardır.

"İnsan haklarını bize tanıtan ve onları savunmamızı emreden aynı düşünme biçimiyle, bilimleri, insanlar arasında ulaşabilecekleri en yüksek düzeye çıkardık. O kadar büyük mekanikçiler sayılan o Mısırlılarınız, o kadar büyük filozoflar olduklarına inanılan o Hintlileriniz, dört yüz otuz bin yıl boyunca yıldızları gözlemlemiş olmakla övünen o Babillileriniz, onca şey yazıp da hiçbir şey söylememiş olan o Yunanlılarınız, bizim büyük üstatlarımızın buluşlarını incelemiş en sıradan öğrencimizle karşılaştırıldığında kesinlikle hiçbir şey bilmezler. Yüz yılda, insanlığın yüzyıllar boyunca aydınlattığından daha fazla doğa sırrını aydınlattık.

"İşte durumumuz tam olarak böyle. Ne iyiyi, ne kötüyü, ne utanılacak yanlarımızı ne de övünü-

lecek yanlarımızı sizden gizlemediğim gibi, hiçbir şeyi de abartmadım."
Amazan, bu konuşma üzerine, kendisine sözü edilen bu yüce bilimleri öğrenmek için güçlü bir arzu duydu. Babil Prensesi'ne karşı yüreğindeki tutku, terk ettiği annesine olan saygısı ve yurt sevgisi, acılar içinde kıvranan yüreğine öyle güçle seslenmeseydi, ömrünü Albion Adası'nda geçirmek isterdi; ama prensesinin Mısır Kralı'na verdiği o uğursuz öpücük zihninde yüksek bilimleri öğrenme isteğine yer bırakmıyordu.
"İtiraf ederim ki," dedi Amazan, "dünyayı dolaşmayı ve kendi kendimden kaçmayı kural kabul etmiş olduğumdan, o Antik Satürn toprağını, bir zamanlar boyun eğmiş olduğunuz Tiber ve yedi dağların halkını çok merak ediyorum; hiç kuşkusuz, yeryüzünün en önde gelen ulusu olmalılar." Albionlu, ona, "Müzik ve resme biraz merakınız varsa, bu yolculuğu yapmanızı salık veririm," dedi, "biz de sık sık bazı sıkıntılarımızı dağıtmak için yedi dağlara gideriz. Ama bizi yenen insanların torunlarını gördüğünüzde çok şaşıracaksınız."
Bu sohbet uzun sürdü. Zihinsel yetenekleri biraz zarar görmüş olmakla birlikte, güzel Amazan o kadar hoş konuşuyordu, sesi o kadar dokunaklı, tavırları o kadar soylu ve yumuşaktı ki, ev sahibesi de onunla baş başa görüşmekten kendini alamadı. Ev sahibesi konuşurken sevecenlikle Amazan'ın elini sıktı, arzuları kamçılayan nemli ve ışıl ışıl gözlerle yüzüne baktı. Amazan'ı akşam yemeğine ve yatıya alıkoydu. Her an, her söz, her bakış

tutkusunu alevlendiriyordu. Herkes odasına çekildikten sonra Amazan'a küçük bir not gönderdi; Milord Ne-önemi-var kendi yatağında uyurken Amazan'ın yatağına geleceğinden hiç kuşkusu yoktu. Amazan bir kez daha karşı koyma cesaretini gösterdi: Bir parça delilik, güçlü ve derinden yaralı bir ruhta, mucizevi sonuçlar yaratır.

Amazan, her zamanki gibi, kadına saygılı bir yanıt gönderdi; yanıtında, yemininin kutsallığından, Babil Prensesi'ne tutkularını dizginlemeyi öğretmek zorunda olduğundan söz etti; bundan sonra tekboynuzlarını arabaya koşturdu ve tüm konukları kendine hayran, ev sahibesini üzüntü içerisinde bırakarak Batavya'ya dönmek üzere yola çıktı. Kadın, duyduğu büyük acıyla Amazan'ın mektubunu ortada bıraktı ve ertesi sabah Milord Ne-önemi-var mektubu okudu. Omuz silkerek, "Amma ahmaklık," dedi ve birkaç sarhoş komşusuyla tilki avına gitti.

Amazan, Milord Ne-önemi-var'ın evinde görüştüğü Albionlu bilginin armağan ettiği bir haritayla denize açılmıştı bile. Yeryüzünün büyük bir kısmını bir kâğıt parçası üzerinde görmekten şaşkınlık duyuyordu.

Haritada nereye bakacağını şaşırıyor, hayalgücü alıp başını gidiyordu; Ren'e, Tuna'ya, Tirol Alpleri'ne ve yedi dağlar ülkesine varmadan önce geçmek zorunda olduğu, o zamanlar başka adları olan ülkelere bakıyordu; ama bakışlarını daha çok Gangaridler ülkesine, sevgili prensesini gördüğü Babil'e ve prensesin Mısır Kralı'na o uğursuz öpücüğü verdiği Basra'ya çeviriyor-

du. İç geçiriyor, gözyaşı döküyordu; ama kendisine küçük çapta bir evren armağan etmiş olan Albionlu'nun, Thamis kıyılarında yaşayan insanların Nil, Fırat ve Ganj kıyılarında yaşayanlardan bin defa daha bilgili olduğunu söylerken haksızlık etmediğini kabul ediyordu.
Amazan Batavya'ya dönerken, Formosante, yelkenlerini fora ettiği iki gemisiyle Albion'a doğru uçar gibi yol alıyordu; Amazan'ın gemisiyle Formosante'ınki karşılaştılar, neredeyse birbirlerine değiyorlardı; iki âşık birbirlerine çok yakındılar ama bundan haberleri yoktu; ah, bir bilselerdi! Ama, zalim yazgı buna izin vermedi.

IX

Amazan, Batavya'nın düz ve bataklık topraklarına ayak basar basmaz, yedi dağlar kentine gitmek üzere yıldırım gibi yola koyuldu. Cermen elinin kuzey bölgesinden geçmek gerekiyordu. Burada her dört milde bir bir prens, bir prenses, nedimeler ve baldırıçıplaklar bulunuyordu. Amazan, bu kadınların ve bu nedimelerin Cermenler'e has bir içtenlikle kendisine karşı gösterdikleri yakın ilgiye ve hafifliklere çok şaşıyor; bu ilgiye hiç karşılık vermiyor ve onları büyük bir nezaketle reddediyordu. Alpler'i aştıktan sonra Dalmaçya Denizi'nde bir gemiye bindi ve daha önce gördüğü kentlerin hiçbirine benzemeyen bir kentte karaya çıktı. Deniz, kentin sokaklarını oluşturuyordu ve evler su içine kurulmuş-

tu. Kenti süsleyen az sayıdaki alan çift yüzlü erkekler ve kadınlarla doluydu: Bu yüzlerden biri doğanın onlara verdiği yüz, diğeri de onun üstüne tuttukları kötü boyanmış bir kartondu. Öyle ki, bütün ulus, hayaletlerden oluşmuşa benziyordu. Bu ülkeye gelen yabancılar, başka yerlerde bere ve ayakkabı satın aldıkları gibi, burada da her şeyden önce kendilerine bir yüz satın almakla işe başlıyorlardı. Amazan, doğaya karşı bu modayı hor gördü ve doğal haliyle insanların arasına karıştı. Kentte, kayıtlı on iki bin kız vardı; bunlar bir ulusu her zaman zenginleştirmiş en kârlı ve en hoş ticaretle uğraşarak devlete yararlı oluyorlardı. Diğer tüccarlar büyük masraflarla ve büyük tehlikeleri göze alarak Doğu'ya kumaş gönderiyorlardı; bu güzel tüccarlarsa, hiçbir tehlikeyi göze almadan, durmadan yenilenen çekiciliklerinin ticaretini yapıyorlardı. Hepsi, içlerinden birini seçmesi için gelip güzel Amazan'a göründüler. Amazan, eşsiz Babil Prensesi'nin adını anarak ve onun bu on iki bin Venedikli kızın hepsinden güzel olduğuna dair ölümsüz tanrılara yeminler ederek hemen oradan kaçtı. Coşkuyla, "Seni soylu düzenbaz," diye haykırıyordu, "sana sadakatin ne demek olduğunu öğreteceğim!"

Sonunda Tiber Nehri'nin boz bulanık suları, pis kokulu bataklıklar, kuru ve güneş yanığı tenlerini gösteren yırtık pırtık giysiler içinde, sıska ve solgun benizli, tek tük insanlar göründü; bunlar, Amazan'a, yerkürenin büyük bir bölümünü fethedip yönetmiş kahramanların ve yasa yapıcı-

ların kenti olan yedi dağlar kentinin kapısında olduğunu bildirdiler.

Zafer kapısında, kahramanların kumanda ettiği beş yüz tabur ve senatoda yeryüzünün uyacağı yasaları yapan yarı tanrılardan bir meclis bulacağını tahayyül etmişti; ordu namına, bula bula, güneşten korunmak için şemsiyeyle silahlanmış otuz kadar kopuk buldu. Babil'deki tapınaklar kadar olmasa bile, gözlerine güzel görünen bir tapınağa girdiğinde, kadın sesli erkekler tarafından söylenen şarkılar duyarak oldukça şaşırdı. "Ne de güzel bir ülkeymiş bu eski Satürn toprakları!" dedi, "yüzleri olmayan insanların bulunduğu bir kent gördüm; şimdi de erkek sesine ve sakalına sahip olmayan erkeklerin bulunduğu bir kent." Ona, bu şarkıcıların artık erkek olmadıklarını, sesleri, inanılmaz derecede saygın insanların hoşlarına gitsin diye erkekliklerinden edildiklerini söylediler. Amazan bu laflardan bir şey anlamadı. Bu beyler ondan şarkı söylemesini rica ettiler; her zamanki zarafetiyle bir Gangarid havası okudu.

Çok güzel bir tenor sesi vardı. "Ah, monsignor!" dediler, "ne hoş bir soprano olurdunuz, eğer..." "Ne eğeri, ne anlatmaya çalışıyorsunuz?" "Ah, monsignor, eğer..." "Pekâlâ, söyleyin haydi." "Eğer sakalınız olmasaydı." O zaman, geleneklerine göre, söz konusu olan şeyi oldukça eğlenceli bir şekilde ve gülünç hareketlerle anlattılar. Amazan büsbütün şaşırdı. "Çok seyahat ettim, ama," dedi, "böyle inanılmaz bir şeyden söz edildiğini hiç duymadım."

Epeyce şarkı söylendikten sonra *Yedi Dağların İhtiyarı* büyük bir kortej eşliğinde tapınağın kapısına gitti; artık konuşulmayan bir dilde "*Kente ve dünyaya*"[27] dedi ve baş parmağı yukarıda, iki parmağını ileri uzatıp diğer iki parmağını bükerek havayı dörde böldü. İki parmağın nasıl bu kadar ileri uzanabileceğini Gangarid'in aklı almıyordu.
Hemen ardından, Amazan, dünyanın efendisinin önünden bütün maiyetinin birerli sıra halinde geçtiğini gördü; bu kortej, kimisi kırmızı, kimisi mor giysiler giyinmiş ağırbaşlı insanlardan oluşuyordu; hemen hepsi geçerken tatlı bakışlarla Amazan'ı süzüyor, başlarıyla onu selamlıyor ve birbirlerine, "*San Martino, che bel ragazzo! San Pancratio, che bel fanciullo*"[28] diyorlardı.
Meslekleri, yabancılara kentin görmeye değecek yerlerini gezdirmek olan Saint Antoine tarikatı üyesi bazıları, bir katırcının bile içinde bir gece geçirmek istemeyeceği, ama bir zamanlar egemen bir ulusun büyüklüğüne lâyık anıtlar olan viraneleri gezdirmeye koştular. Ayrıca birer şaheser olarak gördüğü iki yüz yıllık tablolar, en az iki bin yıllık heykeller gördü. "Hâlâ böyle eserler vermeye devam ediyor musunuz?"
"Hayır, Majesteleri," diye yanıtladı kendisine kenti gezdirenlerden biri, "ama bu eşşiz eserlere sahip olduğumuz için dünyanın öteki uluslarını

27) Urbi et orbi (Voltaire'in notu).
28) "Aziz Martin adına, ne güzel oğlan! Aziz Pancratio adına, ne güzel çocuk!"

hor görürüz. Bizler, dükkânımızda kalan giysilerden kendimize övünme payı çıkaran bir tür eskicileriz."

Amazan, prensin sarayını görmek istedi; kendisini oraya götürdüler. Devletin gelirlerini hesaplayan morlar giyinmiş insanlar gördü: Tuna kıyısındaki bir ülkeden şu kadar, Loire ya da Guadalquivir ya da Vistül kıyısındaki bir ülkeden bu kadar.

"Oh, oh," dedi Amazan, haritasına bir göz attıktan sonra, "desenize, efendiniz, yedi dağların eski kahramanları gibi bütün Avrupa'ya sahipler?"

"Tanrı'dan aldığı hakla tüm evrene sahip olması gerekir," diye yanıtladı mor giysililerden biri, "hatta bir zamanlar kendisinden öncekilerin neredeyse bütün dünyaya hükmetmelerine ramak kalmıştı; ama sonrakiler, bugün, tebaaları olan kralların haraç şeklinde ödedikleri birkaç kuruşla yetinmek inceliğini göstermektedirler."

"Öyleyse, efendiniz gerçekte krallar kralıdır? Unvanı böyle olmalı?" dedi Amazan. "Hayır, Ekselansları, onun unvanı *hizmetkârlar hizmetkârı*dır; o, başlangıçta balıkçı ve kapıcıydı,[29] saygıdeğer efendimizin armasının anahtar ve balık ağı olmasının nedeni budur; ama her zaman krallara emirler verir. Kelt ülkelerinden birinin kralına, kralın boyun eğdiği yüz bir emir göndereli çok olmadı."

Amazan, "Öyleyse, bu yüz bir buyruğa uyulması için balıkçınız beş-altı yüz bin asker göndermiş olmalı?" dedi.

29) Aziz Petrus balıkçıydı. (ç.n.)

"Hayır, Ekselansları, saygıdeğer efendimiz yeterince zengin değildir, on bin askerin bile aylığını ödemeye gücü yetmez; ama diğer ülkelere dağılmış dört-beş yüz bin kutsal peygamberi vardır. Pek tabii ki, halkların sırtından beslenen bütün bu peygamberler, Tanrı'dan aldıkları yetkiyle, efendilerinin bütün kilitleri, özellikle de kasaların kilitlerini açabileceğini ilan ederler. Sözünü ettiğim kralın düşüncelerini açtığı Normandiyalı bir rahip, onu hiç karşı çıkmadan efendimin yüz bir fikrine boyun eğmeye ikna etti: Çünkü, bilmeniz gerekir ki, *Yedi Dağların İhtiyarı*'nın ayrıcalıklarında biri de söylemek ya da yazmak lütfunda bulunduğu her şeyde haklı olmaktır."

"Tanrım," dedi Amazan, "eşi bulunmaz bir adammış! Sofrasında bulunmayı çok isterdim."

"Ekselansları, bir kral da olsanız, onun sofrasına oturamazsınız; sizin için bütün yapabileceği kendi sofrasının yanında size çok daha küçük ve çok daha alçak bir sofra hazırlatmaktır. Ama, onunla konuşmak şerefine ermek istiyorsanız, bana vermek inceliğinde bulunacağınız *buona mancia*[30] karşılığında, huzura kabul edilmenizi kendisinden talep ederim."

Gangarid, "Seve seve," dedi. Mor giysili adam saygıyla eğilerek, "Sizi yarın huzura çıkaracağım; üç defa yere diz çöküp *Yedi Dağların İhtiyarı*'nın ayaklarını öpeceksiniz," dedi. Bu sözler üzerine, Amazan, öyle bir gülme krizine tutuldu ki, az kalsın boğuluyordu; böğürlerini tu-

30) İyi bir armağan. (ç.n.)

tarak oradan çıktı ve kaldığı konağa giderken yol boyunca gözlerinden yaşlar gelinceye kadar güldü, konakta da uzun süre gülmekten kendini alamadı.

Öğlen yemeğinde, yirmi sakalsız adamla yirmi kemancı gelip konser verdiler. Günün geri kalan kısmında kentin en önemli kişileri gelip gönlünü çelmeye çalıştılar. Bu beyler, *Yedi Dağların İhtiyarı*'nın ayaklarını öpmekten daha tuhaf önerilerde bulundular. Amazan son derece kibar olduğundan, bu beylerin ilkin kendisini bir kadın sandıklarını düşündü ve çok sakınımlı bir açıksözlülükle yanıldıklarını belirtti. Ama mor giysili adamların en azimlilerinden iki üçü tarafından biraz daha sıkıştırılınca, güzel Formosante için büyük bir fedakârlık yaptığına inanmaksızın, onları tuttuğu gibi pencereden dışarı savurdu. Dünyanın efendilerinin kentini, yanağı sanki ayak parmaklarındaymışçasına yaşlı bir adamın ayak parmaklarını öpmek gereken ve genç adamlarına ancak çok tuhaf törenlerle yaklaşılabilen bu kenti alelacele terk etti.

X

Bu sebat örneği, her türden cilveyi, kırıtmayı püskürterek, Babil Prensesi'ne hep sadık kalıp Mısır Kralı'na her zaman hınç duyarak eyaletten eyalete geçip Galya'nın yeni başkentine vardı. Tüm diğer kentler gibi bu kent de barbarlık, cehalet, aptallık ve sefaletin bütün aşamalarından

geçmişti. Kentin ilk adı *balçık ve dışkı* idi; daha sonra, Isis mezhebi oralara kadar yayılınca, Isis adını almıştı. İlk senatosu bir gemiciler ortaklığıydı. Uzun süre yedi dağların yağmacı kahramanlarının kölesi olmuş, birkaç yüzyıl sonra da Ren'in ötesinden gelen başka haydut kahramanlar küçük ülkesini ele geçirmişti.

Her şeyi değiştiren zaman, kenti, yarısı soylu ve hoş, diğer yarısı biraz kaba ve gülünç bir yer hâline getirmişti; bu, sakinlerinin amblemiydi de. Kenti çevreleyen duvarların içinde, oynayıp eğlenmekten başka işi olmayan en az yüz bin kişi yaşıyordu. Bu aylak insanlar başkalarının yaptığı işler hakkında hüküm yürütüyorlardı. Saray topu topu dört mil değil de altı yüz mil uzaktaymış gibi, sarayda ne olup bittiği konusunda hiçbir şey bilmiyorlardı. Sosyete eğlencelerinde hoşça vakit geçirmek, eğlenmek, hoppalıklar yapmak tek ve en önemli işleriydi; bu insanları, ağlamalarını önlemek için oyuncağa boğulan çocuklar gibi idare ediyorlardı. Onlara iki yüzyıl önce ülkelerini kasıp kavuran felaketlerden, ulusun yarısının safsatalar uğruna diğer yarısını kırıp geçirdiği zamanlardan söz edilecek olsa, bunun gerçekten de hoş bir şey olmadığını söylüyor, sonra gülüp eğlenmeye ve şarkı söylemeye devam ediyorlardı.

Bu aylaklar ne kadar kibar, hoş ve sevimli iseler, onlarla iş güç sahibi kimseler arasındaki zıtlık o kadar hüzünlü bir hal alıyordu.

İş güç sahibi ya da öyle olduğunu savlayan bu kimseler arasında, sadece görünüşleri bile insan-

ları hüzünlendiren, biraz itibar uğruna ellerinden gelse ülkeyi altüst edebilecek, yarı zırva yarı düzenbaz, iç karartıcı, fanatik bir güruh vardı; ama aylaklar topluluğu, tıpkı kuşların öterek kukumav kuşlarını viranelerdeki deliklerine çekilmek zorunda bırakmaları gibi, dans edip şarkılar söyleyerek bunları mağaralarına sokuyordu. Daha az sayıdaki bir diğer iş güç sahibi grup da, insanın doğal duygularının ürküye kapılarak karşı çıktığı barbar âdet ve göreneklere sıkı sıkıya sarılanlardı; bunlar, kurtların kemirdiği eski kayıtlara göre hareket ediyorlardı sadece. Bu kendi kendine düşünmeye cesaret edememe ve düşünmenin bilinmediği zamanların döküntüleri arasından fikirler arayıp bulma alışkanlığı yüzünden, zevk kentlerinde tüyler ürpertici alışkanlıklar hüküm sürüyordu. Bu nedenle, suçlarla cezalar arasında bir oran yoktu. İşlemediği bir suçu söyletmek için, bazen, suçsuz bir insanı, ölümü binlerce defa yeğleyeceği işkencelere uğratıyorlardı.
Genç bir adamın düşüncesizliğini, insanları zehirleyen ya da anasını babasını öldüren birini cezalandırır gibi cezalandırıyorlardı. Aylaklar, yürek paralayıcı çığlıklar atıyor, ertesi gün bir daha bunun sözünü etmeyip sadece modadan konuşuyorlardı.
Bu insanlar, bir yüzyıl akıp giderken güzel sanatların akla gelmeyecek kadar gelişip yetkinleştiğini görmüşlerdi; yabancılar, tıpkı Babil'de olduğu gibi, büyük mimari anıtları, olağanüstü bahçeleri, heykel ve resimde başarılan ulu eser-

leri gelip hayranlıkla seyrediyorlardı. Kulağa uğramadan doğrudan ruha ulaşan bir müzikle kendilerinden geçiyorlardı.
Ulus, gerçek şiiri, yani doğal ve ahenkli olan, akla olduğu kadar yüreğe de hitap eden şiiri ancak bu mutlu çağda tanıdı. Yeni söylem biçimleri, olağanüstü güzelliklerin ortaya çıkmasına yol açtı. Özellikle tiyatro, hiçbir ulusun eşini benzerini yaratamadığı başyapıtlarla çınladı. Sonunda sağbeğeni tüm mesleklerde yaygınlaştı; öyle ki, din adamları arasından bile iyi yazarlar çıktı.
Başarı ve utkunun başları göğe değen bunca çelengi çok geçmeden çorak topraklarda kurudu. Geriye yeşili soluk ve hastalıklı yapraklarıyla bir avuç çelenk kaldı. Yaptığı işi baştan savma yapmanın kolaylığı, iyi yapmaya karşı gösterilen tembellik, güzelliğe doymak ve tuhaflıktan haz almak, çöküşü getirdi. Kendini gösterme merakı, barbarlık dönemlerini geri getiren sanatçıları kolladı; yine bu kendini gösterme merakı, gerçek yeteneklere eziyet ederek onları yurtlarından ayrılmaya zorladı; eşekarıları balarılarını kaçırdı.
Artık ne gerçek sanat kalmıştı ortada ne gerçek deha; yetenek, geçmiş yüzyılın yetenekleri üzerinde yerli yersiz yargılarda bulunmaktan ibaretti: Bir meyhanenin duvarlarına resim çiziktiren kötü bir ressam, büyük ressamların tablolarını bilgiç bilgiç eleştiriyor, birkaç satır yazı karalayanlar büyük yazarların yapıtlarını yerin dibine batırıyorlardı. Cehaletin ve zevksizliğin kiralık kalemleri de vardı; farklı adlar taşıyan yüz-

lerce kitapta hep aynı şeyleri yazıyorlardı. Her taraf ya sözlük ya da broşür doluydu. Din adamı bir gazeteci, haftada iki defa, halkın varlığından habersiz olduğu birkaç deli hakkında ve birtakım dolandırıcıyla sürtüğün sefil meskenlerinde gerçekleştirdikleri olağanüstü mucizeler hakkında anlaşılmaz, karışık şeyler yazıyordu; öfke ve açlıktan ölmek üzere olan, karalar giyinmiş daha başka sabık din adamları, yazdıkları yüzlerce yazıda insanları aldatmalarına izin verilmemesinden, bu hakkın sadece gri giysiler içindeki tekelere tanınmış olmasından yakınıyorlardı. Bazı yüksek rütbeli din adamları, ona buna kara çalan yergi yazıları yayımlıyorlardı.
Amazan bütün bunları bilmiyordu; öğrendiğindeyse, kafası hep Babil Prensesi'yle, Mısır Kralı'yla ve üzüntüyle dolaştığı ülkelerde kadınların kendisine karşı gösterdiği yakınlığı hor görme konusundaki sarsılmaz yeminiyle dolu olduğundan, pek dert etmeyecekti.
İnsanlara has doğal merakı en ileri sınırlarına vardıran, ağırbaşlılıktan uzak, cahil ayaktakımı, uzun süre teknoynuzların çevresinde dört döndü; daha sağduyulu olan kadınlar, Amazan'ın kendisini görmek için kaldığı konağın kapılarını zorladılar.
Amazan, ev sahibine ilkin saraya gitmek istediğini ifade etti, ama tesadüfen orada bulunan aylak takımından zevk ehli bazı insanlar, sarayın artık moda olmaktan çıktığını, zamanın çok değiştiğini ve eğlencenin yalnızca kentte olduğunu söylediler. Aynı akşam, zekâsı ve yetenekleri ülkesinin

sınırları dışında da tanınan ve Amazan'ın da ziyaret ettiği bazı ülkeleri dolaşmış olan bir kadının sofrasına davet edildi. Amazan bu kadından ve evinde toplanmış insanlardan çok hoşlandı. Samimiyet burada terbiye sınırları dışına çıkmıyor, neşe gürültüye kurban gitmiyor, bilgi bıkkınlık vermiyordu ve düşünme biçimi özentili değildi. Sık sık bazılarınca haksız olarak kullanılıyor olsa da, Amazan, zevk ehli adının boş bir laf olmadığını anladı. Ertesi gün, hiç de daha az sevimli olmayan, ama çok daha zevk düşkünü bir toplulukla birlikte yemek yedi. Amazan davetlilerden ne kadar hoşlandıysa, onlar da Amazan'dan o kadar hoşlandılar. Ülkesinin ıtırlı bitkilerinin hafif bir ateşte yavaş yavaş eriyip etrafı enfes kokularla doldurması gibi, Amazan, ruhunun yumuşayıp çözüldüğünü hissetti.

Yemekten sonra Amazan'ı, en kıskandıkları dinleyicileri ellerinden aldığı için din adamlarınca kınanan büyüleyici bir gösteriye götürdüler. Bu gösteri, hoş dizelerden, nefis şarkılardan, ruhun devinimlerini ifade eden danslardan ve gözleri tutsak edip büyüleyen görüntülerden oluşuyordu. Birçok eğlence türünü bir araya getiren bu eğlence türü yabancı bir adla tanınıyor, eskiden yedi dağların dilinde *çalışma, hizmet, uğraş, hüner, girişim, görev, iş* anlamlarına gelen *opera* adıyla biliniyordu. Amazan bu gösteriden çok hoşlandı. Özellikle bir kız tatlı sesi ve zarif tavırlarıyla onu büyüledi. Gösteriden sonra yeni dostları bu *iş* kızını Amazan'la tanıştırdılar. Amazan kıza bir avuç elmas hediye etti. Kız bunun için

o kadar minnettar kaldı ki, günün geri kalan kısmında Amazan'ın yanından ayrılamadı. Akşam yemeğini kızla beraber yedi ve yemek sırasında ölçülü davranma kararını unuttu, yemekten sonra da, güzelliğe karşı her zaman duyarsız kalma ve baştan çıkarma girişimlerine yüz vermeme konusundaki yemini aklından çıktı. İnsan zayıflığına mükemmel bir örnek!

Güzel Babil Prensesi, o sırada, Anka'sı, oda hizmetçisi Irla ve tekboynuzlara binmiş iki yüz Gangarid süvarisiyle kente giriyordu. Kapıların açılması için oldukça uzun süre beklemek gerekti. Formosante ilk olarak erkeklerin en yakışıklısının, en yiğidinin, en zekisinin ve en sadığının hâlâ bu kentte olup olmadığını sordu. Görevliler, onun Amazan'dan söz ettiğini anladılar. Formosante, Amazan'ın kaldığı konağa götürülmesini istedi; konağa yüreği sevgiyle çarparak girdi. Sadakat örneği sevgilisini yeniden görecek olmanın anlatılmaz sevinciyle doluydu ruhu. Amazan'ın odasına girmekten onu hiçbir şey alıkoyamazdı; yatağın perdeleri açıktı; Formosante güzel Amazan'ın hoş bir esmerin kolları arasında uyumakta olduğunu gördü. Her ikisinin de dinlenmeye fazlasıyla gereksinmesi vardı.

Formosante tüm konakta çın çın öten, ama ne kuzenini ne de *iş* kızını uyandırabilen bir çığlık attı. Bayılarak Irla'nın kolları arasına yığıldı. Kendine gelir gelmez, öfkeyle karışık bir acıyla, bu uğursuz odadan çıktı. Irla, Amazan'la bu kadar tatlı saatler geçiren bayanın kim olduğunu soruşturdu. Formosante'a, bu kızın, birçok

yeteneği arasında zarafetle şarkı söylemek de bulunan gönül eğlendirici bir *iş* kızı olduğu söylendi. "Ah, Tanrım, ey her şeye gücü yeten Oromazdes!" diye ağlayıp dövünüyordu Babil Prensesi, "kim tarafından aldatıldım, hem de kiminle! Uğruma onca prensesi reddeden kişi, demek Galyalı bir sürtük uğruna beni bıraktı! Böyle bir hakaretten sonra, artık yaşayamam."
"Hanımım," dedi Irla, "gençler dünyanın her tarafında böyledirler, gökten inmiş bir meleğe bile âşık olsalar, bazen bir oyuncu parçası için ona ihanet ederler."
"Öyle olmalı," dedi prenses, "artık dünyada yüzünü görmek istemem; tekboynuzlarım koşulsun, hemen gidelim buralardan." Anka, hiç değilse Amazan uyanıncaya ve onunla görüşünceye kadar beklemesi için prensese yalvarıp yakardı. "O, bunu hak etmiyor," dedi prenses, "bunu yaparsanız, onurumu fena halde yaralarsınız; o zaman, ona sitem etmenizi rica ettiğimi ve onunla barışmak istediğimi düşünür. Beni seviyorsanız, bana ettiği hakarete bir de bu hakareti katmayın." Hayatını ne de olsa Babil Kralı'nın kızına borçlu olan Anka, söz dinlemezlik edemedi. Formosante tüm maiyetiyle hemen oradan ayrıldı.
"Nereye gidiyoruz, hanımım?" diye sordu Irla.
"Hiç bilmiyorum," diye yanıtladı prenses, "önümüze ilk çıkan yolu tutarız; Amazan'dan ebediyen uzaklaşayım, yeter."
Tutkularının tutsağı olmadığından, Formosante'dan daha aklı başında olan Anka, yol boyunca onu avutmaya çalıştı; bir başkasının ha-

tası yüzünden insanın kendisini cezalandırmasının hüzün verici bir şey olduğunu; Amazan'ın ona olan sadakatini birçok defa parlak bir şekilde kanıtladığını, bu yüzden, bir anlık dikkatsizliğini bağışlaması gerektiğini; Amazan'ın, Oromazdes'in kayrasından yoksun kalmış dürüst biri olduğunu; bundan böyle aşkına ve erdeme daha da bağlı olacağını; hatasının bedelini ödeme arzusunun onu eskiden olduğundan daha mükemmel biri yapacağını, bu nedenle, Formosante'ın daha mutlu olacağını; kendisinden önce birçok büyük prensesin benzeri yoldan çıkmaları bağışlamış ve bunun yararını görmüş olduğunu tatlılıkla anlattı; Formosante'a örnekler veriyordu; öykü anlatmanın öyle ustasıydı ki, sonunda Formosante'ın gönlü biraz ferahlayıp yatıştı; bu kadar erken ayrılmasaydım diye düşündü; tekboynuzların gidişini çok hızlı buluyor, ama gerisingeri dönmeye de cesaret edemiyordu; bağışlamakla öfkesini göstermek arzusu arasında, aşkıyla gururu arasında bocalıyor, tekboynuzların gidişine müdahale edemiyordu ve babasının kâhininin kehanetine göre dünyayı dolaşıyordu.
Amazan uyandığında, Formosante ile Anka'nın geliş ve gidişlerini öğrendi; prensesin içine gömüldüğü büyük acıyı ve öfkesini öğrendi; prensesin onu asla bağışlamayacağına yeminler ettiğini anlattılar. Amazan, "Peşinden gidip, ayakları dibinde kendimi öldürmekten başka yapacak şeyim kalmadı," diye haykırdı.
Keyif ehli aylak dostları bu serüveni haber alınca koşup geldiler; hepsi de kendileriyle kalma-

sının bin defa daha iyi olacağını; güzel sanatların koynunda yaşadıkları zevkli ve rahat yaşamla hiçbir şeyin karşılaştırılamayacağını; birçok yabancının, hatta kralın bu kadar hoş uğraşlarla dolu, bu kadar büyüleyici bir yaşamı ülkelerine ve tahtlarına yeğlemiş olduğunu; ayrıca zaten arabasının kırılmış olduğunu ve bir saraçın ona modaya uygun bir yenisini yapmakta olduğunu; kentin en iyi terzisinin ona günün modasına uygun bir düzine kadar elbise biçmiş olduğunu; evlerinde çok güzel oyunlar oynanan, kentin en zeki ve en hoş kadınlarının ona ziyafet vermek için birer gün belirlemiş olduğunu anlattılar. *İş* kızı, bütün bu süre zarfında, tuvalet masasında çikolatı içeceğini içiyor, gülüyor, şarkı söylüyor ve yakışıklı Amazan'a cilve yapıyordu; Amazan, sonunda bu kızın kaz kadar beyni olmadığını anladı.

Bu gönlü yüce ve cesur genç prens içten, candan ve açıkyürekli olduğundan, uğradığı felaketleri ve seyahatlerini dostlarına anlatmıştı; onun prensesin yakın akrabası olduğunu biliyorlardı; prensesin Mısır Krah'na verdiği uğursuz öpücükten haberleri vardı. Amazan'a, "Akrabalar arasında bu tür ufak tefek yaramazlıklar bağışlanır," dediler, "yoksa, insan, hayatı boyunca kendisini bitmez tükenmez kavgaların içinde bulur." Hiçbir şey Formosante'ın peşinden koşmak niyetinden onu caydıramadı; ama arabası hazır olmadığından, işsiz güçsüz takımı arasında ziyafet ve eğlencelerle geçen üç gün geçirmek zorunda kaldı. Sonunda, dostlarını kucaklayıp, onla-

ra ülkesinde çıkarılan en iyi elmaslardan verdi ve hafiflik ve uçarılık onları sevimli ve mutlu ettiğinden hep böyle kalmalarını salık vererek izinlerini istedi. "Cermenler, Avrupa'nın yaşlılarıdır," diyordu, "Albionlular yetişkin insanlar, Galyalılar ise çocuk. Ve ben çocuklarla oynamaktan hoşlanıyorum."

XI

Amazan'ın kılavuzları prensesin tuttuğu yolu takip etmekte güçlük çekmediler; her yerde sadece prensesin ve büyük kuşunun sözü ediliyordu. Herkes hâlâ prensese duyduğu hayranlığın heyecanı içindeydi. Dalmaçyalılar'la Marche d'Ancône'lular bir evin havada uçtuğunu gördüklerinde bundan daha az şaşkınlık duymuşlardı; Loire, Dordogne, Garonne, Gironde kıyıları hâlâ hayranlık ve sevinç çığlıklarıyla çınlıyordu.
Amazan Pireneler'in eteklerine geldiğinde, görevliler ve din adamları, istememesine karşın, onu tef ve dümbelekle oynattılar, ama Pireneler'i aştıktan sonra artık ne neşe kaldı ne sevinç. Uzaktan uzağa birkaç şarkı sesi duyduysa da, bunların hepsi hüzünlü havalardı. Yöre sakinleri kuşaklarına soktukları bir tespih ve bir hançerle, ağırbaşlılıkla yürüyordu. Siyahlar giymiş halk yasta gibiydi. Amazan'ın uşakları yoldan geçenlere bir şey soracak olsalar, yolcular işaretlerle yanıt veriyor; bir hana konaklayacak olsalar,

hancı handa bir şey olmadığını, acil gereksinimleri için birkaç mil öteye birini gönderebileceğini birkaç kelimeyle söylüyordu.
Bu sessiz insanlara güzel Babil Prensesi'nin oralardan geçip geçmediği sorulduğunda, daha az kısa bir yanıt veriyorlardı: "Onu gördük, o kadar da güzel değildi. Sadece koyu esmer tenliler güzel olur, onun kaymak gibi bir gerdanı var; dünyada bu kadar iğrenç bir şey olabilir mi? Böylesi bizim iklimimizde görülmüş şey değil."
Amazan, Betis'in suladığı eyalete doğru ilerliyordu. Bu ülkenin Tyroslular tarafından keşfinden bu yana on iki bin yıldan fazla zaman geçmişti; birkaç yüzyıl sonra sular altında kalacak olan büyük Atlantis Adası da yine aynı sıralarda keşfedilmişti. Kendilerinin hiçbir şeye karışmaması gerektiğini, gelip toprağı işlemenin Galyalı komşularına düştüğünü ileri sürerek yerli halkın işlemeden bıraktığı Betis toprağını Tyroslular ekip biçtiler. Tyroslular, beraberlerinde, kazanacak para olması şartıyla daha o zamanlarda dünyanın her tarafına giden Filistinliler'den getirmişlerdi. Bu Filistinliler rehin üzerinden yüzde elli faiz alarak, ülkenin neredeyse bütün zenginliklerini ellerine geçirmişlerdi. Bu, Betisliler'in, Filistinliler'in büyücü olduklarını düşünmelerine yol açtı ve büyücülükle suçlanan tüm insanlar, *araştırmacılar* ya da *anthropokaie*'ler[31] denilen bir grup din adamı tarafından acımasızca yakıl-

31) Engizitörler (Lat. *Inquirere*, araştırmak) ve insan yakıcılar (Yun. *Anthropos* + *chaiô*). (ç.n.)

dılar. Bu papazlar, onlara ilkin maskeli bir giysi giydiriyor, mallarına el koyuyor ve onları *por l'amor de Dios*[32] hafif ateşte kızartırken Filistinliler'in kendi dualarını yürekten bir bağlılıkla okuyorlardı.
Babil Prensesi, sonraları *Sevilla* adını alacak olan kente ayak basmıştı. Amacı, Tyros yoluyla Babil'e dönmek üzere Betis'te gemiye binmek, babası Kral Belus'u yeniden görmek ve elinden gelirse sadakatsiz sevgilisini unutmak, olmazsa onunla evlenmekti. Sarayın tüm işlerini gören iki Filistinli'yi huzuruna çağırttı. Filistinliler ona üç gemi temin etmeliydiler. Anka, onlarla birlikte gerekli bütün düzenlemeleri yaptı ve biraz çekişmeden sonra fiyatı kararlaştırdılar.
İndikleri konağın çok sofu olan sahibesiyle sofulukta ondan geri kalmayan kocası, araştırmacı, anthropokaie din adamlarıyla pek sıkı fıkıydılar, yani onların casusuydular; evlerinde bir büyücü kızla iki Filistinli'nin altın yaldızlı kocaman bir kuş kılığındaki şeytanla anlaşma yapmakta olduğunu onlara haber vermekten geri durmadılar. Kadının çok büyük miktarlarda elması olduğunu öğrenen araştırmacılar anında onun büyücü olduğuna hükmettiler; çok büyük ahırlarda uyuyan iki yüz tekboynuzla süvariyi hapsetmek için geceyi beklediler; çünkü araştırmacılar tabansızdırlar.
Kapıları sıkıca kapadıktan sonra prensesle Irla'yı yakaladılar; ama yıldırım hızıyla uçan An-

32) Tanrı aşkına. (ç.n.)

ka'yı ele geçiremediler. Anka'nın, Amazan'ı Galya'dan Sevilla'ya gelen yolda bulacağından kuşkusu yoktu.

Anka, Amazan'a Betis sınırında rastladı ve ona prensesin başına gelen felaketi anlattı. Amazan ağzını açıp tek laf edemedi: Çok heyecanlanmış, çok öfkelenmişti. Altın tellerle süslenmiş çelik bir zırh, on iki ayak uzunluğunda bir mızrak, iki kargı ve bir vuruşta ağaçları, kayaları ve din adamlarını ikiye bölebilen, *yıldırım yağdıran* adlı keskin bir kılıçla silahlandı; güzel başına balıkçıl ve devekuşu tüyleriyle süslenmiş altın bir kask taktı. Bu zırh, İskit ülkesine yaptığı yolculukta kız kardeşi Aldée'nin kendisine armağan ettiği, Mecüc'ün eski zırhıydı. Kendisine eşlik eden az sayıdaki adamı, Amazan gibi birer tekboynuza bindiler.

Amazan sevgili Anka'sını kucaklayarak ona üzgün bir tavırla, "Suçluyum," dedi, "aylakların kentinde bir *iş* kızıyla yatmamış olsaydım, güzel Babil Prensesi bu korkunç duruma düşmeyecekti; hemen anthropokailerin üzerine yürüyelim."

Amazan kısa bir süre sonra Sevilla'ya girdi: İki yüz Gangarid'le tekboynuzlarının aç susuz kapatıldığı yerin kapılarını bin beş yüz *alguazil*[33] koruyordu; Babil Prensesi'ni, oda hizmetçisi Irla'yı ve iki zengin Filistinli'yi kurban edecekleri tören için her şey hazırdı.

Etrafında küçük anthropokaieler olmak üzere, büyük anthropokaie, kutsal mahkemesinde ye-

33) Alguazil (Arapça); İspanya'da polis memuru, muhafız. (ç.n.)

rini almıştı; kuşaklarının arasına birer tespih sokulmuş bir Sevillalı kalabalığı ağızlarını açıp tek kelime etmeden kollarını kavuşturmuş oturuyordu; güzel prensesi, Irla'yı ve iki Filistinli'yi elleri arkalarından bağlanmış ve meskeli birer giysi giymiş olarak getiriyorlardı.

Anka, Gangaridler'in kapılarını zorlamaya başlamış oldukları hapishaneye bir çatı penceresinden girdi. Yenilmez Amazan dışarıdan kapıları kırıyordu. Gangaridler'in hepsi tekboynuzlarına binmiş ve tepeden tırnağa silahlanmış olarak dışarı çıktılar; Amazan başlarına geçti. Muhafızları, casusları, anthropokaie rahipleri alt etmede güçlük çekmediler; her tekboynuz bir defada on iki kişiyi zımbalıyordu. Amazan'ın yıldırım yağdıranı, karşısına çıkanı ikiye bölüyor; kara cüppeli, kirli kırmalı yakalı insanlar *por l'amor de Dios* kutsanmış tespihlerini ellerinden düşürmeden kaçışıyorlardı.

Amazan, büyük araştırmacıyı oturduğu kürsüden kaptığı gibi kırk adım ötedeki alev alev yanan odun yığını üzerine fırlattı; diğer küçük araştırmacıları da birbiri peşi sıra oraya attı. Sonra, Formosante'ın ayaklarına kapandı. "Oh! Ne kadar sevimlisiniz!" dedi prenses, "Bir *iş* kızıyla beni aldatmamış olsaydınız sizi taparcasına severdim!"

Amazan prensesle barışır, Gangaridler tüm anthropokaielerin cesetlerini odunların üzerine yığar ve alevler bulutlara kadar yükselirken, Amazan, uzaktan kendilerine doğru gelmekte olan, orduya benzer bir kalabalık gördü. Başı

taçlı yaşlı bir hükümdar halatlarla birbirine bağlı sekiz katırın çektiği bir arabayla ilerliyor, onu yüz kadar araba izliyordu. Yanları sıra gelen, çok güzel atlara binmiş, kara cüppeli, beyaz kırma yakalı, ağırbaşlı insanlar vardı; onların da arkasından yağlı saçlı kalabalık bir yaya grubu sessizce ilerliyordu.
Amazan, Gangaridler'ini etrafına dizdikten sonra, mızrak elde ilerledi. Kral, Amazan'ı fark edince tacını çıkardı, arabasından indi ve Amazan'ın üzengilerine sarılarak ona, "Tanrı'nın gönderdiği insan, siz insanlığın öcalıcısı, ülkemin kurtarıcısı, benim koruyucumsunuz. Yeryüzünü kendilerinden temizlediğiniz bu kutsal canavarlar, *Yedi Dağların İhtiyarı* adına benim efendilerimdi; onların acımasız güçlerine boyun eğmek zorunda kaldım. İğrenç zalimliklerini biraz olsun hafifletmeye kalkışsaydım, halkım beni terk ederdi. Bugün soluk alıyor, hükmediyorum ve bunu size borçluyum."
Sonra, saygıyla Formosante'ın elini öptü ve Amazan, Irla ve Anka'yla birlikte gelip sekiz katırlı saltanat arabasına binmelerini rica etti. Duydukları korku ve minnetle hâlâ yere kapanmış duran saray bankeri iki Filistinli ayağa kalktı ve tekboynuz bölüğü Betis Kralı'nın ardına takılarak sarayına kadar onu takip etti.
Bir halkın kralı olmanın ağırbaşlılığı, katırlarının ağır adımlarla yürümesini gerektirdiğinden, Amazan'la Formosante, serüvenlerini krala anlatacak zamanı buldular. Kral ayrıca Anka'yla görüştü, ona hayran oldu ve onu yüz defa öptü.

Hayvanları yiyen ve artık onların dillerinden anlamayan Batılı halkların ne kadar cahil, zalim ve barbar olduklarını; sadece Gangaridler'in insan tabiat ve onurunu korumuş olduğunu anladı; ama ölümlülerin en barbarlarının, Amazan'ın yeryüzünden temizlediği araştırmacı anthropokaieler olduğunu kabul ediyordu. Amazan'ı durmadan kutsayıp ona tekrar tekrar teşekkürler ediyordu. Güzel Formosante daha şimdiden *iş* kızı meselesini unutmuştu; gönlünde sadece yaşamını kurtaran yiğide verdiği değer vardı. Mısır Kralı'na verilen öpücüğün masumiyetini ve Anka'nın dirilişini öğrenen Amazan sevince boğuluyor ve aşkla kendinden geçiyordu.

Yemek sarayda yendi, ama oldukça kötüydü. Betisli aşçılar Avrupa'nın en kötüleriydi. Amazan onlara Galya'dan aşçı getirtmelerini salık verdi. Yemek boyunca kralın müzisyenleri, daha sonraki yüzyıllarda *İspanya Çılgınlıkları* adını alacak olan ünlü havaları çaldılar. Yemekten sonra işten söz ettiler.

Kral, güzel Formosante'a, yakışıklı Amazan'a ve güzel Anka'ya niyetlerini sordu. Amazan, "Benim niyetim, veliahtı olduğum Babil'e dönüp, amcam Belus'tan kuzenim, eşsiz Formosante'ı istemektir, tabii o benimle Gangaridler ülkesinde yaşamak isterse," dedi.

"Benim niyetimse," dedi Formosante, "kesinlikle Amazan'ın yanından ayrılmamaktır. Ancak, kral babamın yanına dönmem uygun olur; o bana Basra'ya gitmem için izin vermişti, bense dünyayı dolaştım."

"Bense," dedi Anka, "bu sevecen ve yüce gönüllü sevgilileri her yerde takip edeceğim."

"Haklısınız," dedi Betis Kralı, "ama Babil'e dönmek sandığınız kadar kolay değil. Tyroslu gemiler ve tüm dünyayla haberleşen Filistinli bankerlerim yoluyla her gün o ülkeden haberler alıyorum. Fırat ve Nil'e doğru her yer ordu kaynıyor. İskit Kralı, hepsi atlı üç yüz bin savaşçının başında, karısının mirasını istiyor. Mısır Kralı'yla Hint Kralı kendileriyle alay edilmiş olmasının öcünü almak için üç yüz biner kişilik ordularının başına geçmiş Fırat ve Dicle kıyılarını kırıp geçiriyor. Mısır Kralı ülkesinden uzaktayken, düşmanı olan Etiyopya Kralı üç yüz bin adamıyla Mısır'ı yakıp yıkıyor; Babil Kralı'nınsa kendisini savunmak için sadece altı yüz bin piyadesi var."

"İtiraf ederim ki," diye sözlerini sürdürdü kral, "Doğu'nun bağrından çıkan bu muazzam orduları ve onların hayranlık uyandıran ihtişamını duyduğumda ve o orduları bizim besleyip giydirmekte güçlük çektiğimiz yirmi-otuz bin kişilik küçük ordularımızla karşılaştırdığımda Doğu'nun Batı'dan çok önce yaratılmış olduğuna inanasım geliyor. Sanki, kaostan evvelsi gün, barbarlıktansa daha dün çıkmış gibiyiz."

"Saygıdeğer efendim," dedi Amazan, "bir mesleğe sonradan girenler bazen ilk girenlere üstün gelir. Benim ülkemde insanlığın Hindistan'da ortaya çıktığına inanılır, ama ben bundan emin değilim."

"Peki siz ne düşünüyorsunuz?" diye Anka'ya sordu Betis Kralı. "Efendim," diye yanıtladı Anka,

"ben, antikite hakkında bilgi sahibi olamayacak kadar gencim. Topu topu yirmi yedi bin yaşındayım; ama benden beş kat daha uzun yaşamış olan babam, kendi babasından öğrendiğine göre, Doğu ülkelerinin diğerlerinden her zaman daha kalabalık ve daha zengin olduğunu bana söylemişti. Atalarına dayanarak, bütün hayvan soylarının Ganj kıyılarında türediğini ileri sürüyordu. Ben, bu fikre katıldığımı söyleyemem. Albion tilkilerinin, Alp köstebeklerinin ve Galya kurtlarının benim ülkemden gelmiş olabileceklerine inanamam; aynı şekilde, sizin ülkelerinizdeki köknarla meşenin de Hindistan'daki palmiye ve hindistancevizi ağaçlarından geldiğini sanmıyorum."

"Peki, öyleyse biz nereden geliyoruz?" diye sordu kral. Anka, "Bu konuda hiçbir fikrim yok," dedi, "ben sadece güzel Babil Prensesi'yle sevgili dostum Amazan'ın nereye gidebileceklerini bilmek isterdim." Kral, "İki yüz tekboynuzla, her biri üç yüz biner kişilik orduların yarılıp geçilebileceğini hiç sanmıyorum," diye sözlerini sördürdü. Amazan, "Neden olmasın?" dedi. Betis Kralı bu "*neden olmasın*"daki yüceliği hissetti, ama sayısız orduya karşı sadece yüceliğin yetebileceğine inanmıyordu. "Size, gidip Etiyopya Kralı'nı bulmanızı tavsiye ederim," dedi, "Filistinlilerim vasıtasıyla bu siyah prensle ilişkideyim. Ona sunmanız için size bir mektup veririm. Mısır Kralı'nın düşmanı olduğuna göre, sizin ittifakınızla kuvvetini artırmaktan çok mutlu olacaktır. Size, azla yetinmesini bilen ve çok

cesur iki bin adam vererek yardım edebilirim; isterseniz, Pireneler'in eteklerinde oturan, daha doğrusu zıplayan ve adına *Vasque*lar ya da *Vascon*lar denilen halktan da bir o kadar adam toplayabilirsiniz. Tekboynuza binmiş savaşçılarınızdan birini birkaç elmasla gönderin, size hizmete koşmak için küçük şatosunu, yani babasının saz damlı küçük kulübesini terk etmeyecek bir tek Vascon kalmayacaktır. Vasconlar yorulma nedir bilmezler, cesur ve çok hoş insanlardır; onlardan çok hoşnut kalacaksınız. Onların gelmesini beklerken, size şölenler düzenler ve gemileri hazırlarız. Bana ettiğiniz iyiliğe karşı ne yapsam minnet borcumu ödeyemem."

Amazan, yeniden Formosante'a kavuşmuş olmanın mutluluğu içinde yüzüyor ve onunla sohbet etmekten neredeyse yeni bir aşka tutulmuş kadar haz alıyordu.

Çok geçmeden dümbeleklerle dans ederek bir grup yiğit ve neşeli Vascon çıkageldi; yiğit ve ağırbaşlı Betisliler'den oluşan diğer birlik de hazırdı. Karayağız yaşlı kral, iki âşığı şefkatle kucakladı ve onlara iyi yolculuklarla sonsuz aşk ve zaferler dileyerek gemilerine silahlar, yataklar, satranç takımları, siyah renkli giysiler, goliller,[34] soğan, koyunlar, tavuklar, un ve çokça sarmısak yükletti.

Filo, her ne kadar Tyros Krallığı'nda birer Yunan adı olan Pygmalion, Dido ya da Sychaeus adında hiç kimse yaşamamış olsa da ve her ne

34) İspanyol pelerini. (ç.n.)

kadar o sıralarda Tyros'ta bir kral bulunmuyor olsa da, antikitenin hiç masal anlatmamış ve profesörlere göre sadece küçük çocuklar için yazmış olan en ciddi yazarlarının tanıklığına göre yüzyıllarca sonra, Pygmalion adında birinin kız kardeşi ve Sychaeus adında birinin karısı olan Fenikeli Dido'nun bu Tyros kentinden ayrıldıktan sonra gelip bir sığır derisini ince ince şeritler halinde keserek görkemli Kartaca kentini kurduğu kıyılara yanaştı.

Görkemli Kartaca henüz bir liman kenti değildi; sadece güneşte balık kurutan birkaç Numidyalı yaşıyordu. Byzacium ve Sirte kıyıları boyunca, sonraları Siren ve büyük Hersones kentleri olan bitek kıyılar boyunca yol aldılar.

Sonunda kutsal Nil Nehri'nin ağzına vardılar. Bu bitek toprakların sınırındaki Canope[35] limanına, Tanrı Canope'nin mi liman kentini kurduğunu yoksa liman halkının mı Tanrı'yı yaratmış olduğunu ya da Canope yıldızının mı adını kente verdiğini yoksa kentin mi yıldıza adını verdiğini bilmeden, ticaretle uğraşan tüm ulusların gemileri uğruyordu. Bu konuda bilinen tek şey kentin de yıldızın da çok eski olduğuydu. Ve zaten ne türden olursa olsun, her şeyin başlangıcıyla ilgili bilinebileceklerin tümü de bu kadardır.

Tüm Mısır'ı yakıp yıkmış olan Etiyopya Kralı, yenilmez Amazan'la tapılası Formosante'ın bu-

35) Canope; Mısır'da bir kent. Canope ya da Canopus, Argo Takımyıldızı'nda çok parlak bir yıldız. (ç.n.)

rada karaya çıktıklarını gördü. Birini savaş tanrısı, ötekini bir güzellik tanrıçası sandı. Amazan ona İspanya Kralı'nın tavsiye mektubunu sundu. Etiyopya Kralı kahramanlık çağının bir zorunluluk halini almış âdetine göre önce hayran olunacak şölenler verdi, sonra gidip, büyük, gururlu ve tadına doyulmaz Babil kentini kuşatan Mısır Kralı'nın üç yüz bin adamının, Hint İmparatoru'nun üç yüz bin adamının ve büyük İskit Hanı'nın üç yüz bin adamının işini bitirme konusunu görüştüler.

Amazan'ın yanında getirdiği iki bin İspanyol, Babil'in yardımına koşmak için Etiyopya Kralı'na gereksinimleri olmadığını, krallarının gidip orayı kurtarmalarını emretmesinin kendileri için yeterli olduğunu ve bu sefer için sadece kendilerinin yeteceğini söylediler.

Vasconlar başkalarından daha savaşçı olduklarını, Mısırlılar'la, Hintliler'le ve İskitler'le tek başlarına savaşacaklarını ve İspanyollar artçı olmadıkları sürece onlara birrlikte yürümeyeceklerini söylediler.

İki yüz Gangarid, müttefiklerinin iddialarına kahkahalarla güldüler ve sadece yüz tekboynuzluyla yeryüzünün bütün krallarını kaçırtacaklarını ileri sürdüler. Güzel Formosante, dikkatle seçilmiş, güzel sözlerle onları yatıştırdı. Amazan siyahi krala Gangaridleri'ni, tekboynuzlarını, İspanyolları'nı, Vasconları'nı ve güzel kuşunu takdim etti.

Kısa bir süre sonra, Memphis üzerinden, Heliopolis üzerinden, Arsinoe üzerinden, Petra üze-

rinden, Artemit üzerinden, Sora üzerinden, Apameia üzerinden sefere çıkmak için, üç krala saldırmak için ve daha önceki savaşları bu seferkinin yanında bir horoz ve bıldırcın dövüşüne döndürecek bir savaş yapmak için her şey hazırdı.

Herkes, Etiyopya Kralı'nın güzel Formosante'a nasıl tutulduğunu ve tatlı bir uyku Formosante'ın uzun kirpiklerini kapadığında nasıl yatağına girdiğini bilmektedir. Bu duruma tanık olan Amazan'ın geceyle gündüzün birlikte yattıklarını sandığı herkesçe anımsanmaktadır. Bu hakarete öfkelenen Amazan'ın hemen yıldırım yağdıranı çekip küstah zencinin ahlaksız kafasını kestiği ve bütün Etiyopyalılar'ı Mısır'dan kovduğu da bilinmeyen bir şey değildir. Bu olağanüstü olaylar Mısır'ın vakayınamelerinde kayıtlı değil midir? Ün,[36] yüz diliyle, Amazan'ın üç krala karşı İspanyolları, Vasconları ve tekboynuzlarıyla kazandığı zaferleri her tarafa duyurdu. Amazan, güzel Formosante'ı babasına teslim etti; sevgilisinin Mısır Kralı tarafından köle edilen bütün adamlarını kurtardı. Büyük İskit Hanı Amazan'a bağlılığını bildirdi ve Prenses Aldée ile evliliği onaylandı. Babil Krallığı'nın mirasçısı olarak tanınan yenilmez ve yüce gönüllü Amazan, yanında Anka'sıyla, haraca bağlanan yüz kralın da hazır bulunduğu büyük bir törenle kente girdi. Evlilik töreni Belus'un verdiği tüm şölenleri

36) La renommée: Ün. La Renommée: Söylencede yüz ağızlı olarak ya da ağzında bir borazanla betimlenen kadın. (ç.n.)

geride bıraktı. Sofrada kızartılmış Apis öküzü ikram edildi. Mısır Kralı'yla Hint Kralı evlenenlere içki sundular ve bu düğün Babil'in en büyük beş yüz şairince övülüp yüceltildi.

1768 Baskısının Sonu

Ey Musalar! İnsanlar size genellikle eserlerinin başlangıcında seslenirler, bense ancak eserimin sonunda size yalvarıyorum. Beni boşuna, yemek öncesi duayı okumadan şükür duası okumakla suçluyorlar. Musalar! Siz yine de benim koruyucularını olacaksınız. Bu gerçekçi öyküyle ölümlülere öğrettiğim hakikatleri, tıpkı *Candide*'i, *Safoğlan*'ı çarpıttıkları, eski bir Capucin'in Capucinlere layık mısralarıyla Hollanda baskılarında erdemli Jeanne'ın tertemiz serüvenlerini çirkinleştirdiği gibi, birtakım gözüpek insanların yalanlarıyla tahrif etmesinin önüne geçin. Kalabalık bir aileyi geçindiren ve hurufat, kâğıt ve mürekkep satın almak için çok az parası olan basımcıma bu haksızlığı yapmasınlar.
Ey Musalar! Mazarin üniversitesinde gevezelik profesörü olan, Bélisaire'in ve İmparator Iusti-

nianus'un ahlak üzerine öğütlerinden hoşlanmayan ve bu iki büyük adama karşı aşağılık yergiler yazan iğrenç Cogé'yi susturun.
Tek kelime eski Babilce bilmeksizin, benim gibi Fırat ve Dicle kıyılarına adımını atmaksızın, dünyanın en büyük kralının kızı güzel Formosante'ın, Prenses Aldée'nin ve bu saygın sarayın tüm kadınlarının para karşılığında büyük Babil Tapınağı'nda Asya'nın tüm at uşaklarıyla din uğruna yattıklarını ileri sürmek küstahlığını gösteren ukala dümbeleği Larcher'nin ağzını tıkayın. Sizin de, utancın da düşmanı olan bu üniversite çapkını, Mısır'da şöyle iyi bir serüven yaşamayı gizliden gizliye tasarlıyor olmalı ki, Mendesli Mısır güzellerini sadece tekelerle sevişmiş olmakla suçluyor.
Antikiteyi bilmediği kadar yakın çağları da bilmediğinden, bir kocakarının huzuruna kabul edilmek umuduyla, bizim eşi menendi bulunmaz Ninon'umuzun seksen yaşında iken Fransız Akademisi ve Güzel Sanatlar Akademisi üyesi Başrahip Gédoin ile yatmış olduğunu ima etmektedir. Adını bile duymadığı Châteauneuf başrahibini başrahip Gédoin ile karıştırıyor. Ninon'u Babil kızlarından daha fazla tanımıyor.
Musalar, gökyüzünün kızları, düşmanınız Larcher daha da ileri gidiyor: İşi oğlancılığı övmeye kadar götürüyor. Ülkemin tüm küçük yavrularının bu utanca bulaştıklarını söyleme cüretini gösteriyor. Suçluların sayısını artırmakla kendini kurtaracağını sanıyor.
Bilgiçlikten de oğlancılık kadar nefret eden soylu

ve erdemli Musalar, beni Larcher üstada karşı koruyun!
Ve siz Freron denen Cizvit bozması, mabedi bazen kodes bazen köşedeki meyhane olan siz Eşek Hazretleri; Avrupa'nın tüm tiyatrolarında *İskoçyalı Kadın* adlı oyunla hakkı teslim edilen siz; siz, rahip Desfontaines'in, Venüs'ün oğlu gibi elinde bir demir ve başında bir alın çatkısı taşıyan ve bacalardan daha yukarı çıkamasa da onun gibi göklere yükselen şu güzel çocuklardan biriyle aşkından doğan, kendine layık oğlu; kendisine karşı her zaman muhabbet beslediğim ve *İskoçyalı Kadın*'ın oynandığı bir ay boyunca beni durmadan güldürmüş olan siz aziz Eşek Hazretleri, size benim Babil Prensesi adlı yapıtımı okumanızı salık veririm; insanların okuması için onu yerden yere vurun.
Kilise gazetecisi, bağnaz Jansenistler'in ünlü hatibi, rahip Bécherand'la Abraham Chaumeix tarafından kurulan kilisenin muhterem pederi, burada sizi de unutacak değilim, belagatli ve sağduyulu olduğu kadar da dindar olan gazetenizde *Babil Prensesi*'nin sapkın, deist ve dinsiz olduğunu yazmaktan geri durmayın. Özellikle Sorbonne'un *Babil Prensesi*'ni mahkum etmesi için Riballier beyefendiyi ikna etmeye çalışın; yılbaşı hediyesi olarak bu küçük öyküyü verdiğim kitapçımı çok sevindirirsiniz.

İçindekiler

Jorge Luis Borges'in Önsözü 9

Memnon ya da İnsanın Bilgeliği 17
Avunan İki Kişi 25
Scarmentado'nun Seyahatlerinin Öyküsü 29
Micromegas 41
Akla Kara 69
Babil Prensesi 89
1768 Baskısının Sonu 185

1/ *P'u Sung-ling, Konuk Kaplan* [C. Hakan Arslan]
2/ *Saki, Lady Anne Susuyor* [Fatih Özgüven]
3/ *Beckford, Vathek* [İsmail Yerguz]
4/ *Cazotte, Aşık Şeytan* [İsmail Yerguz]
5/ *London, Midas'ın Müritleri* [Fahri Öz]
6/ *Chesterton, Apollon'un Gözü* [Çiçek Öztek]
7/ *Wells, Duvardaki Kapı* [Ülker Erzurumluoğlu]
8/ *Papini, Kaçan Ayna* [Şadan Karadeniz]
9/ *Stevenson, Sesler Adacığı* [Handan Balkara]
10/ *Wilde, Lord Arthur Savile'in Suçu* [Fatih Özgüven]
11/ *Kipling, Dilek Evi* [İrem Kutluk]
12/ *Villiers de L'Isle-Adam,*
Son Şenliklerin Davetlisi [Işık Ergüden]
13/ *Meyrink, Kardinal Napellus* [Zehra Aksu Yılmazer]
14/ *Poe, Çalınan Mektup* [Tomris Uyar / Memet Fuat]
15/ *Bloy, Sevimsiz Hikâyeler* [Işık Ergüden]
16/ *Melville, Kâtip Bartleby* [Yusuf Eradam]
17/ *Hawthorne, Büyük Taş Yüz* [C. Hakan Arslan]
18/ *Kafka, Akbaba* [Kâmuran Şipal]
19/ *Lugones, Tuzdan Heykel* [Banu Temel]
20/ *Hinton, Bilimsel Öyküler* [Hasan Fehmi Nemli]
21/ *Rus Öyküleri* [Mehmet Özgül]
22/ *Machen, Ateş Piramiti* [Hasan Fehmi Nemli]
23/ *Alarcón, Ölümün Dostu* [Mesut Özden Gözütok]
24/ *Voltaire, Micromegas* [Hasan Fehmi Nemli]
25/ *Dunsany, Yann'ın Ülkesi* [Hasan Fehmi Nemli]

Voltaire, hemen hemen tüm öykülerinde, Bin Bir Gece Masalları*'nın ve Antik Çağ'ın coğrafyasını kullanır; ne ki, okur, Babil'in Paris, Brahmanlar'ın ya da Druidler'in ise Roma Kilisesi'nin rahipleri olduğunu fark etmekte gecikmez.* Babil Prensesi *başlangıçta bu hoş geleneği sürdürür; öykü ilerledikçe, iki âşık, Avrupa krallıklarını dolaşırlar; İngiltere, Almanya ya da Galya, iki farklı zaman düzleminde varlıklarını sürdürürler: tarihin ilk zamanlarında ve Voltaire'in yaşadığı dönemde. Bu iki düzlem, geçmişte, tekboynuzların ve büyülü kuşların var ettiği tek bir görkemde birbirine karışır. Bu seçkide yer alan diğer öykülerde, Voltaire, taraf tutmayan alaycı bir izleyici gibi olayları dışarıdan yönetir, sanki düş gördüğünü biliyormuş ve neşe ya da acıma duygusuyla düşlemeye devam etmeye razı oluyormuş gibi kendisini ihtiraslı çalkantılara bırakır.*

Jorge Luis Borges

ISBN 975-298-031-7

9 789752 980310

Fr icci